

ΔΕΞΑΜΕΝΗ

ένας χώρος απολαύσεων και συναντήσεων

ΒΟΓΙΑΤΖΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ | ΣΑΡΡΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

ΓΑΒΡΗΛΟΥ ΕΒΕΛΥΝ | ΨΥΧΟΥΛΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
επιβλέποντες καθηγητές

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
τμήμα αρχιτεκτόνων μηχανικών

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ: 2017 - 2018
φεβρουάριος 2018

Το παρόν τεύχος συντάχθηκε στα πλαίσια της εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας από τους φοιτητές του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Βογιατζή Μαργαρίτα και Σαρρή Αντώνιο, στο ακαδημαϊκό έτος 2017-2018.

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να ευχαριστήσουμε όλους όσους βοήθησαν στην παρούσα έρευνα, και ιδιαίτερα τους επιβλέποντες καθηγητές μας κ. Ε. Γαβρήλου και κ. Α. Ψυχούλη για την καθοδήγησή τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ηδονή. Στην αρχιτεκτονική; Σε μια τρύπα μέσα στην πόλη όπου κυριαρχεί η απόλαυση και ευνοούνται οι συναντήσεις των ανθρώπων. Απολαύσεις σωματικές, ψυχικές. Συναντήσεις τυχαίες, προγραμματισμένες, αναπάντεχες. Μια προσπάθεια δημιουργίας μιας αλληλουχίας χώρων ατμοσφαιρικών και αισθησιογενών, που είναι ανοιχτοί για ερμηνεία σύμφωνα με την ιδέα που έχει ο καθένας για την απόλαυση. Εξερευνώνται οι σχέσεις σωμάτων, αλλά και αυτή του σώματος – χώρου. Όλη αυτή η έρευνα μεταφράζεται σ' ένα σύνθετο αρχιτεκτονικό πρόγραμμα με κύριο το λουτρικό στοιχείο, σε μια εποχή που η αστική κουλτούρα υπαγορεύει την «ντροπή του σώματος». Σε έναν χώρο που δεν εικονογραφείται ο ερωτισμός, απλά δημιουργείται μια εικόνα που απουσιάζουν οι περιορισμοί. Η παλιά δεξαμενή στο Κολωνάκι, μια λεκάνη που γεμίζει νερό και συναισθήματα, υποδέχεται τους χώρους – δοχεία. Ένα υβρίδιο τύπος κτιρίου. Μια νέα τυπολογία. Ένα συνονθύλευμα ιδιωτικότητας και έκθεσης που θολώνει τα όρια του ιδιωτικού και του δημόσιου, εξωθώντας το οικείο στο άλλο του άκρο. Το σύμπλεγμα αυτών των χώρων δεν μπορεί παρά να συνδιαλλαγεί με την πλατεία στην οποία ανήκει, δημιουργώντας μια καρδιά εξωαστικής ειδυλλιακότητας.

ABSTRACT

Pleasure. In Architecture? In a hole in the city where the enjoyment dominates and social encounters are favored. Physical pleasures, mental pleasures. Random, scheduled, unexpected meetings. An attempt to create a sequence of atmospheric and sensual spaces that are open to interpretation according to each individual's idea of pleasure. A quest on body and space relationships. All this research translates into a complex architectural program, where the element of bathing dominates, in an era that the urban culture imposes the "embarrassment of the body". In a place where eroticism is not illustrated, an image where limitations are absent is created. The old reservoir in Kolonaki, a basin flooded with water and emotions, is filled with the spaces of receptacles. A hybrid type of building. A new typology. An assemblage of privacy and exposure, blurring the boundaries of the private and the public, pushing the term of intimacy to its limits. The complex of these places is in discourse with the square to which it belongs, creating a heart of exotic idyllicity.

η ηδονή	010	το κτίριο	042
το νερό	015	η μέθοδος ‘κολάζ’	046
το λουτρό	018	η πλατεία	048
το λουτρικό κολάζ	020	οι είσοδοι	049
η ατμόσφαιρα	022	το βλέμμα	050
στον αστικό ιστό;	024	η καμπύλη	055
η σχέση με το νερό	025	η κάτοψη υπογείου	060
η δεξαμενή	029	η κάτοψη ισογείου	062
η αποτύπωση	032	οι χρήσεις	064
η τρύπα	034	το φως και το νερό	066
η θέση στην πόλη	038	το εν εκρήξει	068
το τοπογραφικό	040	οι τομές	070

078	η προοπτική τομή	134	το ζεστό
080	η όψη	140	το σκοτεινό δωμάτιο
082	τα επί μέρους	146	το χαμάμ
084	το συμπόσιο	152	το κανάλι
090	οι ανεμιστήρες	158	η εξομολόγηση
096	το παιχνίδι	164	η ξεκούραση
102	η ράμπα	170	το μπάνιο
108	η υποδοχή	176	ο διάδρομος του χαδιού
114	τα αποδυτήρια	182	τα υλικά
120	η πισίνα	186	το προοπτικό
127	το λουτρό	188	η βιβλιογραφία
128	το χλιαρό	190	οι φωτογραφίες

Πώς ξεπερνάται η συστολή;

Βρίσκομαι σ' ένα σκοτεινό δωμάτιο. Τα μάτια μου είναι ανοιχτά. Δε βλέπω τίποτα. Στέκομαι για λίγο ακίνητη, προσπαθώ απεγνωσμένα να δω. Δεν μπορώ, δεν μπορώ να δω, δεν υπάρχει φως... Απλώνω τα χέρια μου, ακουμπάω αριστερά μου έναν τοίχο. Τον αγκαλιάζω και με τα δυο μου χέρια και στέκομαι. Προσπαθώ να ακούσω, δεν ακούω τίποτα. Ποιος είναι δίπλα μου; Κουνάω το ένα μου πόδι και κάνω ένα βήμα προς τα εμπρός. Το άκουσα ! Κάνω ένα δεύτερο, τώρα ακούω την ανάσα μου. Περπατάω κατά μήκος του τοίχου και προσπαθώ να μυρίσω την ατμόσφαιρα. Νερό... Ο τοίχος είναι κυρτός, προσπαθώ να θυμηθώ την διαδρομή μου και σχηματίζω την πορεία στο κεφάλι μου. Τι είδους μαζοχιστικός λαβύρινθος είναι αυτός; Ακούω νερό. Το χέρι μου ξύνει τον τοίχο και ο τοίχος δεν τελειώνει. Πατάω σε νερό. Βυθίζομαι... Δε βλέπω τίποτα αλλά ακούω, ακούω τις σκέψεις μου, ακούω το νερό, αφήνω τον τοίχο... βρίσκω εσένα.

Δίνομαι στον χώρο και ο χώρος είναι δικός μου. Απελευθερώνομαι μέσα στο σκοτεινό μου δωμάτιο ακουμπώντας τον τοίχο, ακούγοντας τον ήχο του βήματός μου, μυρίζοντας την αύρα. Το σώμα προσδιορίζεται από τον χώρο στον οποίο κινείται, υπάρχει χάρη σ' αυτόν, προεκτείνεται χάρη σ' αυτόν. Ο κόσμος και το σώμα αποτελούν ένα σύστημα και παίρνουν νόημα το ένα χάρη στην ύπαρξη του άλλου. Βρίσκονται συνεχώς σε αλληλεπίδραση, αλληλοπροσδιορίζονται συνεχώς, και η αντίληψή τους αποτελεί μια και μόνο συνεχή εμπειρία.

Αντιλαμβάνομαι τον χώρο προβάλλοντας τον εαυτό μου σε αυτόν, και ο χώρος δεν θα είναι ποτέ ο ίδιος χωρίς εμένα μέσα.

«Η αρχιτεκτονική είναι ουσιαστικά αντιμέτωπη με ερωτήματα της ανθρώπινης ύπαρξης στο χώρο και στο χρόνο, εκφράζει και αφορά την ευημερία του ανθρώπου στον κόσμο. Είναι βαθιά συνδεδεμένη με τα μεταφυσικά ερωτήματα του εαυτού και του κόσμου, της εσωτερικότητας και της εξωτερικότητας, του χρόνου και της διάρκειας, της ζωής και του θανάτου.» Pallasmaa Juhani, *The eyes of the skin*, σ.16.

Πώς περιγράφει κανείς μια ψυχή μέσα από την αρχιτεκτονική;

Βρίσκομαι ακόμα στο σκοτεινό μου δωμάτιο. Πλέον έχω μάθει τις γωνιές του. Το σκοτάδι δεν έχει να κάνει με τον έλεγχο, αλλά με την

φαντασία και την φαντασίωση. Δεν χρειάζεται κάτι να είναι ορατό για να γίνει αντιληπτό. Όταν η όραση αποδυναμώνεται, ο κόσμος είναι θολός, αλλά συνεχίζει να υπάρχει στην σκιά. Οι υπόλοιπες αισθήσεις οξύνονται, τα χέρια αγγίζουν, τα αυτιά ακούν τους ήχους, οι μυρωδιές θυμίζουν στο μυαλό να αντιλαμβάνεται το περιβάλλον.

«η ψυχή δεν έχει επιθυμία, και προσδιορίζεται από το συναίσθημα και την ύλη.»

Caters Adelaide and Ferré Rosa, *1.000 m² de deseo*, σ. 174.

Η ηδονή δεν είναι προϊόν παρά μόνο του μυαλού. Η αρχιτεκτονική συνδιαλέγεται με την απόλαυση. Σεξουαλική και αρχιτεκτονική φαντασίωση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Η ηδονή είναι κάτι υποκειμενικό, η αρχιτεκτονική κάτι οριοθετημένο. Κι αν η πρώτη μπορεί να απελευθερώσει την δεύτερη;

Δεν είναι λίγες οι φορές που κινήσεις για την εισαγωγή της απόλαυσης στην αρχιτεκτονική θεωρία απορρίφθηκαν ως αντιδραστικές ανησυχίες. Οποιοσδήποτε υπαινιγμός ηδονιστικού χαρακτήρα στην σύγχρονη αρχιτεκτονική αντιμετωπίστηκε με καχυποψία.

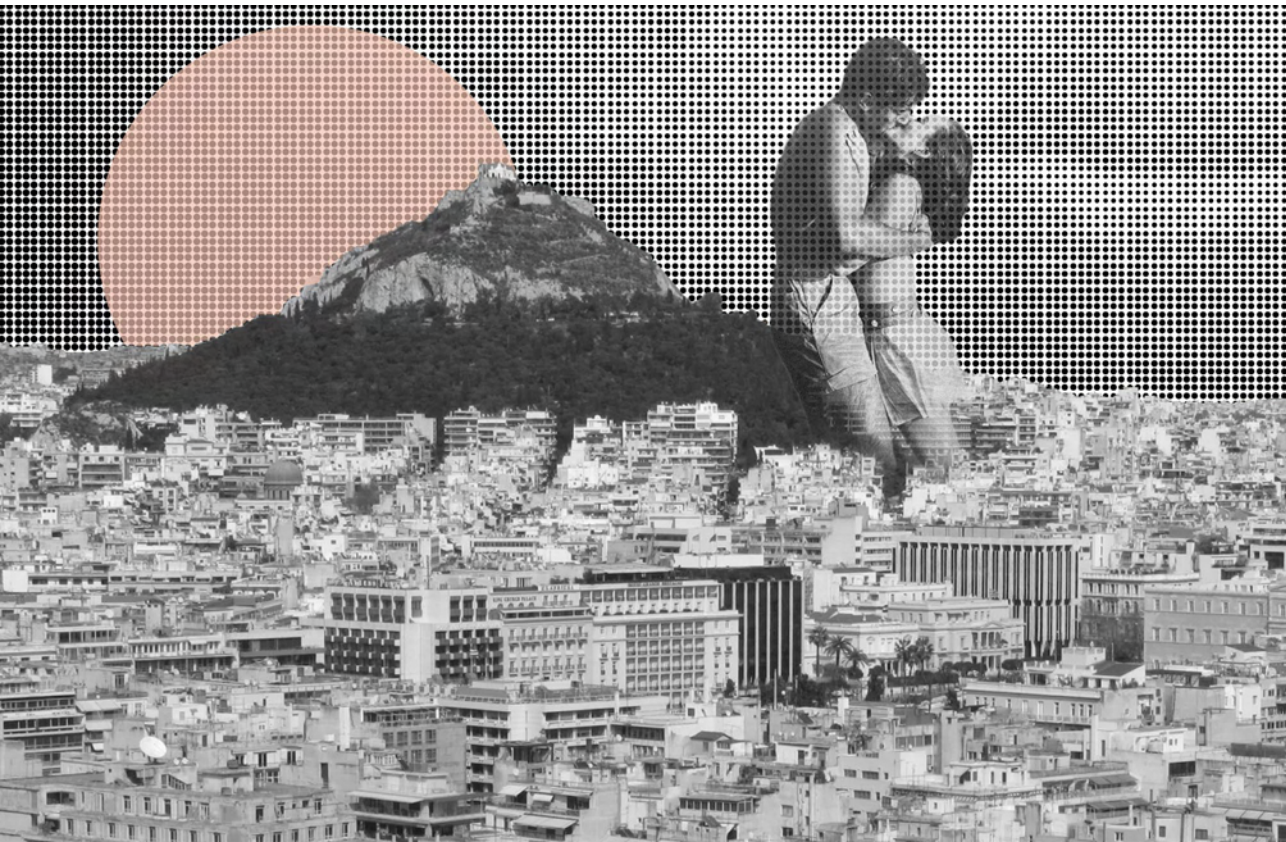
«Η ιδέα της ευχαρίστησης μοιάζει με μια ιεροσουλία.»

Tschumi Bernard, *The Pleasure of Architecture*, σσ.214-248.

Βλέπω πως η πόλη οδηγεί τα σημεία ηδονής στην περιθωριοποίηση, θεωρώντας τα χώρους παραβατικής συμπεριφοράς (λ.χ. τα πορνεία). Άλλες φορές, τα ενσωματώνει ως τουριστικό δρώμενο στην αστική ζωή, όπως για παράδειγμα την Red Light District στο Άμστερνταμ. Αναζητώ τον χώρο που η παραβατικότητα της ηδονής θα νομιμοποιηθεί, χωρίς να χάσει η δεύτερη το νόημά της εξολοκλήρου. Γι' αυτό και ψάχνω ένα πρόγραμμα που θα αποκλίνει από το στοιχείο της περιθωριοποίησης, αλλά θα εξακολουθεί να είναι κατά βάσιν ηδονικό.

Ο χώρος που δεν είναι φτιαγμένος για την ηδονή εξαρχής είναι αυτό που ενεργοποιεί την ίδια. Η αιρετική χρήση ενός χώρου μπορεί να οδηγήσει στην απόλαυση. Όπως το ερωτικό στοιχείο εμπεριέχεται μέσα στην υπόσχεση, την πιθανότητα και όχι την βεβαιότητα. Όταν είμαι στο σκοτεινό δωμάτιο, δεν βλέπω, αλλά αντιλαμβάνομαι τι συμβαίνει γύρω μου, και διεγείρομαι περισσότερο μέσα στην δίνη του άγνωστου. Γι' αυτό και σχεδιάζω έναν χώρο που μπορεί να επιτρέπει πράγματα που εγώ ο ίδιος δεν έχω φανταστεί. Δεν εικονογραφείται ο ερωτισμός, απλά δημιουργείται μια εικόνα που απουσιάζουν οι περιορισμοί. Ένα καταφύγιο περίτεχνα στημένο, σχεδιασμένο στην λεπτομέρειά του με πονηριά και ευρηματικότητα, για να στεγάσει τις καταστάσεις των ελευθέρων ηθών. Ο χώρος των μικρών απολαύσεων που αφήνει υποσχέσεις.

Ψάχνω ένα έργο αισθησιογενές, χωρίς κάποιο ψέμα. Έναν ναό του σώματος που αίρει τους περιορισμούς. Έναν χώρο που θα βιώνεται τελετουργικά, ως μέρος ενός σχεδίου. Μια τελετουργία που δεν είναι

ψυχαναγκαστική αλλά από τη φύση της λυτρωτική. Η ιεροτελεστία ως κομμάτι σχεδιασμού βοηθά τον χώρο να υπαγορευτεί μέσω των ατμοσφαιρών την πορεία του σώματος σε αυτόν. Οι συνθήκες γύρω από την ηδονή έχουν σκοπό να βοηθήσουν τον επισκέπτη στο τέλος να την βρει.

«Το να περπατάς από την μια άκρη του χώρου στην άλλη, με σταθερό βηματισμό, προσφέρει μια ακολουθία αποκαλύψεων... η πορεία του ταξιδιού διαφωτίζεται από μια σειρά ξαφνικών αντιθέσεων, επιδρώντας στο μάτι, ζωντανεύοντάς το.»

Cullen Gordon, *The concise townscape*, σσ. 9,19.

Ψάχνω γεωμετρίες ομόλογες των αισθήσεων. Δημιουργώ χωρικές πραγματικότητες προσφέροντας τις αντίστοιχες εμπειρίες σε εκείνον που θα βιώσει τον χώρο που συνθέτω. Ερμηνεύω συναισθήματα, επιθυμίες και συνθήκες ηδονής σε κινήσεις, εξερευνώντας όχι μόνο τον χώρο, αλλά και το σώμα.

Δεν ψάχνω μόνο την αρχιτεκτονική, και την σχέση της με τον άνθρωπο, αλλά και τις σχέσεις των ίδιων των ανθρώπων μέσα σε αυτή. Οι άνθρωποι επικοινωνούν μέσα από τα σύμβολα των χώρων στους οποίους βρίσκονται. Ανιχνεύοντας κινήσεις που αντικατοπτρίζονται στον χώρο, έρχονται κοντά η μακριά, βυθίζονται ή ανυψώνονται, αγγίζονται, μιλούν ή αποφεύγουν την επαφή, έλκονται ή απωθούνται.

«...η ιδέα των πραγμάτων που έρχονται μόνα τους, ή βρίσκουν τον εαυτό τους, γιατί έχουν γίνει το ένα πράγμα που προορίζονταν να γίνουν. Η αρχιτεκτονική, εν τέλει, γίνεται για να χρησιμοποιηθεί. Δεν είναι μια ελεύθερη τέχνη με αυτήν την έννοια. Νομίζω πως η αρχιτεκτονική κατακτά την μεγαλύτερη αρετή της ως εφαρμοσμένη τέχνη. Και είναι στην πιο όμορφη της μορφή όταν τα πράγματα έχουν έρθει μόνα τους, όταν έχουν μια συνέχεια. Αυτό είναι όταν όλα αναφέρονται σε όλα τα υπόλοιπα και είναι αδύνατο να αφαιρέσεις ένα μόνο πράγμα χωρίς να καταστρέψεις το όλο.»

Zumthor Peter, *Atmospheres*.

Νερό, νερό παντού... ακουμπάει τα πόδια μου, ανεβαίνει στο σώμα μου, κατακλύζει το είναι μου.

Υπάρχει μια είδους λύτρωση στις διαδικασίες των απολαύσεων. Μεταφράζοντας την ηδονή σε χωρική πραγματικότητα, συνειδητοποιώ όλο και περισσότερο μια θεραπευτική της διάσταση.

Αναζητώντας την μετάφραση αυτής της διάστασης, βρίσκομαι μπροστά στην έννοια του νερού. Το νερό αποτελεί βασικό στοιχείο και προϋπόθεση της ανθρώπινης ύπαρξης. Βαθύτατα συνδεδεμένο όχι μόνο με την επιβίωση αλλά με τον καθαρισμό του σώματος και της ίδιας της ψυχής, δε μπορεί παρά να αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της σύνθεσης.

«Το νερό είναι η βασική προϋπόθεση για τη ζωή, την ευτυχία.»
Hauser Sigrid, Zumthor Peter και Binet Helene, *Peter Zumthor-Therme Vals*, σ. 114.

Η επαφή του δέρματος με το νερό, το μπάνιο, ο καθαρισμός, συγκαταλέγονται στις μικρές καθημερινές απολαύσεις, που βρίσκουν τις ρίζες τους στις απαρχές της ανθρωπότητας. Το νερό δε θα πάψει ποτέ να συμβολίζει την επαφή με την φύση, την επιστροφή στη ρίζα, το πρωτόγονο συναίσθημα.

«Ακριβώς μπροστά στα πόδια μου το νερό βγήκε από τα ερέβη.

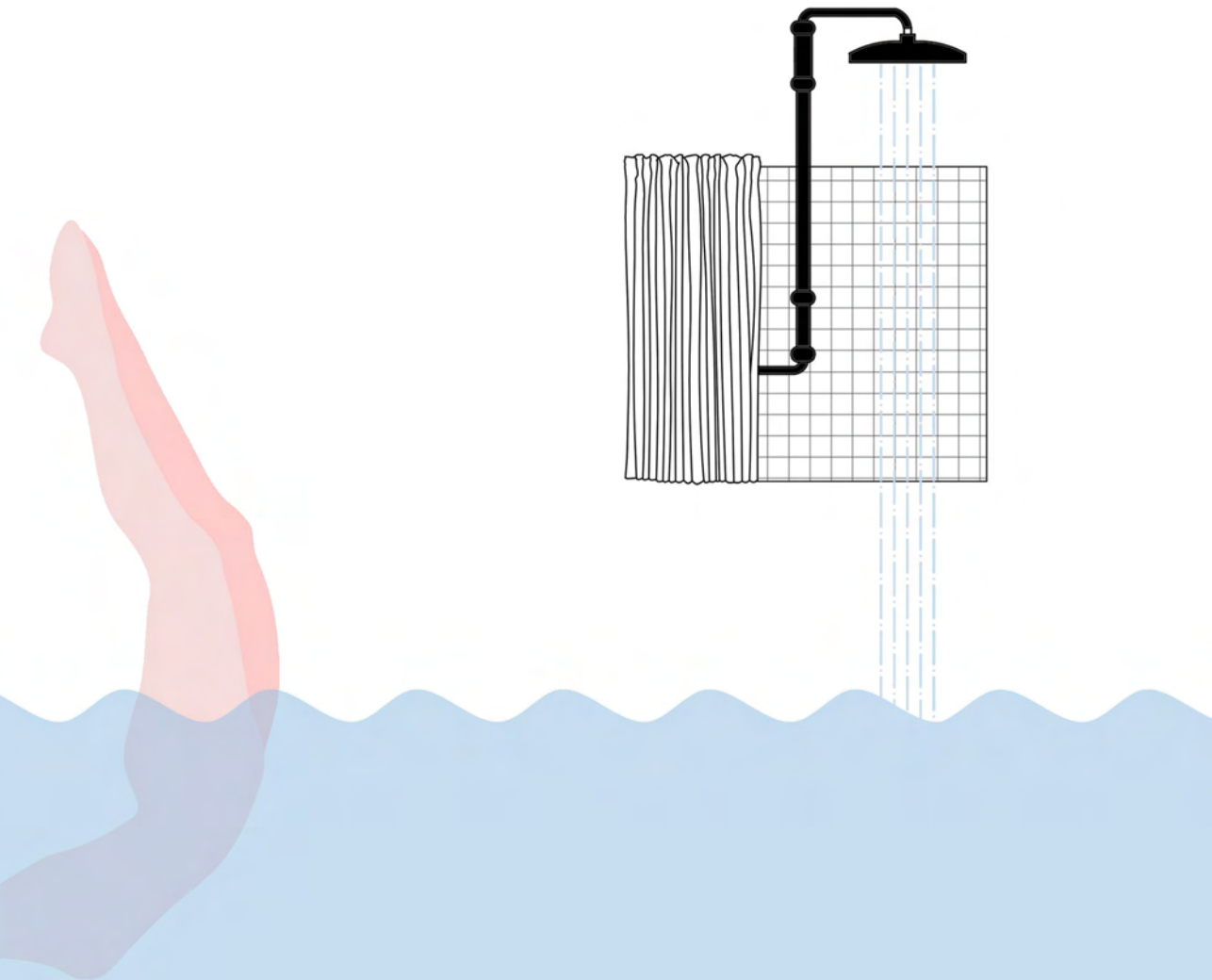
Το νερό!... μια τεράστια στέρνα!... και τι νερό!... ένα νερό μαύρο, στάσιμο, τόσο τέλεια επίπεδο που ούτε μια ρυτίδα, ούτε μια φουσκάλα δεν τάραζε την επιφάνειά του. Δίχως πηγή, δίχως προέλευση.

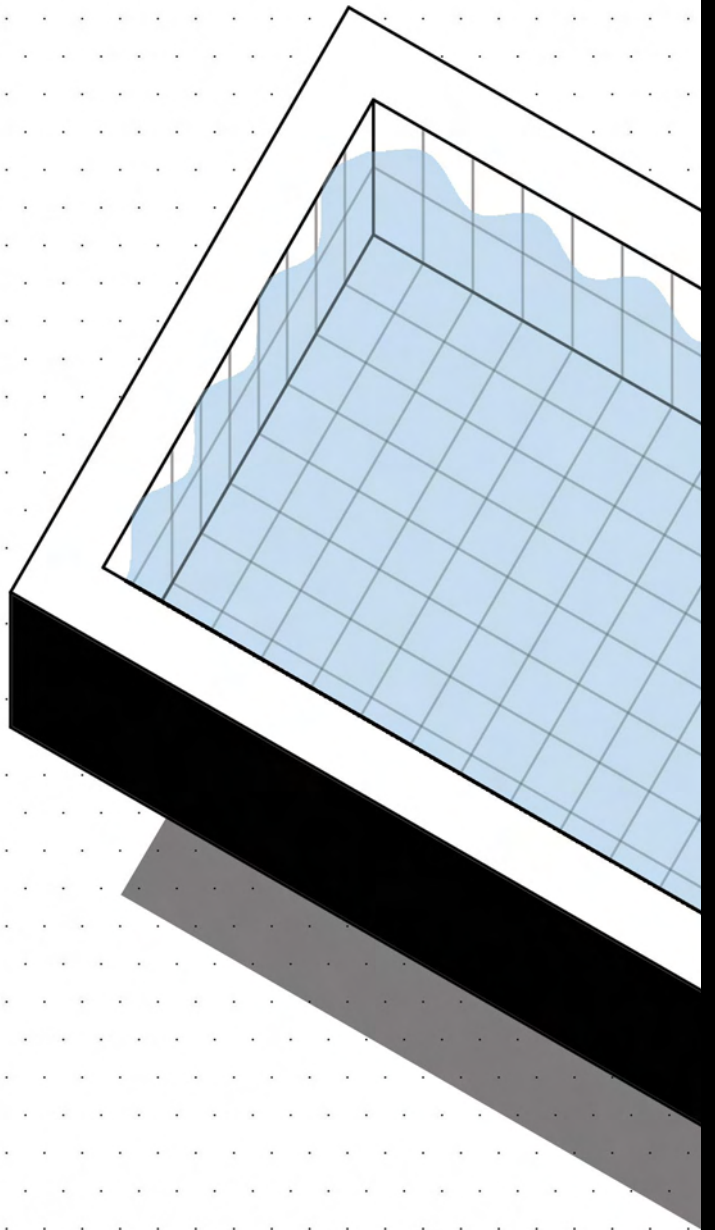
...Η αδιαφάνεια του και η ασυνήθιστη σύσταση του το έκαναν σαν μια άγνωστη ύλη, φορτισμένη με φωσφορισμούς που οι αργυρές τους λάμπεις μόνο φευγαλέα άγγιζαν με τις αστραπές τους την επιφάνεια. Σημάδια των σκοτεινών δυνάμεων που αναπαύονταν μέσα στα βάθη, αυτοί οι ηλεκτρισμένοι χρωματισμοί μαρτυρούσαν τη λανθάνουσα ζωή και τη φοβερή δύναμη αυτού του στοιχείου που προς το παρόν παρέμενε αδρανές.»

Bosco Henri, *L'antiquaire*, σ.154.

Υπάρχει μια ευτυχία στην απόλαυση του ύδατος με διαφορετικούς τρόπους. Το νερό παίρνει μορφές και αλλάζει, δίνοντας ξεχωριστή χροιά στον χώρο. Από υγρό σε στερεό και πάλι πίσω, λειτουργεί ως θεμελιώδες στοιχείο των ατμοσφαιρών κάθε σημείου στον οποίο βρίσκεται. Έτσι λοιπόν, το υδάτινο στοιχείο μετατρέπεται σε δημιουργικό εργαλείο που θα παίξει καθοριστικό ρόλο στον χαρακτήρα του κτιρίου. Παίρνοντας μορφή, το κτιριολογικό πρόγραμμα αρχίζει να πλησιάζει την φιλοσοφία του λουτρού.

Το λουτρό εμπεριέχει πλήθος αισθησιογενών καταστάσεων ξεκινώντας από το στοιχείο του νερού, της μυστικότητας του σκοταδιού, του λουσίματος στο φως, τις εναλλαγές της θερμοκρασίας, την επαφή με διαφορετικές υφές των υλικών απ' τα οποία είναι φτιαγμένο, την σωματικότητα. Υπάρχει σ' αυτά μια ρουτίνα κατοίκησης, καθώς η ατμόσφαιρα, οι υφές, η κρύα ή η ζεστή θερμοκρασία, σχετίζονται με τις λειτουργίες του ανθρώπινου σώματος. Η ευεργετική επίδραση της διαδικασίας των λουτρών στο σώμα και το πνεύμα είναι αδιαμφισβήτητη.

το λουτρό.

Η πρώτη ένδειξη λουτρικών εγκαταστάσεων σε κτίσματα παρατηρείται γύρω στον 5^ο αι. π.Χ. Αυτά βρίσκονταν στους χώρους γυμνασίων, που αφορούσαν κυρίως το αθλητικό κοινό της πόλης. Το νερό εναλλασσόταν από ζεστό σε ψυχρό, αντιστοιχώντας σε διαφορετικές καταστάσεις και ανάγκες. Στην συνέχεια λουτρικοί χώροι παρατηρούνται στα Ασκληπεία, ως θεραπευτικοί χώροι. Το πρώτο στάδιο της ιατρικής πρακτικής που εφαρμοζόταν στον επισκέπτη αποτελούσε ο καθαρισμός του σώματος, δηλαδή η διαδικασία του λουτρού. Στην συνέχεια, έρχεται η Ρωμαϊκή εποχή που θα καθιερώσει το λουτρό ως κοινωνική δραστηριότητα, με τα λουτρικά κτίσματα να βρίσκονται ανάμεσα σε άλλα με πολιτιστικό περιεχόμενο, όπως θέατρα, αγορές, αρένες κ.ο.κ. Η ακολουθία του λουτρού γίνεται πιο ξεκάθαρη με κύριους και δευτερεύοντες χώρους, οι οποίοι επιτάσσουν μια ακολουθία κινήσεων στον χώρο. Αυτήν την εποχή γίνεται και η εισαγωγή μιας πιο ολοκληρωμένης περιποίησης σε αυτούς τους χώρους, για να έρθει ο Μεσαίωνας με μια εντελώς αντίθετη συνθήκη. Η έλλειψη γενικότερων υγειονομικών εγκαταστάσεων και γενικότερα νερού αυτήν την εποχή δεν ευνοεί την ανάπτυξη του λουτρικού κτιριολογικού προγράμματος. Η Οθωμανική περίοδος αποτελεί μεγάλο κεφάλαιο στην ιστορία των λουτρών. Το θρησκευτικό στοιχείο καθορίζει σημαντικά την λειτουργία τους εστιάζοντας την προσοχή στο τρεχούμενο νερό και όχι πλέον στο στάσιμο. Αυτό εισάγεται στην εφιδρωτική διαδικασία του χαμάμ, καταλυτική για την χαλάρωση του σώματος. Τα λουτρά αποτελούν ξανά έναν τόπο ηρεμίας, απολαύσεων και συναντήσεων.

Γιατί δεν υπάρχουν λουτρά;

Τα περισσότερα δημόσια λουτρά στην Ευρώπη εξαφανίστηκαν μετά την εγκατάσταση εγχώριων χώρων πλύσης. Τα λουτρά στην σημερινή εποχή αποτελούν ένα κομμάτι του μαζικού τουρισμού, σχετίζονται με την ευεξία και παρότι αποτελούν μια δημοφιλή συνήθεια, θεωρούνται συχνά πολυτελείς εγκαταστάσεις. Η διαδικασία του πλυσίματος γίνεται ιδιωτικά, η αστική κουλτούρα πλέον υπαγορεύει την «ντροπή του σώματος».

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, τα κτίρια του σήμερα χάνουν την σύνδεσή τους με τις αισθήσεις του ανθρώπου, στερούνται λεπτομέρειες που ανταποκρίνονται στο σώμα, και χάνουν τον ανθρωποκεντρικό τους

χαρακτήρα. Μετατρέπονται σε απόμακρες, σε επίπεδες κατασκευές, αποκρούοντας τον άνθρωπο από αυτές. Το σώμα αποσυνδέεται από τον χώρο, με αποτέλεσμα να απομακρύνεται και από τις αισθητηριακές του ικανότητες.

Σώματα γυμνά, σώματα υγρά, σώματα ανάκατα.

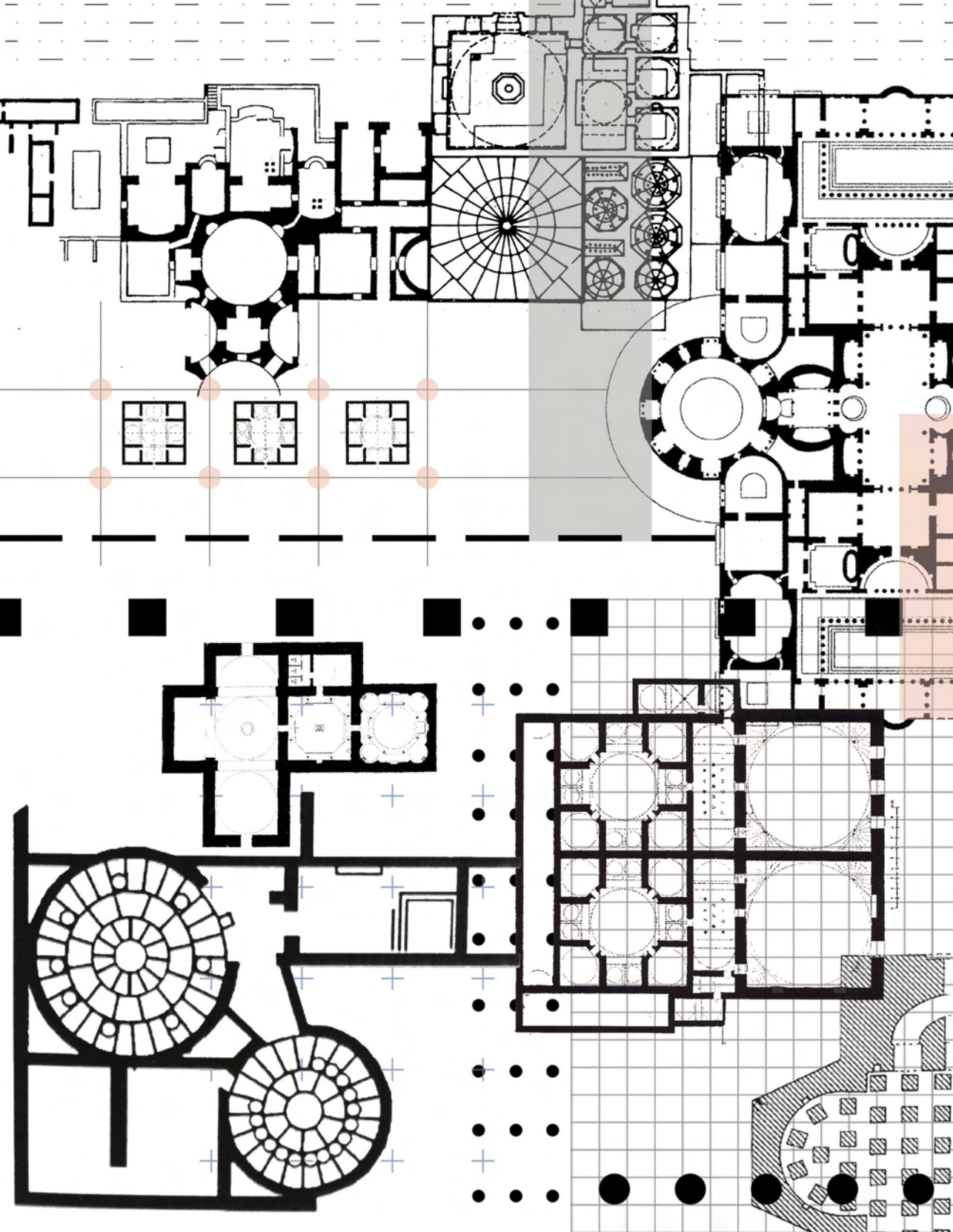
Τα λουτρά περικλείουν το στοιχείο της διέγερσης ακριβώς γιατί ερεθίζουν τους αισθητηριακούς υποδοχείς του σώματος με κάθε δυνατό τρόπο. Το νερό που κυλά πάνω στο δέρμα, οι πόροι που ανοίγουν απ' τον ατμό, η μυρωδιά που εξαπολύει το σώμα, τα υλικά του χώρου τον οποίο αγγίζει, η θέα των γυμνών σωμάτων που περιφέρονται στον χώρο.

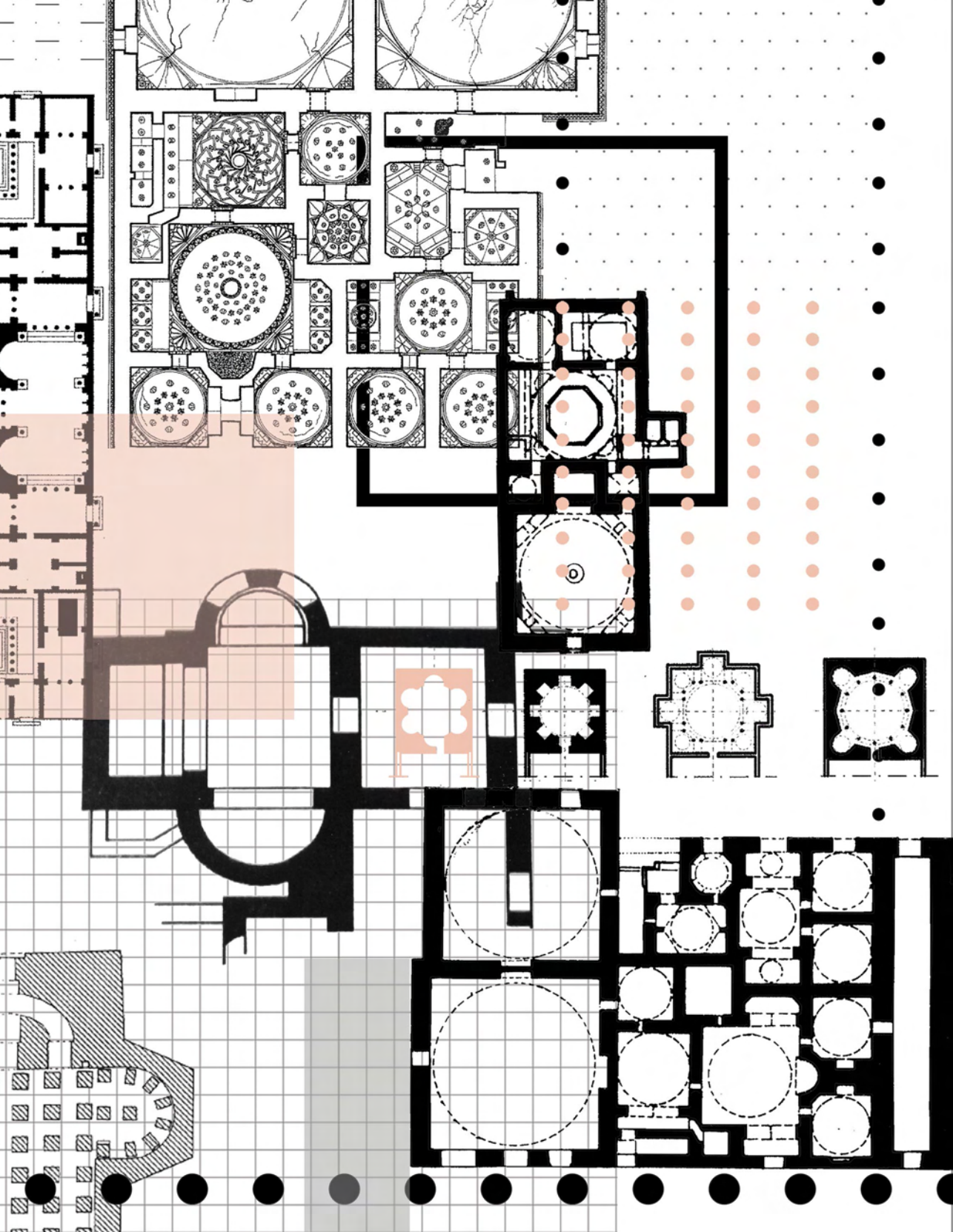
Το λουτρό σε κάθε περίπτωση αποτελεί έναν τόπο συναθροίσεων και απολαύσεων. Από τις αρχές της εμφάνισής τους μέχρι το σήμερα, οι εγκαταστάσεις εμπνέουν αισθησιασμό και υποσχέσεις. Το νερό αποτελεί κατεξοχήν ηδονικό στοιχείο, πράγμα που γίνεται συνειδητό στην πρώτη κιάλας επαφή. Έτσι λοιπόν, τα λουτρά μετατράπηκαν σε χώρους απελευθέρωσης και ηθικής χαλαρότητας, διαθέτοντας διάχυτο ερωτισμό που προέτρεπε το παιχνίδι και την αλληλεπίδραση μεταξύ των λουόμενων.

«Το Ρομάντζο του ρόδου (1240, στο σημείο όπου η Ευμάρεια αποτυπώνεται στον Εραστή, συμπυκνώνει μέσα σε μερικούς στίχους την ιδανική κοινότητα του δέκατου τρίτου αιώνα. Όλοι κυκλοφορούν στεφανωμένοι με λουλούδια, τα χωράφια βγάζουν γεννήματα από τη μια στιγμή στην άλλη και οι εσωτερικοί χώροι προστατεύουν πραγματικά. Οι συνευρέσεις πολλαπλασιάζονται και είναι αφιερωμένες στον πόθο. Εντέλει το περίφημο 'Παλάτι τρελής απλοχεριάς' δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα μέγαρο με θερμές. Είναι άραγε έκπληξη αυτό;»

Όπως προαναφέρθηκε τα λουτρά πέρα από την λειτουργία του καθαρισμού ήταν ένα μέρος ψυχαγωγίας και κοινωνικής συναναστροφής, αλλά και ενίοτε μέρος παρεκτροπής και παρανομίας.

«Κίνητρα για τους πελάτες, λουόμενους και λουόμενες ήταν η παρέα, η απόλαυση, το γλέντι: όλοι γίνονταν συνένοχοι της παρεκτροπής σαν να διευκόλυναν ακριβώς την άρνηση των αλληπάλληλων απαγορεύσεων οι ενστικτώδεις 'ελευθερίες' που έμοιαζαν να επιτρέπουν οι θερμές.»

Πώς θα συγκινήσω κάποιον άλλο πέρα από εμένα;

Η αύρα που αποπνέει κάθε είδους λουτρική εγκατάσταση διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην διέγερση του ανθρωπίνου σώματος. Μια ηδονική ατμόσφαιρα είναι αποτέλεσμα μιας σειράς παραγόντων που ερεθίζουν τα συναισθήματα ενός ατόμου που μπαίνει σ' έναν χώρο. Η αντίληψη της έννοιας της ατμόσφαιρας απορρέει από καθαρά προσωπικές ευαισθησίες και αισθήματα, επομένως είναι σε έναν μεγάλο βαθμό παράγοντας υποκειμενικός.

«Μπαίνω σ' ένα κτίριο, βλέπω ένα δωμάτιο, και, σε κλάσματα δευτερολέπτου, έχω ένα συναίσθημα γι' αυτό. Αντιλαμβανόμαστε την ατμόσφαιρα μέσω της συναισθηματικής μας ευαισθησίας – μιας μορφής αντίληψης που δρα απίστευτα γρήγορα, και την οποία εμείς οι άνθρωποι όπως φαίνεται χρειαζόμαστε για να επιβιώσουμε.» *Zumthor Peter, Atmospheres.*

Το φως από τις φεγγίδες στην θολωτή οροφή του λουτρού που λούζει τον χώρο με μικρές ηλιαχτίδες που κάποτε ακουμπούν και ζεσταίνουν το δέρμα, και κάποτε όχι, αποτελεί ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα μιας ατμόσφαιρας. Το σκοτάδι στον χώρο που αφήνει τους ήχους να ταξιδέψουν και την φαντασία να οργιάσει, επίσης. Τα έπιπλα, οι πάγκοι, τα μαξιλάρια, το ξύλο, το μάρμαρο. Το νερό που μεταλλάσσεται, και σηματοδοτεί την εναλλαγή του σώματος από μια κατάσταση στην άλλη. Το νερό που βλέπω, το νερό που τρέχει, το νερό που ακούω. Τίποτα άλλο πέρα από ηρεμία και γαλήνη. Ο κόσμος γύρω, κολυμπάει, βυθίζεται, τρέχει, μιλάει, χαλαρώνει. Και τότε ο χώρος θα γίνει οικείος, και εκεί βρίσκεται όλη η δύναμη της ατμόσφαιράς του. Να κάνει τον άνθρωπο ένα με αυτόν.

«Ο εισερχόμενος εις αυτήν την αίθουσα (του λουτρού) ευρίσκετο μέσα εις μίαν ασυνήθη όλως ατμόσφαιραν χλιαρού περιβάλλοντος, ευωδιάζουσαν από αρωματικά σαπούνια και από άλλα μυρωδικά, χρήσιμα δια την ενδυνάμωσιν και την διατήρησιν των μαλλίων, καμμιιά φορά δε και διά την αναμνηστικὴν επαναφορὰν εις χρωματισμὸν των παρελθόντων της νεότητος χρόνων.

...Εις το μέσον της αιθούσης, φωτιζομένη αμυδρῶς από τα φωτοδοτικά κρύσταλλα του κεντρικού θόλου, ευρίσκετο ένα μεγάλο συντριβάνι. Το νερό του συντριβανιού αυτού ήτο επίτηδες ολίγον, από την πρώτη δε λεκάνην που το εδέχετο, έπιπτεν εις την δευτέραν, την μεγάλην κατά σταγόνας ευφώνους, των οποίων την μυστικὴν

ηχώ'διέλυαν εις μικροτέρας απηχήσεις, οι λοιποί εύηχοι θόλοι του λουτρού. Τους ήχους αυτούς τουμ, τουμ, τους έχω ακόμη εις τ' αυτιά μου...»

Καμπούρογλου Δημήτρης, *Απομνημονεύματα μιας μακράς ζωής (1852-1932)*, σσ.45-48.

Το πλύσιμο ως τελετουργία.

Το γεγονός πως η λουτρική διαδικασία τελείται με τρόπο ιεροτελεστικό, φανερώνει μια ακόμη πλευρά των ατμοσφαιρών που αποπνέει ο χώρος. Η λούση από αρχαιοτάτων χρόνων πραγματοποιείται ευλαβικά σε στάδια, τα οποία παρέμειναν αναλλοίωτα στο πέρας των αιώνων. Αυτά είναι που κατά βάση υπαγόρευαν την αρχιτεκτονική των κτισμάτων, χωρίζοντας τους χώρους σε πρωταρχικούς και δευτερεύοντες, και βάζοντάς τους σε σειρά σύμφωνα με την τέλεση της ανάλογης διαδικασίας. Τα στάδια αυτά ήταν τρία, η προετοιμασία, η εξυγίανση, και η απόλαυση. Έτσι ο χώρος διέθετε τον ψυχρό χώρο της υποδοχής, τους πιο θερμούς χώρους για την προσαρμογή και την παραμονή στον εφιδρωτικό χώρο των ατμών με το ζεστό τρεχούμενο νερό. Το αλώβητο τελετουργικό αποτελεί κορμό της διαμόρφωσης της ατμόσφαιρας των λουτρών οδηγώντας τον άνθρωπο από την μια κατάσταση στην άλλη. Διεγείροντας κλιμακωτά τα συναισθήματά του, τον φέρνει στην κατάσταση της βαθιάς ηρεμίας και απόλαυσης.

Γιατί στον αστικό ιστό;

Σίγουρα η εξοχή ως τοποθεσία προσφέρει επιπρόσθετη ηρεμία και γαλήνη σε μια λουτρική εγκατάσταση που έχει αυτήν ακριβώς την ατμόσφαιρα ως ζητούμενο. Στην σημερινή εποχή τα συνήθη μέρη για την τοποθέτηση ενός σπα ή λουτρού αποτελούν ειδυλλιακές βουνοπλαγιές, δάση με πυκνή βλάστηση, μέρη απόκρημνα και απομακρυσμένα από τους γρήγορους ρυθμούς της πόλης. Η ύπαρξη ιαματικών πηγών σε τέτοιου είδους σημεία παίζει αδιαμφισβήτητα κυρίαρχο ρόλο. Όμως η φύση προσφέρει απλόχερα και μόνη της την γαλήνη ή την ηδονή που αναζητά κανείς. Μια λουτρική εγκατάσταση αν μη τι άλλω λειτουργεί ως επιπρόσθετο ηδονικό στοιχείο.

Κι αν ήταν πιο κοντά μου;

Υπάρχει μια πρόκληση στην δημιουργία ενός περιβάλλοντος απολαύσεων και ηρεμίας μέσα στην άγρια και θορυβώδη πόλη. Την στιγμή που ο άνθρωπος χρειάζεται την αποφόρτιση και την απελευθέρωση, έχει ανάγκη να βρει την όαση μέσα στην ζούγκλα.

Η ιδέα των λουτρών δεν ήταν ποτέ άλλωστε τοποθετημένη μακριά από την αστική ζωή. Όπως έχει προαναφερθεί, τα δημόσια λουτρά αποτελούσαν σημαντικά στοιχεία του αστικού κέντρου ή του οικισμού. Ήταν χώροι βαθιά ενταγμένοι στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, και αναπόσπαστο κομμάτι του σχεδιασμού μιας πόλης. Η σύνδεσή τους με τα πολιτισμικά και κοινωνικά δρώμενα επέτασσε την ανόρθωσή τους ανάμεσα σε κτίσματα παρόμοιου χαρακτήρα, με αποτέλεσμα όλα μαζί να αποτελούν την «ψυχή» της αστικής ζωής. Αναπόφευκτα η επίσκεψη σε ένα λουτρό ήταν σχετικά τακτική εφόσον αφορούσε την διατήρηση της σωματικής υγιεινής, γι' αυτό και βρίσκονταν σε μέρη προσβάσιμα και όχι απομονωμένα. Όμως πέρα από αυτό, ως τόποι ψυχαγωγίας και συναθροίσεων, δε μπορούσαν παρά να βρίσκονται στην καρδιά της πόλης.

«Το χαμάμ ήταν κάτι πολύ σημαντικότερο από ένα απλό λουτρό. Ήταν ένας χώρος συυφασμένος με την καθημερινή ζωή της πόλης. Εδώ κάθε άνθρωπος, πλούσιος ή φτωχός, αστός ή χωρικός, μπορούσε να έρθει ελεύθερα. Το χώρο αυτό μοιράζονταν άνδρες και γυναίκες, σε διαφορετικές βέβαια ώρες.»

Κανετάκη Ελένη, Οθωμανικά Λουτρά στον Ελλαδικό χώρο, σ.47.

η σχέση των αθηναίων με το νερό

Από την αρχαία ελληνική μυθολογία μέχρι την πραγματικότητα του σήμερα, η πόλη της Αθήνας διατηρεί μια επώδυνη σχέση με το νερό. Ο μύθος αποδίδει την έλλειψη του ύδατος στην πρωτεύουσα στην κατάρτα του Ποσειδώνα, τον οποίο και οι κάτοικοί της απέρριψαν ως προστάτη της πόλης. Όταν εκείνος τους πρόσφερε το νερό ως δώρο φιλονικώντας με την Αθηνά, που πρόσφερε την ελιά, οι Αθηναίοι προτίμησαν εκείνη, καταδικάζοντας την πόλη τους σε ένα αιώνιο πρόβλημα.

Αυτό που οι Αθηναίοι δεν έλαβαν υπόψιν με αυτήν τους την επιλογή, είναι πως το στοιχείο του νερού αποτελεί ένα από τα πολυτιμότερα αγαθά για την ευζωία μιας πόλης, και η ιστορία της Αθήνας από την αρχαιότητα μέχρι το σήμερα συνδέθηκε με την ανεπάρκεια του νερού. Αν και η παραπάνω ιστορία δεν αποτελεί παρά μια μυθοπλασία, αποτυπώνει την μακροχρόνια ταλαιπωρία των κατοίκων της πόλης από την έλλειψη του υδάτινου στοιχείου. Κατά γενική ομολογία η Αττική αποτελεί μια περιοχή φτωχή σε βροχοπτώσεις, και με λιγοστά νερά στα υπάρχοντα ποτάμια της όπως ο Ιλισός και ο Κηφισός.

Το άγχος της λειψυδρίας οδήγησε τους κατοίκους σε διαμόρφωση κανόνων και νομοθεσιών που θα βοηθούσαν στον περιορισμό της αλόγιστης χρήσης του νερού, όπως εκείνες του Σόλωνα. Το αποτέλεσμα της δίκαιης κατανομής αυτού αποδείχθηκε σωτήριο για την εκμετάλλευση των λιγοστών υδάτινων αποθεμάτων της και κατά συνέπεια την ορθή λειτουργία της πόλης.

Η ανάγκη για πιο οργανωμένη υδροδότηση της πόλης πέρα από την εκμετάλλευση των γειτονικών ποταμών και πηγών νερού, οδήγηε στην δημιουργία πιο εξελιγμένων δικτύων μεταφοράς και διανομής του. Πηγάδια και κρήνες, βρύσες και πηγές κατά μήκος της πόλης, καθώς και η ανέγερση υδραγωγείων, διαμορφώνουν ένα τέτοιο σύστημα εκμετάλλευσης του υδάτινου στοιχείου. Πλήθος δεξαμενών και αγωγών μεταφοράς νερού βρίσκονται στην Αθήνα μέχρι και σήμερα, εγκαταλελειμμένα και μη.

Γνωστότερη από τις πηγές της πόλης ήταν αυτή της Καλλιρόης(του Ιλισού), πηγές που ανέβλυζαν απ' τον λόφο της Ακρόπολης, του Ασκληπιείου κλπ. Εξίσου σημαντικές ήταν και οι αριστοτεχνικά φτιαγμένες κρήνες της Αθήνας, που σηματοδοτούσαν ακόμη περισσότερο τις πηγές νερού της πόλης. Τέλος, τα πηγάδια αποτελούσαν σύνθετες μέρους της αθηναϊκής αυλής, και ικανοποιούσαν τις ανάγκες του εκάστοτε σπιτιού στο οποίο βρίσκονταν.

Ενδεικτικά, ανάμεσα στα βασικότερα υδραγωγεία της πόλης κατατάσσονται το Πελασγικό υδραγωγείο, όντας το αρχαιότερο όλων, που αντλούσε νερά από τον Υμηττό, το υδραγωγείο του Θησέα, που μετέφερε νερό από τα δυτικά της Πεντέλης στην πόλη, το Πεισιστράτιο, που χρησιμοποιούσε ως πηγή επίσης τον Υμηττό, και συνδεόταν με ένα ευρύτερο σύστημα που προσέφερε άφθονο νερό στους κατοί. Επίσης, άλλα υδραγωγεία ήταν της Πνύκας, του Λουτρού, του Θησειού αλλά και του Σταδίου.

Το Αδριάνειο Υδραγωγείο αποτέλεσε έναν σταθμό όσον αφορά την ιστορία της υδροδότησης της πόλης. Ανοικοδομήθηκε από τον Ρωμαίο Αυτοκράτορα Αδριανό, το 134 μ.Χ. – 140 μ.Χ. Το υδραγωγείο ήταν ένα σύστημα υπόγειων σηράγγων και πηγαδιών μήκους 25 χιλιομέτρων, που ξεκινούσε από τους πρόποδες της Πάρνηθας στην περιοχή του Τατοΐου, και κατέληγε στο Λυκαβηττό, στην Αδριάνειο δεξαμενή που λειτουργούσε ως αποθήκη του νερού.

Η σκληρή περίοδος της τουρκοκρατίας ήρθε να διακόψει την ομαλή λειτουργία του Αδριάνειου, κατά την οποία και εγκαταλείφθηκε, φράχθηκε, σχεδόν καταστράφηκε και ξεχάστηκε. Η εποχή που ακολουθεί την απελευθέρωση βρίσκει την Αθήνα σε αναβρασμό όσον αφορά την υδροδότησή της, καθώς δεν διέθετε κάποιο ορθό δίκτυο. Έτσι, έγιναν προσπάθειες ανοικοδόμησης του Αδριάνειου, το οποίο καθαρίστηκε επισκευάστηκε και επεκτάθηκε επί δημαρχίας Παναγή Κυριακού, και τέθηκε ξανά σε λειτουργία το 1840 για περίπου 100 ακόμη χρόνια.

Την ίδια εποχή, η πόλη γεμίζει με δημόσιες βρύσες σε διάφορα σημεία της, που εξυπηρετούν τις ανάγκες των κατοίκων που βρίσκονται μακριά από το κέντρο και τις περιοχές που μπορούσε να καλύψει το Αδριάνειο. Οι βρύσες αυτές σύμφωνα με την Μαριάνθη Μπέλλα, αποτελούσαν «δημόσιους χώρους κοινωνικής συνένυσης και συναναστροφής», καθώς ήταν και περιτέχνα φτιαγμένες από τεχνίτες της εποχής. Όπως αναφέρει ο Κώστας Μπίρης, η Αθηναίοι σε περιοδο λειψυδρίας σχημάτιζαν ουρές μπροστά από τις βρύσες για την εξασφάλιση λιγοστού νερού.

Η ανεξέλεγκτη οικιστική ανάπτυξη της πρωτεύουσας ιδίως τα χρόνια μετά τον πόλεμο αποτέλεσε βασική τροχοπέδη για την κάλυψη των υδάτινων αναγκών της πόλης από το Αδριάνειο και μόνον. Το πρόβλημα της διανομής νερού ταλάνιζε τους κατοίκους που βρίσκονταν στα περίχωρα. Έτσι λοιπόν η αμερικανική εταιρία ULEN ανέλαβε την συντήρηση και περαιτέρω βελτίωση του δικτύου, αλλά και την ανοικοδόμηση του φράγματος του Μαραθώνα και της σήραγγας Μπογατίου το 1931, αλλάζοντας άρδην την βασική αρτηρία νερού της πόλης.

Πηγές

Leigh, S. (1999). *The aqueduct of Hadrian and the water supply of Roman Athens*. Ann Arbor: UMI.

Κάραλη, Λ. (2015). *Μελέτη αποκατάστασης της Αδριάνειας και Νεότερης Δεξαμενής με τον περιβάλλοντα χώρο τους*. Msc. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Ζουρίδης, Γ., Λουκάκη, Χ. και Σαδίκη, Ε. (2011). *Ο κύκλος του νερού στην Αττική γη*.

Μπέλλα, Μ.. (2016). *Τα "νερά" της Αθήνας*. [online] Available at: http://criticeduc.blogspot.gr/2016/06/blog-post_12.html

Κυριαζής, Δ. (2017). *Η πολύπλοκη σχέση των Αθηναίων με το νερό: Δημόσιες θρύσες, υδραγωγεία κ.λπ.*. [online] LiFO. Available at: http://www.lifo.gr/print/urban_life/164732

Χιώτης, Σ. and Νεστορίδη, Ε. (2013). *Υπόγειες διαδρομές στην Αθήνα: Αδριάνειο Υδραγωγείο (στα ίχνη...)*. [online] Urbanspeleology.blogspot.gr. Available at: <http://urbanspeleology.blogspot.gr/2013/06/blog-post.html>

176

Τηλ 30-97
 Αρχιού σχεδίου Ρ-Ο-28 Μάρτιος 4-28

Σ/Α	ΑΝΑΒΕΒΗΞΙΣ	ΗΜΕΡΟΜΗΡΙΑ ΤΟΓΡΑΦΗ
ΑΝΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΥΔΑΤΩΝ		ΕΝ ΑΡΧΗΝ ΤΗ Ο ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΩΣ
ΠΑΡΟΧΕΥΤΙΚΟΝ ΔΙΚΤΥΟΝ ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ ΥΔΑΤΟΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΑΘΗΝΩΝ		
ΚΑΛΩΤΗ	ΗΜΕΡΟΜΗΡΙΑ ΤΟΓΡΑΦΗ	ΚΑΙΝΑΣ
ΣΧΕΔΙΑΣΙΣ	28-3-73	1-25000
ΚΑΕΓΚΟΣ		ΤΕ11
		ΛΙΝ Α2 ΘΥΡ

δε ξα με νή

Ανεβαίνω την ανηφόρα. Είναι καλοκαίρι. Ο ιδρώτας κυλάει στο σώμα μου σαν νερό. Σκάλες...

Η περιοχή του Κολωνακίου βρίσκεται στο κέντρο της αστικής ζωής της Αθήνας. Κάπου εκεί, στους πρόποδες του λόφου, βρίσκεται η πλατεία της Δεξαμενής. Στο σημείο αυτό το Αδριάνειο υδραγωγείο έχει αφήσει το στίγμα του, πλέον μεταμορφωμένο σε θερινό σινεμά, σε πλήρη αρμονία με την πλατεία, την παιδική χαρά και το ουζερί. Συνθήκες ευνοϊκές για την άαση που ψάχνω.

Ποιος έχει προσέξει τι βρίσκεται πίσω από τα δέντρα;

Η νεότερη δεξαμενή του Αδριάνειου υδραγωγείου αποτελεί έναν χώρο καμουφλαρισμένο πίσω από πυκνή βλάστηση και φυλλωσιές, κενό και εγκαταλελειμμένο. Ένα κουφάρι τοίχων που κάποτε ήταν γεμάτο με νερό και ζωή. Αν σταθεί κανείς στο ψηλότερο επίπεδο της πλατείας μπορεί να δει ένα δοχείο που σαν να περιμένει να γεμίσει ξανά.

Η δεξαμενή αυτή κατασκευάστηκε γύρω στο 1870, όταν ανακαλύφθηκε η αρχαία δεξαμενή του Αδριανού κάτω από μια πηγή που υπήρχε στην πλατεία. Η κατασκευή μιας νεότερης δεξαμενής με μεγαλύτερη χωρητικότητα βρισκόταν στα πλαίσια της γενικότερης ανοικοδόμησης του δικτύου μετά την απελευθέρωση, όπως έχει προαναφερθεί. Είχε διαστάσεις 39.27x18.8m και χωρητικότητα 1778 κυβικά μέτρα, χωρισμένη σε δυο θαλάμους απ' τους οποίους έμπαινε και έφευγε το νερό. Το βάθος της ανερχόταν στα 2.75m από το ψηλότερο σημείο του μεσαίου τοίχου που χρησίμευε ως υπερχειλιστής. Παρ' όλ' αυτά, λίγο καιρό μετά την ανοικοδόμησή της τέθηκε σε αχρηστία και λειτούργησε μονάχα ως επέκταση της αρχαίας δεξαμενής για ένα χρονικό διάστημα, μέχρι την στιγμή που το Αδριάνειο δεν μπόρεσε να καλύψει τις ανάγκες της πρωτεύουσας γύρω στο 1930. Τότε έπαψε η συντήρησή του και λειτουργούσε συμπληρωματικά, με την δεξαμενή της οδού Γλύκωνος να μετατρέπεται ακόμη και σε πισίνα για παιδικά λουτρά που λειτουργούσε με διοχέτευση θαλασσινού νερού. Έπειτα, επήλθε η σταδιακή και ολοκληρωτική της εγκατάλειψη. Η «νέα» δεξαμενή βυθίστηκε στη λήθη σκεπασμένη από έναν λαμαρινένιο ουρανό.

Ιούνιος 2017

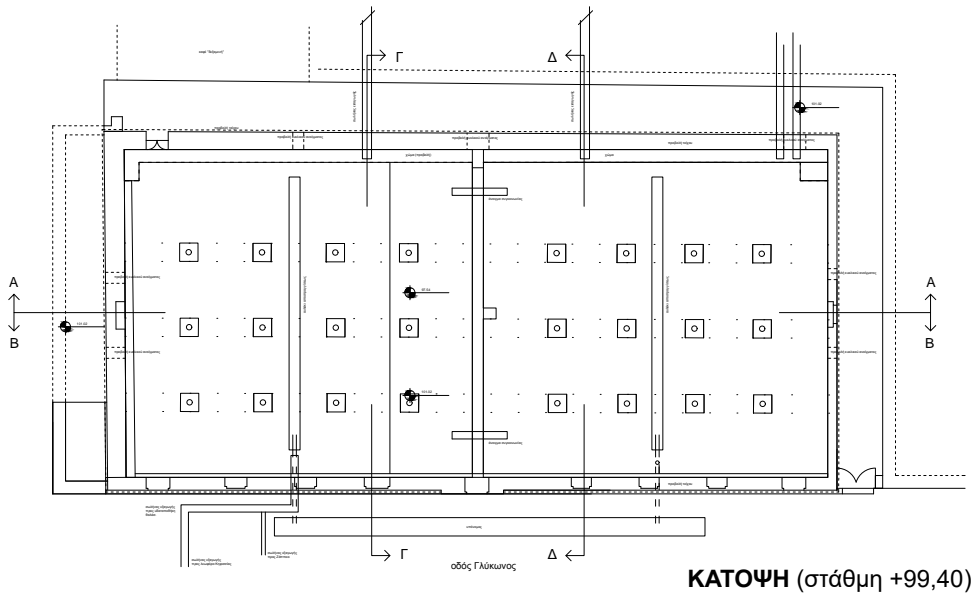
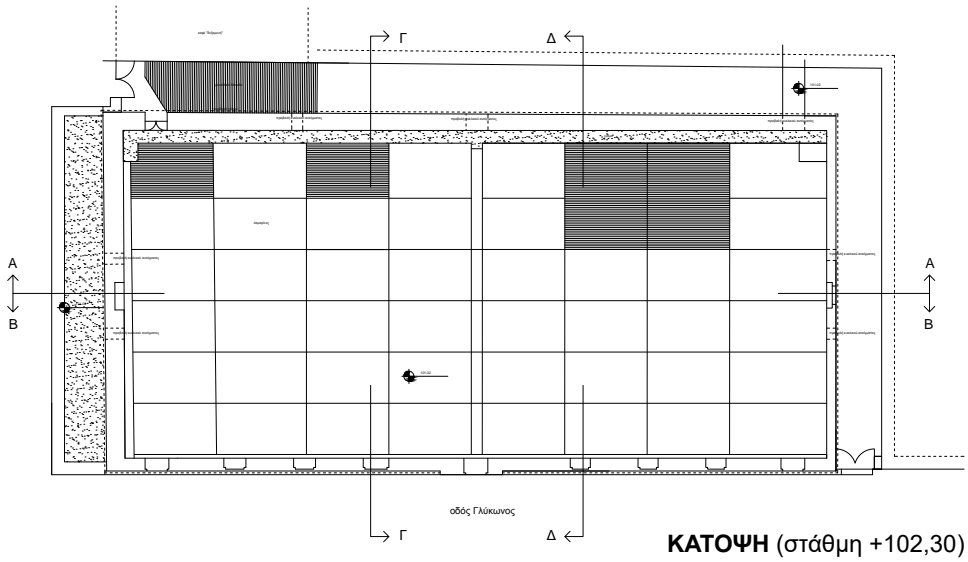
Οκτώβριος 2017

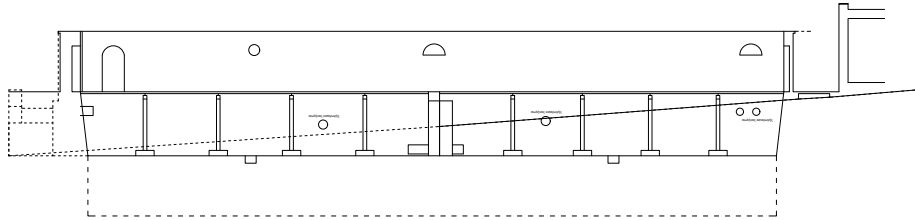
Η επιλογή του σημείου έγινε σχεδόν ενστικτωδώς, κυρίως καθοδηγούμενη από το ισχυρό στοιχείο της μνήμης του νερού στο σημείο. Η δεξαμενή που άλλοτε ζωογονούσε την Αθήνα μέσω της υδροδότησης, θα μπορούσε τώρα να της δώσει ξανά ζωή παρέχοντάς της το νερό με έναν άλλο τρόπο. Οι μνήμες στο σημείο διεγείρουν την φαντασία του επισκέπτη για τα δρώμενα του παρελθόντος. Το σημείο εκπέμπει την εικόνα μιας χαμένης απόλαυσης, αυτή του ρέοντος, τρεχούμενου νερού.

Ένας ακόμη λόγος της επιλογής αυτής αποτελεί ο παράγοντας του μυστηρίου που πλανάται πάνω από το ανοιχτό κουφάρι της. Η δυσκολία διάκρισης της από το μάτι του περαστικού φανερώνει αποτελεί ακόμη μια πρόκληση εκμετάλλευσης και ανάδειξης του σημείου. Το νερό έπρεπε να προφυλάσσεται από τα αδιάκριτα μάτια, ήταν ένα πολύτιμο αγαθό. Το Αδριάνειο αποτελεί ένα σύστημα υπόγειων διαδρομών που παρέμενε κρυφό για χρόνια. Σύμφωνα με τον κο Κωνσταντίνο Ρίππη, Προϊστάμενο Υπηρεσίας Έρευνας και Ανάπτυξης της ΕΥΔΑΠ, οι σκλάβοι επί ρωμαϊκής εποχής που έχτισαν με τα χέρια τους τις στοές εξαφανίζονταν μυστηριωδώς, καθώς γνώριζαν τις διαδρομές των σηράγγων και των πηγαδιών που συνδέονταν υπόγεια.

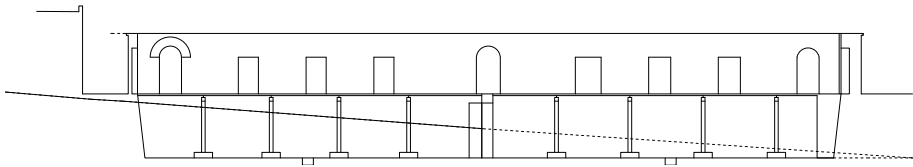
αποτύπωση νεότερης δεξαμενής

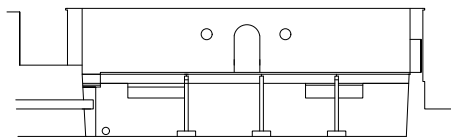
πηγή: ΕΥΔΑΠ

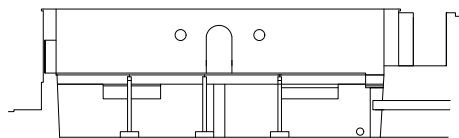
TOMH A - A

TOMH B - B

TOMH Γ - Γ

TOMH Δ - Δ

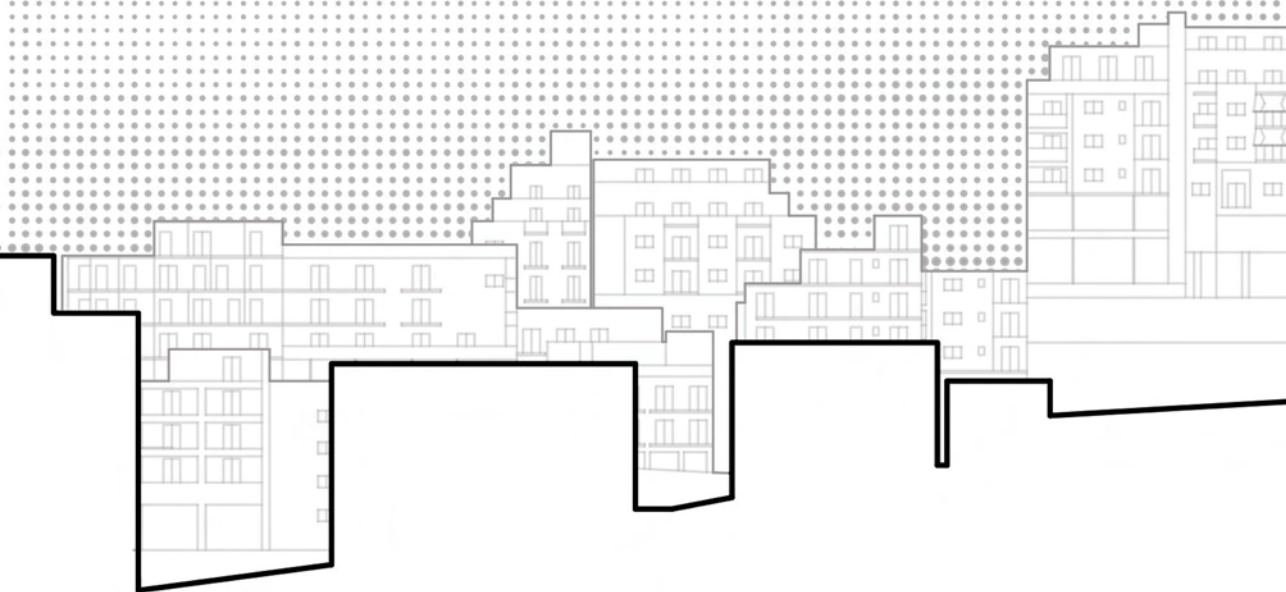
Μια τρύπα μέσα στην πόλη.

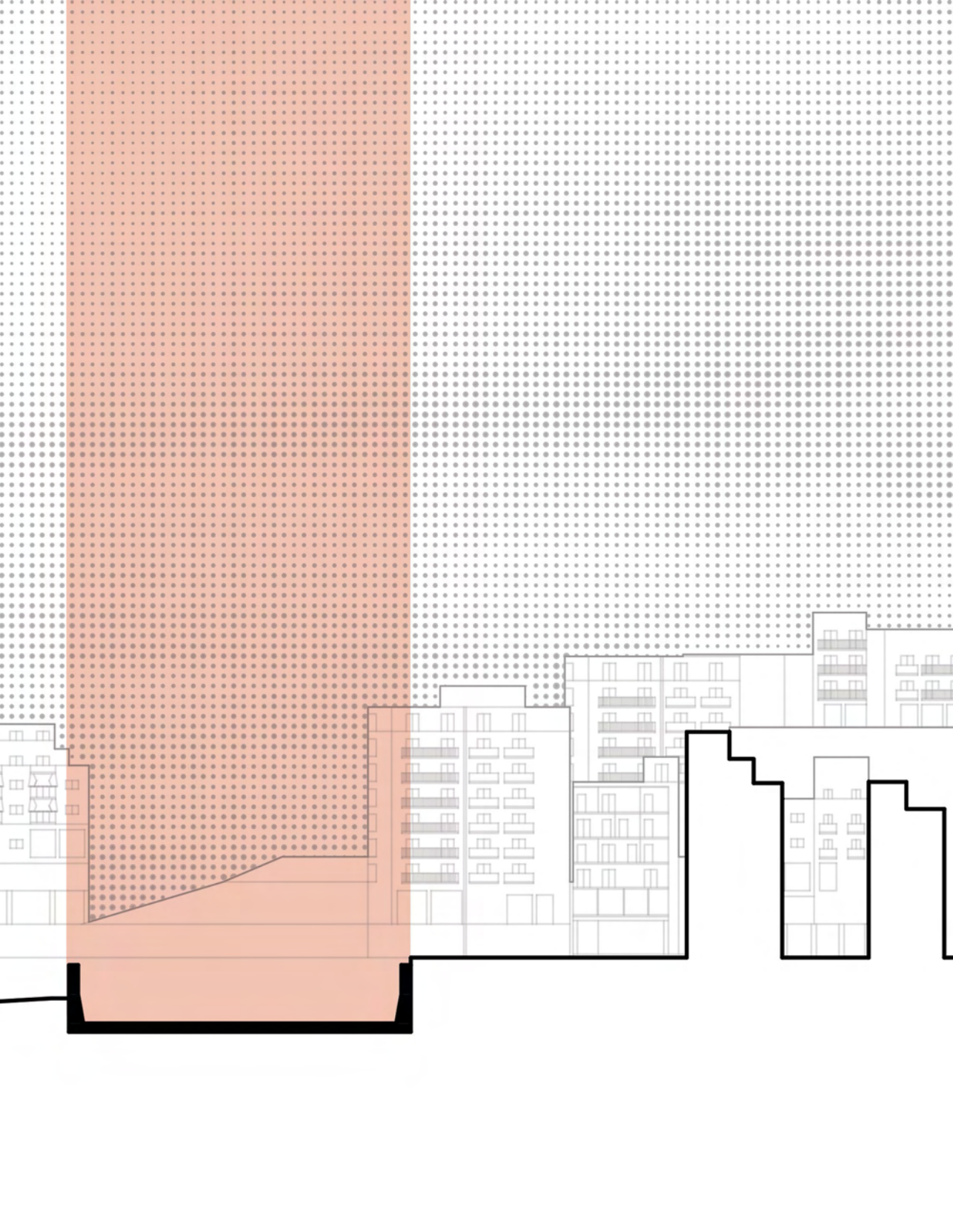
Εκεί που όλη η πόλη ορθώνεται και εφορμάται στον λόφο, εκείνη βουλιάζει, βαθαίνει, με βυθίζει.

Το σκοτάδι κατακλύζει το υπόγειο από την μέρα έως την νύχτα. Το βάθος του ολοκληρώνει την ύπαρξη, με φέρνει πιο κοντά στο κέντρο της γης, στην φύση, στο είναι μου. Οι μυστηριακοί διάδρομοι που οδηγούν το νερό στην τρύπα πλέκουν ένα παραμύθι γύρω από αυτήν, μέσα στο οποίο χάνομαι και ονειροπολώ. Τα σκαλιά που οδηγούν στο υπόγειο με απομακρύνουν από την επιφάνεια του εδάφους, με αποσυνδέουν από τον γύρω κόσμο, και ξεδιπλώνουν στο μυαλό μου έναν μακρύ δρόμο αναζήτησης κρυμμένων θησαυρών. Πριν μπω, κοιτάζω κάτω, και το βάθος με τρομάζει. Όταν μπαίνω μέσα δεν νιώθω πια φόβο: το σκοτάδι με έχει αγκαλιάσει, η απόσταση απ' έξω δε με κάνει να νιώθω μικρό, αλλά μεγαλύτερο. Το κτίριο που βυθίζεται και βυθίζει δε με φοβίζει, με απελευθερώνει.

«Βυθιζόμαστε μέσα σ' έναν κόσμο χωρίς όρια. Σύντομα, αν δεν ξέρουμε που πάμε, δεν ξέρουμε που βρισκόμαστε.»

Μπασσελάρ Γκαστόν, *Η ποιητική του χώρου*, σ. 210.

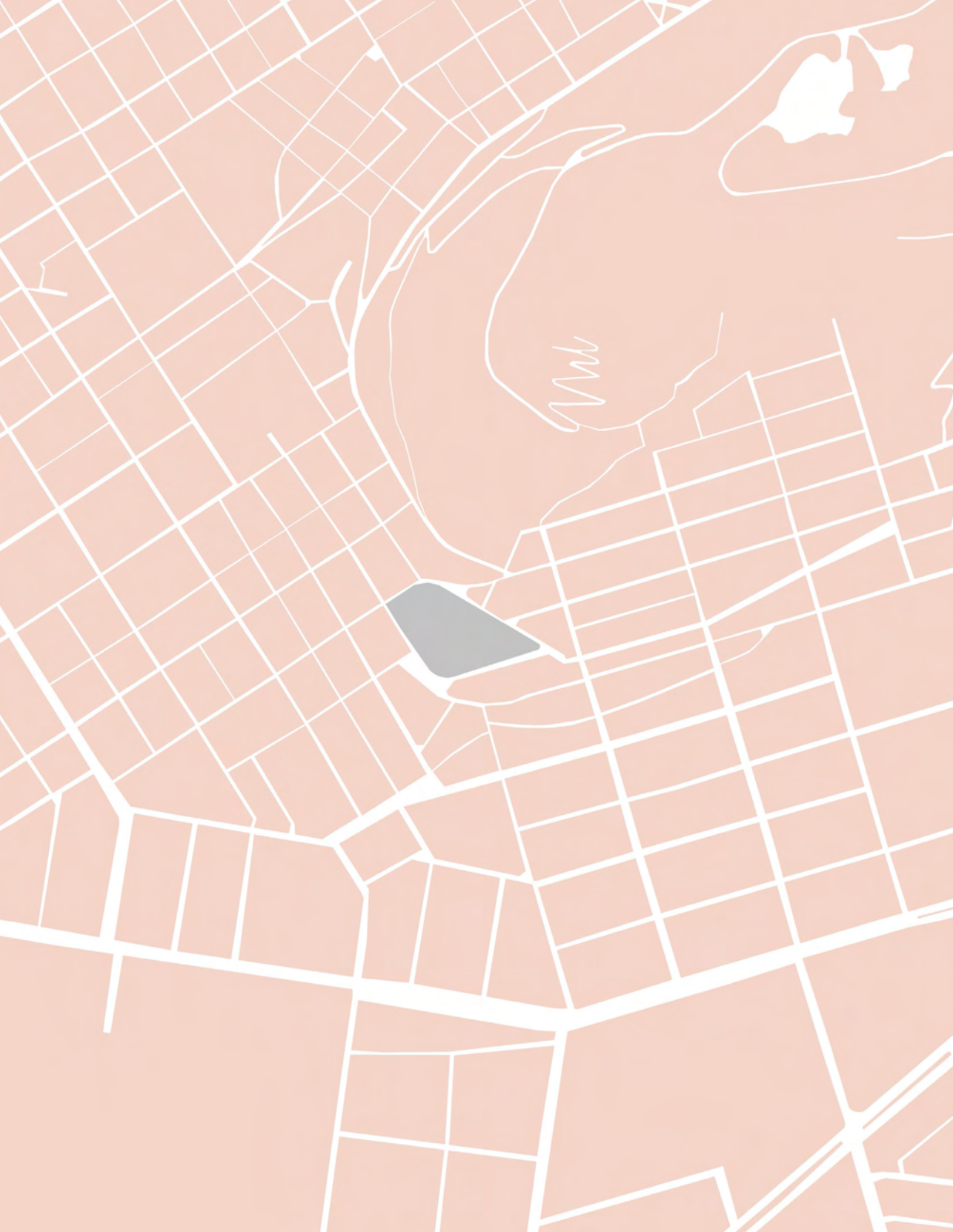
Η δεξαμενή είναι ένα πέρασμα, ανήκει σε όλους, σε αυτούς που κατεβαίνουν προς τα κάτω και αυτούς που ανεβαίνουν προς τα πάνω. Αποτελεί σημείο αναφοράς για τον άνθρωπο που ζει στην σημερινή Αθήνα και αυτό συνέβαινε από το μακρύ παρελθόν. Είναι ένα σημείο που κρατά μνήμες και προσελκύει κόσμο από όλες τις μεριές της πόλης, όντας τοποθετημένο σε κεντρικό σημείο. Η ίδια η πλατεία πήρε ζωή λόγω του καφενείου της, ένα στέκι που προσέφερε απολαύσεις σε κάθε λογών επισκέπτη.

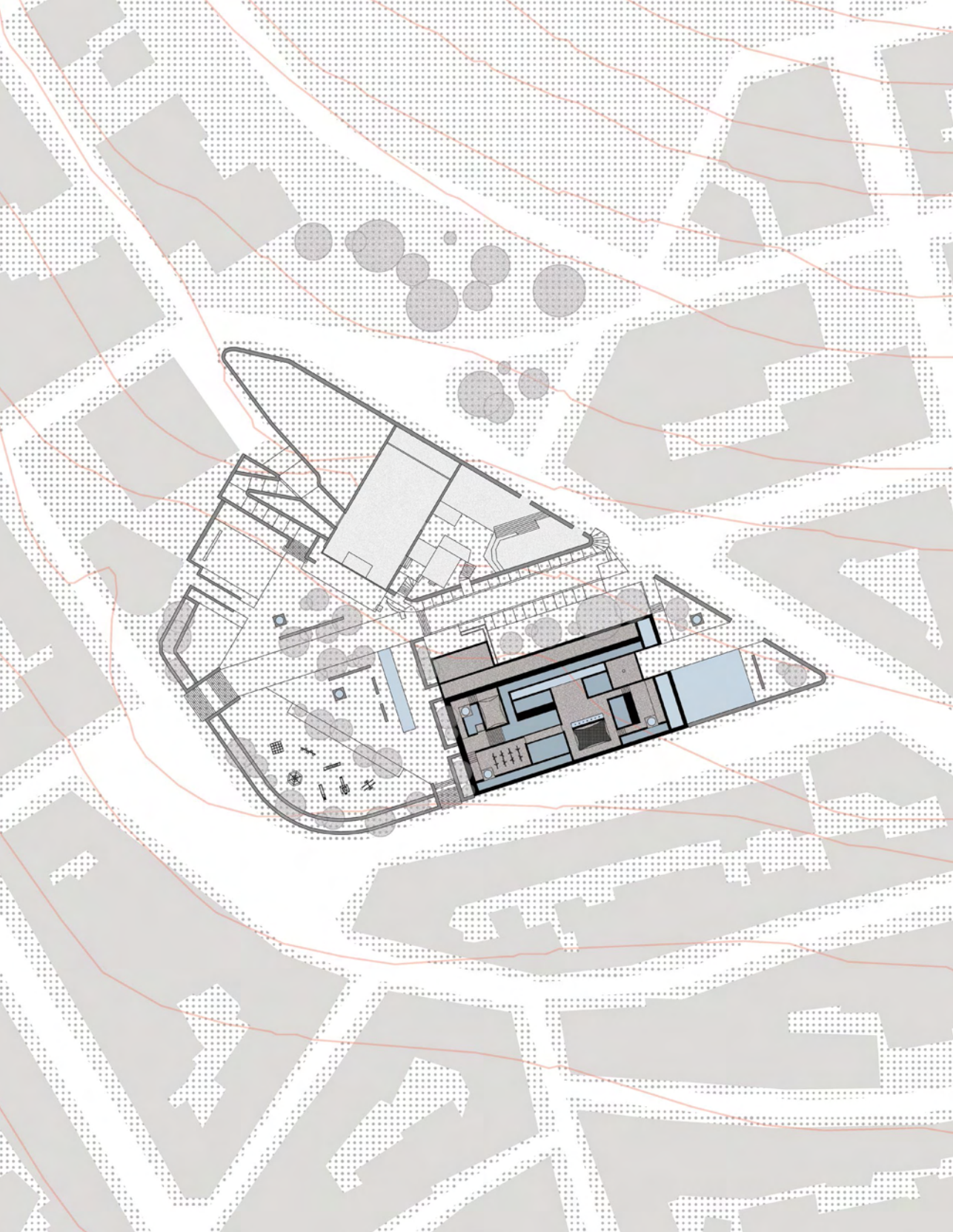
«Ο λόφος της δεξαμενής είχε όλη του την φυσική άπλα και γραφικότητα. Δεν είχε μαρμάρινες σκάλες, δεν ήταν σφιγμένη σε... κορσέδες από πέτρινα ντουβάρια και σιδερένια κάγκελα. Χαιρότανε το ψήλος της και την ομορφιά της μακριά από την βέβηλη πολιτεία. Οι λεύκες οι ψηλές και ρωμαλέες από τις ωραιότερες, της Αθήνας, χαρίζανε το δροσερό τους ίσκιο στους ερημίτες της νεοελληνικής λογοτεχνίας και μια βρύση στη μέση έτρεχε αδιάκοπα μέρα νύχτα και αχολογούσε φλύαρα και χαρούμενα σαν ένα πλήθος πουλιά.»

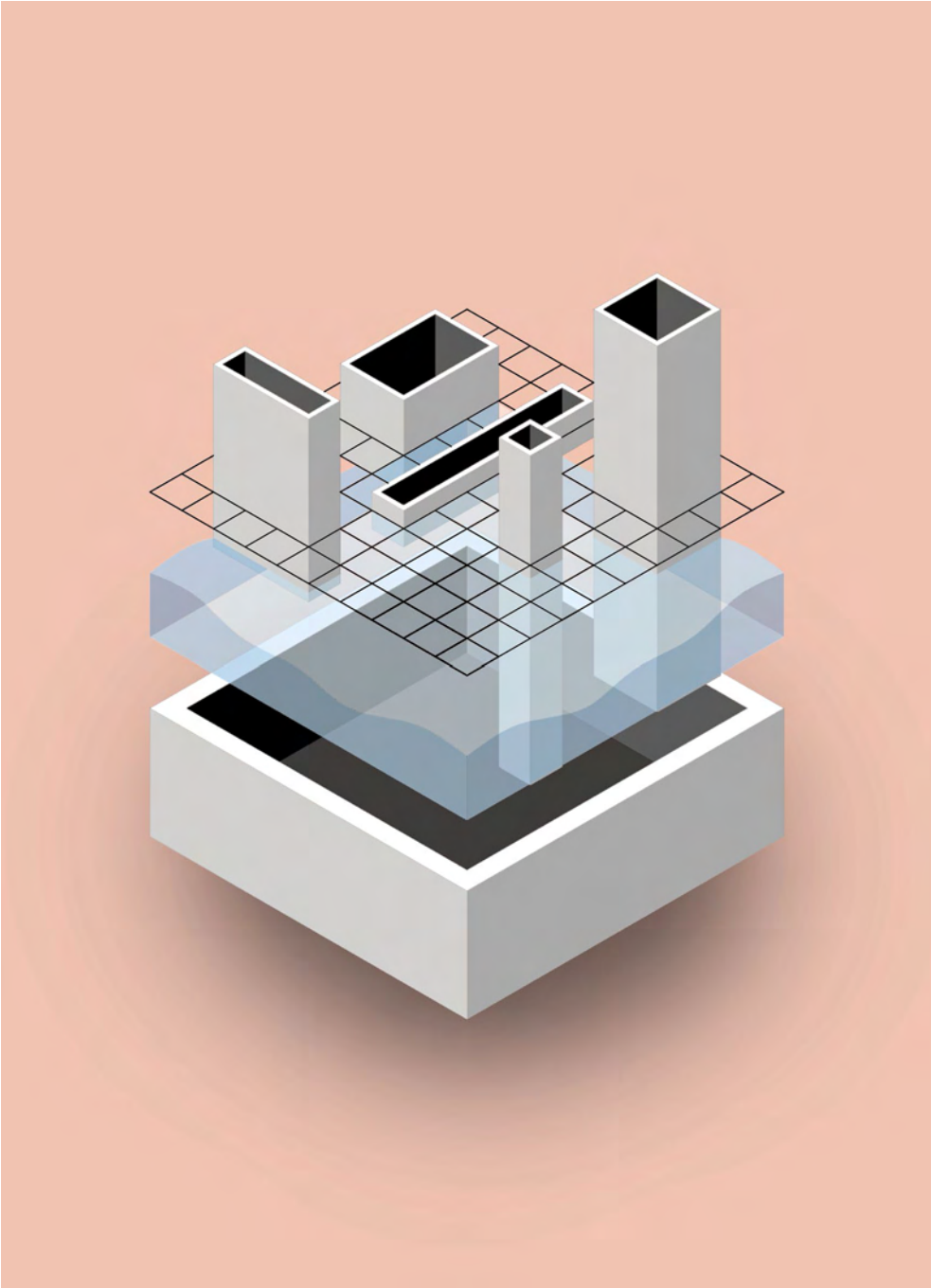
Βάρναλης Κωνσταντίνος, Άνθρωποι: Ζωντανοί - Αληθινοί.

Σήμερα, την πλατεία περιβάλλει πυκνή οικοδόμηση η οποία περιλαμβάνει χώρους διασκέδασης, εστίασης, αγορές/μαγαζιά, δημιουργώντας ένα κέντρο μέσα στο κέντρο, το οποίο δίνει έναν ζωντανό χαρακτήρα στην γειτονιά.

Το Κολωνάκι αποτελεί μια περιοχή που υιοθετεί τις τάσεις της εποχής με την λογική του lifestyle. Όμως αυτό που αναζητώ είναι η πραγματική, διαχρονική και ολοκληρωτική σε όλες της τις διαστάσεις απόλαυση. Έτσι λοιπόν το σκληρό προγραμματικό των σπα διαλύεται και δίνει την θέση του σε χωρικές εκφράσεις συναισθημάτων, που δίνουν αξία στο σημείο όχι σαν μια ακόμη τάση της εποχής, αλλά σαν μια επιτακτική ανάγκη για τον κάτοικο της σημερινής Αθήνας.

Δεξαμενή. Δοχείο που περιμένει να γεμίσει.

Όλη η ιδέα της σύνθεσης των χώρων περιστρέφεται γύρω από την ίδια τη φύση της δεξαμενής. Το ήδη υπάρχον κέλυφος αποτελεί ένα δοχείο στο κέντρο της πόλης, το οποίο ξαναγεμίζει με νερό και υποδέχεται μικρότερα επιμέρους δοχεία, τους χώρους του κτιρίου. Κελύφη που βυθίζονται μέσα στο κέλυφος.

Η τρύπα μέσα στην πόλη ξεκινά να γεμίζει, και τα δώματα των χώρων δε θα μπορούσαν να μην είναι σε συμφωνία με το περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται. Έτσι λοιπόν, το κτίριο σκεπάζεται σε σημεία από ένα κομμάτι πλατείας, σε συνέχεια με την ήδη υπάρχουσα, κάτω από την οποία λειτουργούν ημιυπαίθρια λουτρά. Αποτελεί ένα πεδίο κοινωνικοποίησης, στο οποίο όσο πιο βαθιά μπαίνει κανείς διαχειρίζεται θέματα πόθου με τρόπο υπαινικτικό.

Βρίσκομαι μέσα σε κάτι, είμαι σε ένα δοχείο και από πάνω μου υψώνονται οι καταστάσεις.

Η δεξαμενή γεμίζει, δεν τρυπιέται, το έδαφος ενεργοποιείται εκ νέου, και μέσα στο πρώην νερό της δεξαμενής βυθίζεται το πρόγραμμα. Το ήδη υπάρχον κέλυφος καταλαμβάνει 994m² ανά επίπεδο. Ξεκινώντας από το σημείο 0, το παλιό έδαφος της δεξαμενής υψώνονται πρωτίστως οι πισίνες. Η βαθύτερη στα 1.20m θα ορίσει και το νέο δάπεδο, απ' το οποίο θα ξεκινήσουν να υψώνονται οι χώροι.

Δοχεία μέσα σε νερό: άλλα διαθλώνται, άλλα βουλιάζουν, άλλα επιπλέουν.

Οι διπλές γεωμετρίες, οι πισίνες που βυθίζονται στο έδαφος, τα λουτρά που ξεπροβάλλουν πέρα από την γραμμή των παλαιών τοίχων είναι κινήσεις που προκύπτουν ακριβώς από αυτό το σκεπτικό. Όλα τα «δοχεία» τοποθετήθηκαν στον χώρο βάσει κανάβου 1.5m. Ο εξωτερικός διάδρομος στην κάθετη αλλά και στην οριζόντια πλευρά του κανάβου μένει σχεδόν άδειος, με αποτέλεσμα μια περιμετρική ροή κίνησης στον κάτω όροφο, αλλά και μια απόσταση του δώματος της πλατείας από το ήδη υπάρχον κέλυφος, από το οποίο και δεν εξαρτάται στατικά.

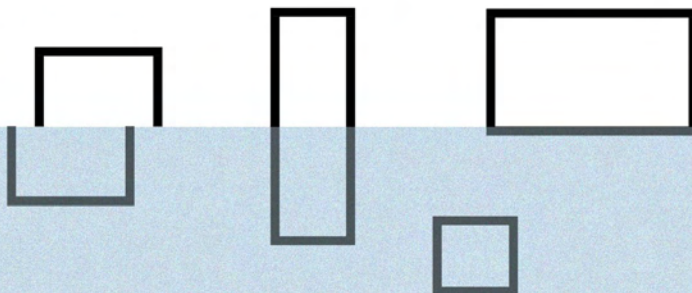
Το κτίριο κλείνει σε σημεία. Η κεντρική πισίνα και τα λουτρά είναι υπαίθρια, ενώ όλοι οι υπόλοιποι χώροι προστατεύονται από

γυάλινα ανοίγματα που διευκολύνουν την ροή κίνησης σε όλους τους χώρους, αλλά κρατούν προστατευμένους κυρίως εκείνους που αφορούν την ξεκούραση. Ακόμη και οι χώροι που διαθέτουν άνοιγμα στο ταβάνι, κλείνουν με μεταλλικά πτυσσόμενα πετάσματα αν κριθεί απαραίτητο τους χειμερινούς κυρίως μήνες. Η θερμοκρασία είναι σταθερή λόγω του θερμαινόμενου πατώματος. Όλοι οι μηχανισμοί για τις ανάγκες του νερού περνούν κάτω από το νέο έδαφος, και ο χώρος μηχανολογικών εγκαταστάσεων τοποθετείται κάτω από την κατηφόρα των δέντρων στην βορειοδυτική πλευρά του οικοπέδου.

Το νερό υπάρχει παντού, ακόμη και σε χώρους που δεν γίνεται, το ακούω. Όλες οι αισθήσεις μου οξύνονται. Αποτελεί στοιχείο συνοχής, το ίδιο και το σκοτάδι. Η λαγνεία είναι ένα ισχυρό ζητούμενο: επιτυγχάνεται με υποσχέσεις, σκιές, αντανακλάσεις, φως.

Ο άνθρωπος έχει την αίσθηση της συνεχούς περιπλάνησης, ακολουθώντας ένα κυμαινόμενο μονοπάτι που του αποκαλύπτει συνεχώς νέα εδάφη και δωμάτια. Το δάπεδο μετατρέπεται από πισίνα σε λουτρό, έπειτα σε στεγνό, σε ζεστό, σε ατμό, δίνοντας στον λουόμενο την επιλογή της δικής του ιεροτελεστίας. Σύμφωνα με τα συναισθήματα που του προκαλούνται, ο άνθρωπος βρίσκεται στην θέση να επιλέξει μια ακολουθία χώρων που δεν είναι όμως τυχαία, αλλά προσεκτικά σχεδιασμένη έτσι ώστε να εκτελεστεί ασυναίσθητα.

Κάθε δωμάτιο εμπνέει σκέψεις και συναισθήματα.

Η δεξαμενή είναι ένα υβρίδιο τύπος κτιρίου. Μια νέα τυπολογία. Ένας τόπος συναντήσεων, που καλλιεργεί τις απολαύσεις, τις επιθυμίες και την ανθρωπίνη επαφή. Ένα συνονθύλευμα ιδιωτικότητας και έκθεσης που θολώνει τα όρια του ιδιωτικού και του δημόσιου, εξωθώντας το οικείο στο άλλο του άκρο. Απευθύνεται σε όλο τον κόσμο που βρίσκεται και μη στο Κολωνάκι, προσφέροντας συνθήκες αυξημένης πολιτισμικής απόλαυσης. Στον νέο που θέλει να δει και να ιδωθεί, στον εργαζόμενο που θέλει να αποσυμπιεστεί, στον ηλικιωμένο που θέλει να βρει ηρεμία, στον άνθρωπο που πίνει στο ουζερί, στο παιδάκι που θέλει να συνεχίσει το παιχνίδι του, στον περαστικό που θα διασχίσει την πλατεία, στον κάτοικο που το κοιτά απ' το μπαλκόνι. Δίνει ακόμη περισσότερη ζωή σε μια γειτονιά που βράζει. Είναι ένας τόπος ατμοσφαιρικός, η καρδιά μιας εξωαστικής ειδυλλιακότητας.

Είμαι μόνος.

Ζεσταίνομαι.

Κοιτάζω.

Είμαι με άλλους.

Θέλω να φύγω.

Θέλω να ξαπλώσω.

Γελάω.

Ηρεμώ.

Νιώθω έλξη.

Ντρέπομαι.

Είμαι ελεύθερος.

η πλατεία.

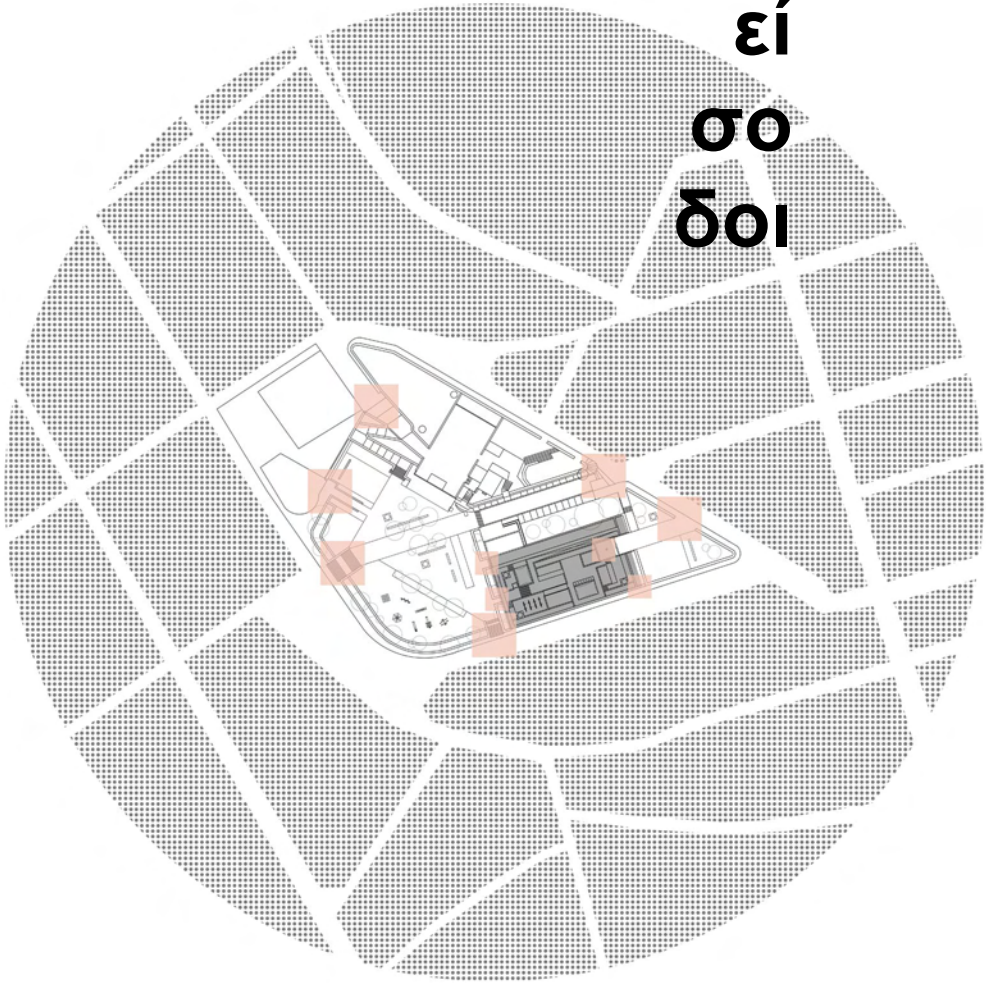
Καλοκαίρι, παιδιά φωνάζουν στην παιδική χαρά, κάποιες παρέες τρώνε στο ουζερί, ο κόσμος αγοράζει εισιτήρια για την ταινία στο θερινό σινέ ΔΕΞΑΜΕΝΗ το βράδυ. Ακούω τζιτζίκια. Ο ιδρώτας κυλάει στο πρόσωπο και τον κορμό μου, δεν με πειράζει. Ανεβαίνω τα σκαλιά, ανεβαίνω κι άλλα σκαλιά, τώρα είναι ανηφόρα, βρίσκομαι στην πιο ψηλή πλατεία και προχωρώ. Φτάνω στο παρατηρητήριο και εποπτεύω τον χώρο. Μέσα από τα δέντρα ξεπροβάλλει το δοχείο. Βυθισμένο ανάμεσα στις πολυκατοικίες, κι όμως έχει την τύχη να περιστοιχίζεται από πρασινάδα. Προστατευμένο από την σκιά των δέντρων, είναι δύσκολο να το ανακαλύψει το μάτι. Οι τοίχοι του πέτρινοι, στιβαροί χαϊδεύονται με τα ψηλά κυρτά δέντρα που γέρνουν τα κλαδιά τους προς τα μέσα. Άνθρωποι τρέχουν, πλατσουρίζουν στο νερό. Ακούω την βοή των ανεμιστήρων στο βάθος. Θέλω να κατέβω, θέλω να φτάσω...

«Το δάσος ιδιαίτερα, με το μυστήριο του χώρου του που εκτείνεται ατελείωτα πέρα από το παραπέτασμα των κορμών και των φύλλων, χώρος κρυφός για τα μάτια, αλλά διάφανος για τη δράση, είναι πράγματι ένα ψυχολογικό υπερβατικό.»

Marcault J. Émile και Brosse Thérèse, *L'Éducation de demain etc.*, σ. 255.

Η πλατεία περιστοιχίζεται από τις οδούς Φωκυλίδου, Γλύκωνος, Ξανθίππου και Πινδάρου. Η διαχείριση της υπόλοιπης πλατείας αφορά μικρή επέμβαση κυρίως στο ανατολικό και ψηλότερο κομμάτι της στο οποίο έχει πρόσβαση κανείς από την οδό Ξανθίππου. Εκεί, δημιουργείται μια πλαζ με νερό στην επιφάνεια μέρους της πλατείας, ως συνέχεια του υδάτινου προγραμματικού που βρίσκεται στην δεξαμενή. Απ' την άλλη, το ουζερί που άλλοτε εφορμόταν στο κέλυφος σχεδιάζεται εκ νέου και μοιράζεται μια είσοδο με το κτίριο για να εξυπηρετήσει και τις απολαύσεις του στόματος που διαδραματίζονται στην πλατεία του. Στις οδούς Φωκυλίδου αλλά και Πινδάρου είναι επίσης δύο εισοδοί που καταλήγουν στην κυρίως πλατεία, η οποία αλλάζει σε επίπεδο ροής κίνησης, και αυτό για να δοθεί σημασία σε μια νέα είσοδο ανατολικά του κτιρίου που δεν προυπήρχε. Η παιδική χαρά αποκτά μια ελευθερία σε κατοπικό επίπεδο, προστίθενται χώροι στάσης αλλά και ένα κανάλι νερού που συμβαδίζει με την υπόλοιπη φιλοσοφία και βοηθά την περιήγηση στον χώρο αλλά και δροσίζει το τοπίο. Η τελευταία είσοδος της πλατείας αλλά και του κτιρίου λίγο πιο δίπλα βρίσκεται στην οδό Γλύκωνος, και προϋπήρχε εισάγοντας τον επισκέπτη σε έναν περιμετρικό διάδρομο που βοηθούσε στην εποπτεία της δεξαμενής. Τώρα, ο διάδρομος σκεπάζεται με μια οροφή από νερό που συνομιλεί με την πλατεία ακριβώς από πάνω, και δημιουργείται ο διάδρομος χαλάρωσης που καταλήγει στην ράμπα της «αποσύνδεσης».

ΟΙ ΕΙ ΣΟ ΔΟΙ

το βλέμμα.

Το κτίριο αποτελεί τόσο ένα κομμάτι απομόνωσης, όσο και ένα κομμάτι έκθεσης στο βλέμμα του περαστικού. Η δεξαμενή μένει σε σημεία «ξεκαπάκωτη». Αχνίζει όντας ανοιχτή στη θέαση. Θρέφει την ηδονοβλεψία.

Κάποιος παίρνει μάτι μέσα στην πόλη.

Παράγονται εικόνες πίσω από τους τοίχους που μπορεί ο καθένας να δει απ' τον δρόμο, την πλατεία, την πολυκατοικία. Οι τοίχοι και τα δώματα είναι φτιαγμένα για να κρύβουν και να αποκαλύπτουν, σχεδιάστηκαν με μυστικότητα αλλά και διάθεση για έκθεση. Βλέπω αλλά δεν αγγίζω, όμως πλησιάζω και εν τέλει μπορώ. Η ιδιωτικότητα των στιγμών των λουόμενων είναι εύθραυστη για αποκάλυψη, καθώς ο περιηγητής στην στέγη μπορεί ανά πάσα στιγμή να κοιτάξει, χωρίς να μπορεί βέβαια να φτάσει.

«Το μπάνιο στο *petite maison* της Anne-Victoire Dervieux, μια χορεύτρια της όπερας, βασίστηκε στην αμφίδρομη κατεύθυνση της όψης. Ο Francois-Joseph Bélanger, που έγινε σύζυγός της μετά την επανάσταση, είχε ένα πολυτελές οκταγωνικό μπάνιο με μια μικρή μαρμάρινη πισίνα τοποθετημένη στο κέντρο του σπιτιού. Αυτό έδωσε ιδιαίτερη προσοχή στην τουαλέτα, μια από τις σπουδαίες προόδους του 18ου αιώνα. Η παράκαμψη από το παράθυρο με θέα στον παρακείμενο κήπο επέτρεψε στους περιέργους να δουν τι συνέβη μέσα στο μικρό καταφύγιο. Η ιστορία λέει ότι η *Mademoiselle Dervieux* ήθελε να κάνει το μπάνιο της με μουσική και με την παρέα φίλων. Οι φιλοξενούμενοι και οι μουσικοί της θα έπαιρναν τις θέσεις τους στο παρακείμενο *boudoir*, γίνοντας έτσι θεατές ενός ενσυνείδητου τελετουργικού που συνέπεσε με την παρατήρηση, όπως δείχνει η κενή καρτέκλα που απεικονίζεται στο σχέδιο.»

Caters Adelaide and Ferré Rosa, 1.000 m² de deseo, σ. 175.

Η όραση αποτελεί την κυρίαρχη αίσθηση. Υποτάσσει τον άνθρωπο και αποτελεί απαρχή των κινήσεών του. Μετρώ τον κόσμο με τα μάτια.

«Υπάρχω στη ζωή μόνο άμα βλέπω.» *LeCorbusier*

Η πλατεία εντάσσεται μέσα στο κτίριο, καθώς το ίδιο μετατρέπεται στην συνέχεια της. Η οροφή του αποτελεί και η ίδια έναν περίπατο, μια συνέχιση της διαδρομής του ανθρώπου που περιηγείται στην

περιοχή. Η θερμοκρασία το καλοκαίρι δεν πέφτει ποτέ. Το στοιχείο του αέρα και του νερού επικρατεί με τους ανεμιστήρες, την πλαζ, τα sprinklers. Πλάι το ουζερί, ο κινηματογράφος, τα παιδιά. Τον χειμώνα που κλείνουν, ο περίπατος γίνεται πέρασμα.

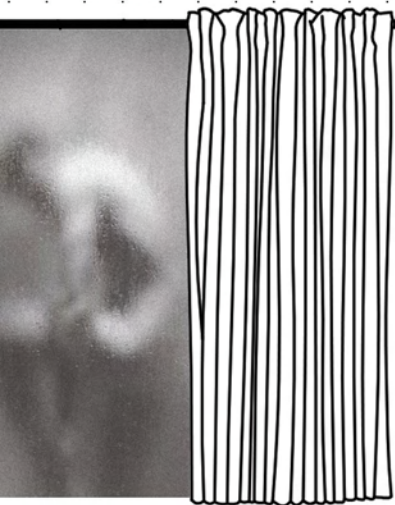
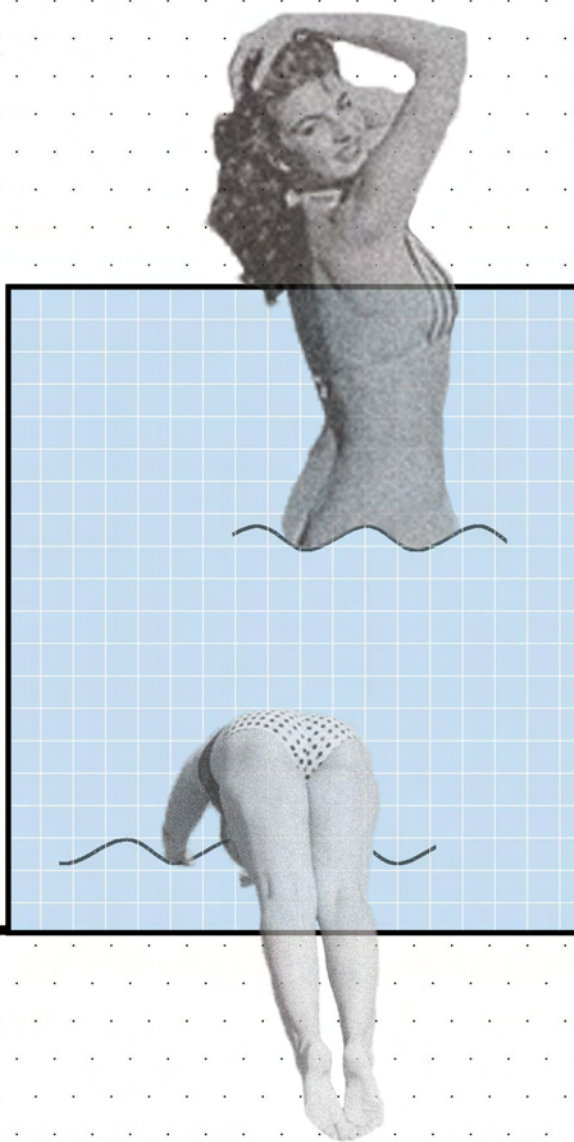
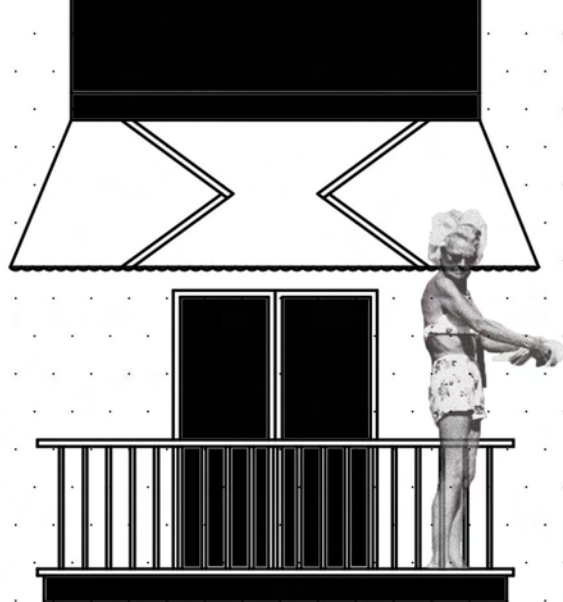
«Αντιμετωπίζω την πόλη με το σώμα μου: τα πόδια μου μετράνε το μέγεθος της πλατείας, το βλέμμα μου προβάλλει το σώμα μου στην πρόσοψη ενός ναού, τα χέρια μου πιάνουν την πόρτα καθώς εισέρχομαι στο κενό.»

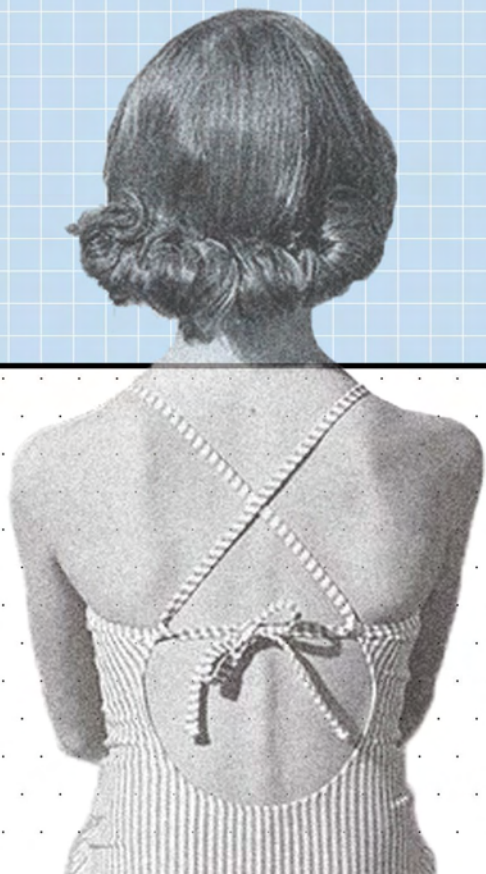
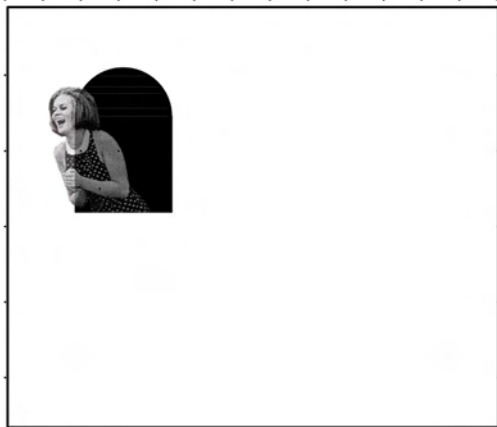
Pallasmaa Juhani, *The eyes of the skin*, σ. 40.

«Μια απ' αυτές τις ευτυχείς εντυπώσεις που σχεδόν όλοι οι δίχως φαντασία άνθρωποι γνώρισαν με το όνειρο στον ύπνο τους. Ένιωθα απελευθερωμένος από τα δεσμά της βαρύτητας και ξανάβρισκα με την ανάμνηση την εκπληκτική ηδονή που κυκλοφορεί στους υψηλούς χώρους. Με τρόπο που ζωγράφιζα άθελά μου την γλυκιά κατάσταση ενός ανθρώπου βυθισμένου σε μια μεγάλη ονειροπόληση, σε μια απόλυτη μοναξιά, αλλά μια μοναξιά με ένα τεράστιο ορίζοντα και ένα μεγάλο διάχυτο φως. Η απεραντοσύνη δίχως κανένα άλλο διάκοσμο από εκείνη την ίδια.»

Μπασελάρ Γκαστόν, *Η ποιητική του χώρου*, σ. 219 - 220.

Τοίχοι: λιθάρια με εγκοπές και γλυκά φαγώματα.

Ο τρούλος, ο κύκλος, η καμπύλη, η κοιλότητα. Το μαλακό για το σώμα.

Ξαπλώνω μέσα σε μια καμπύλη. Είναι το καταφύγιο και η μεγαλύτερη ανάπαυσή μου. Το σώμα πάντα θυμάται. Η κοιλιά της μάνας ήταν η πρώτη του κοιλότητα, και η αίσθηση της άνεσης του μέσα σε οποιοδήποτε κυρτό στοιχείο απορρέει από αυτήν ακριβώς την πρωταρχική του εμπειρία.

«Η πιο αρχαία προέλευση του αρχιτεκτονικού χώρου είναι η κοιλότητα του στόματος.»

Pallasmaa Juhani, *The eyes of the skin*, σ. 59.

«Η χάρη μιας καμπύλης είναι μια πρόσκληση για παραμονή. Δεν μπορούμε να φύγουμε απ' αυτή χωρίς την ελπίδα να επιστρέψουμε. Η αγαπημένη καμπύλη έχει τις δυνάμεις μιας φωλιάς. Είναι ένα κάλεσμα για κατοχή. Είναι μια καμπύλη γωνιά. Είναι μια γεωμετρία κατοικημένη.

Υπάρχει πράγματι μια γοητεία στην ψυχολογική θεώρηση των εικόνων της στρογγυλότητας, και ιδίως των εικόνων της τέλει σφαιρικότητας, που θα μπορούσε να μας κάνει να συγκεντρώσουμε εύκολα υλικό γιατί ό,τι είναι στρογγυλό αποζητάει το χάδι.»

Μπασελάρ Γκαστόν, *Η ποιητική του χώρου*, σ. 256-264.

οι γωνίες.

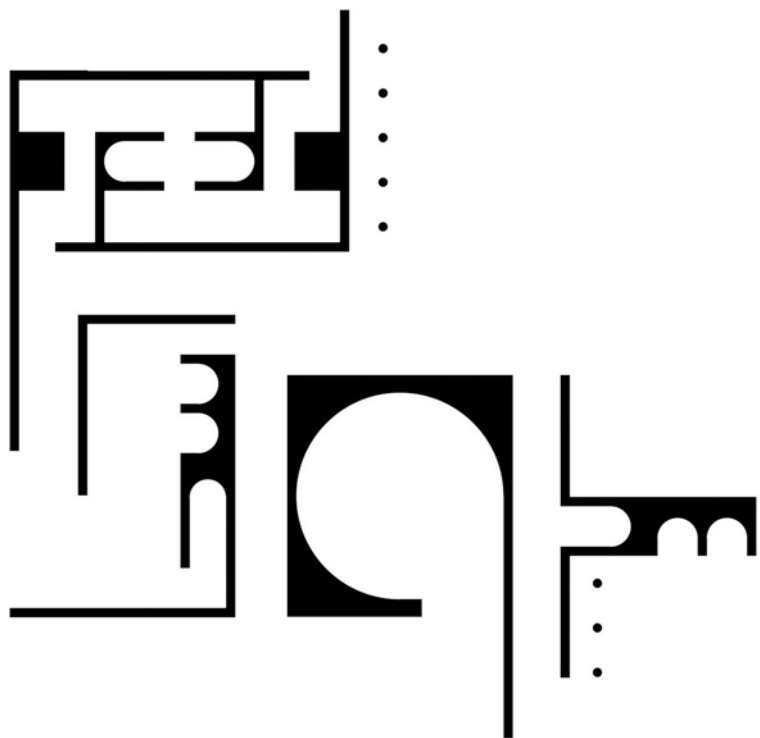
Η γωνιά είναι το καταφύγιο του σώματος που παραμένει κρυμμένο μέσα σ' αυτήν. Εκεί, γνωρίζει την γαλήνη, βιώνει την προστασία, θωρακίζεται στην σκιά της. Το κτίριο διαθέτει γωνιές φωτεινές ή σκοτεινές, διαδρόμους και μονοπάτια που ο επισκέπτης επιλέγει το πώς θα τα βιώσει. Μόνος; Με άλλους; Η γωνιά αποτελεί το μαγικό καταφύγιο του περιηγητή που θέλει να αποτραβηχτεί. Γι' αυτόν υπάρχουν οι εσοχές στους τοίχους, τα περιθώρια και οι αποστάσεις από το κέλυφος που δημιουργούν χώρους, εμπνέοντάς του εμπιστοσύνη για την απελευθέρωση των συστολών του.

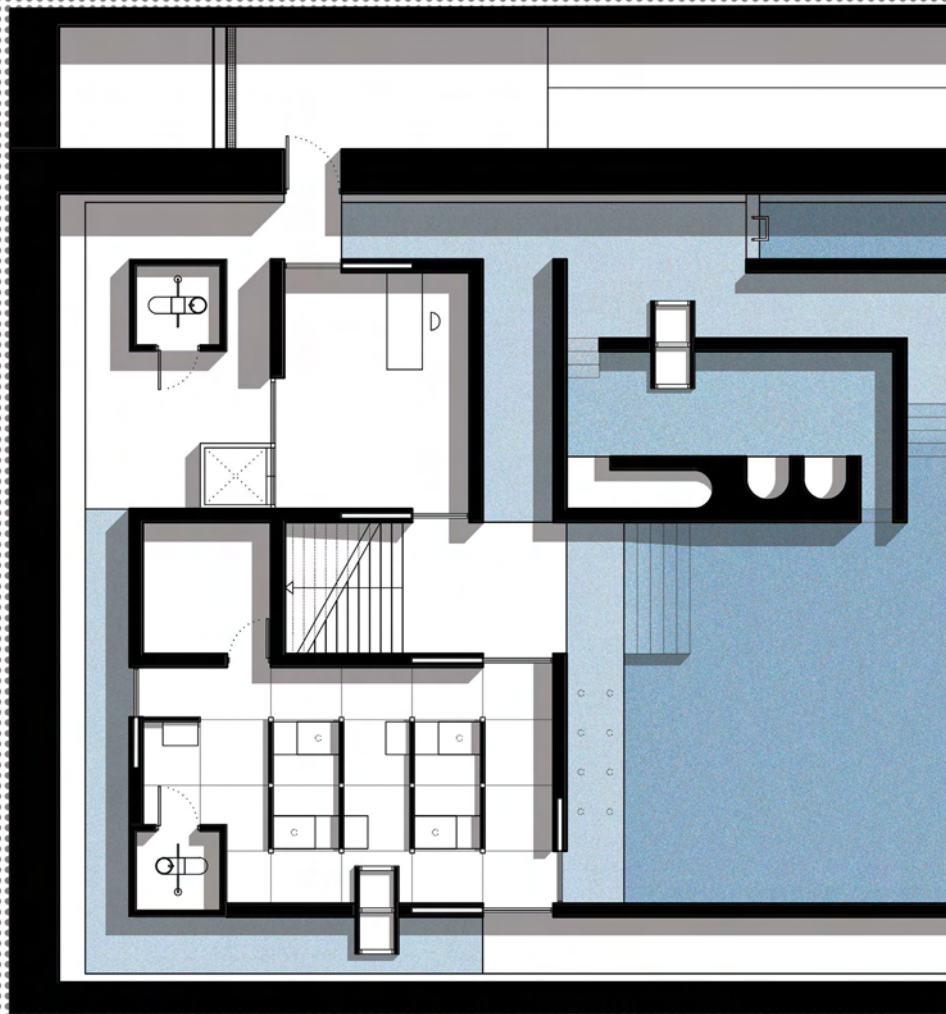
«Πώς αλλιώς να πούμε πως η γωνιά είναι το καλύβι του όντος;»

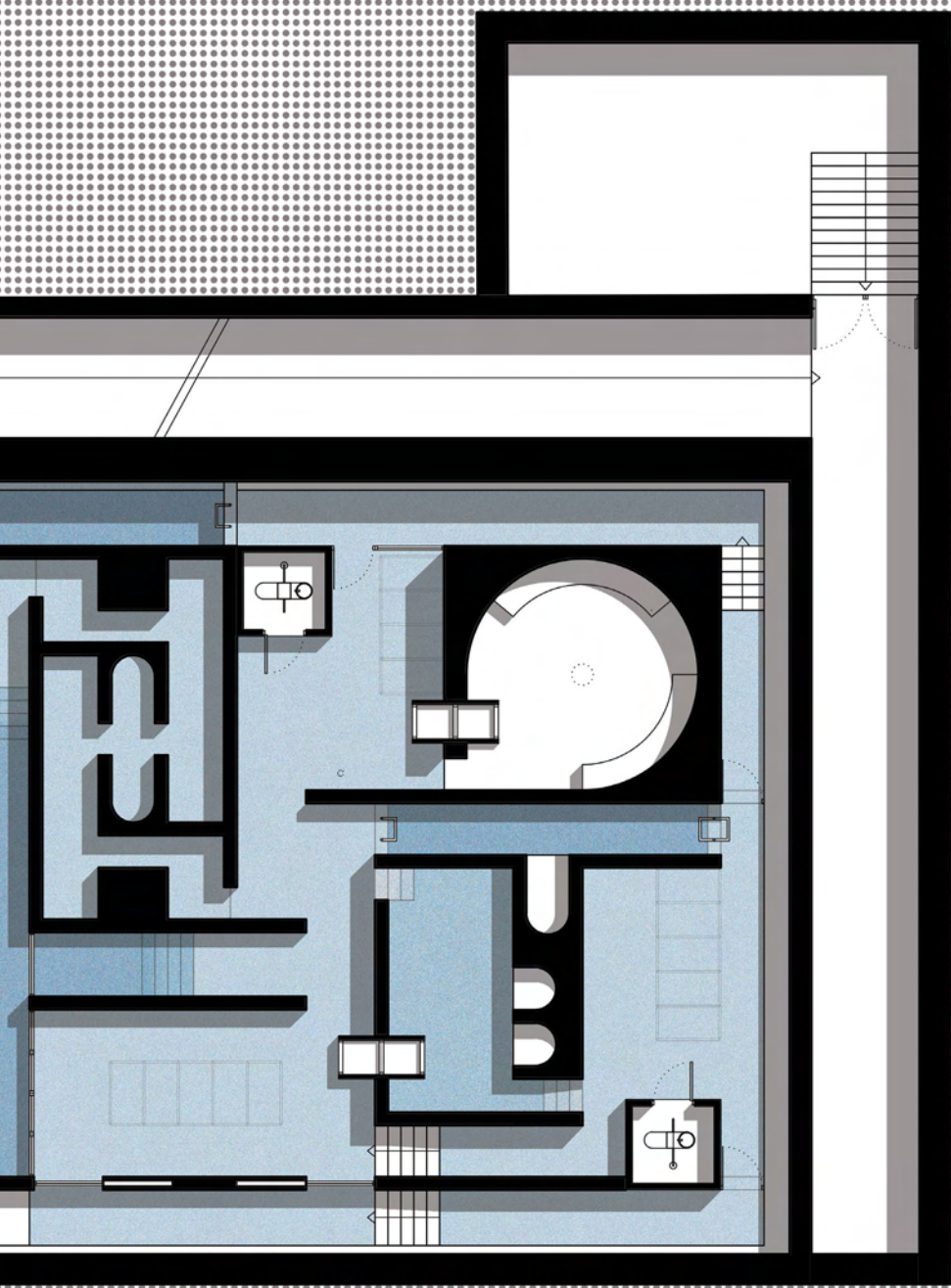
Μπασελάρ Γκαστόν, *Η ποιητική του χώρου*, σ. 163.

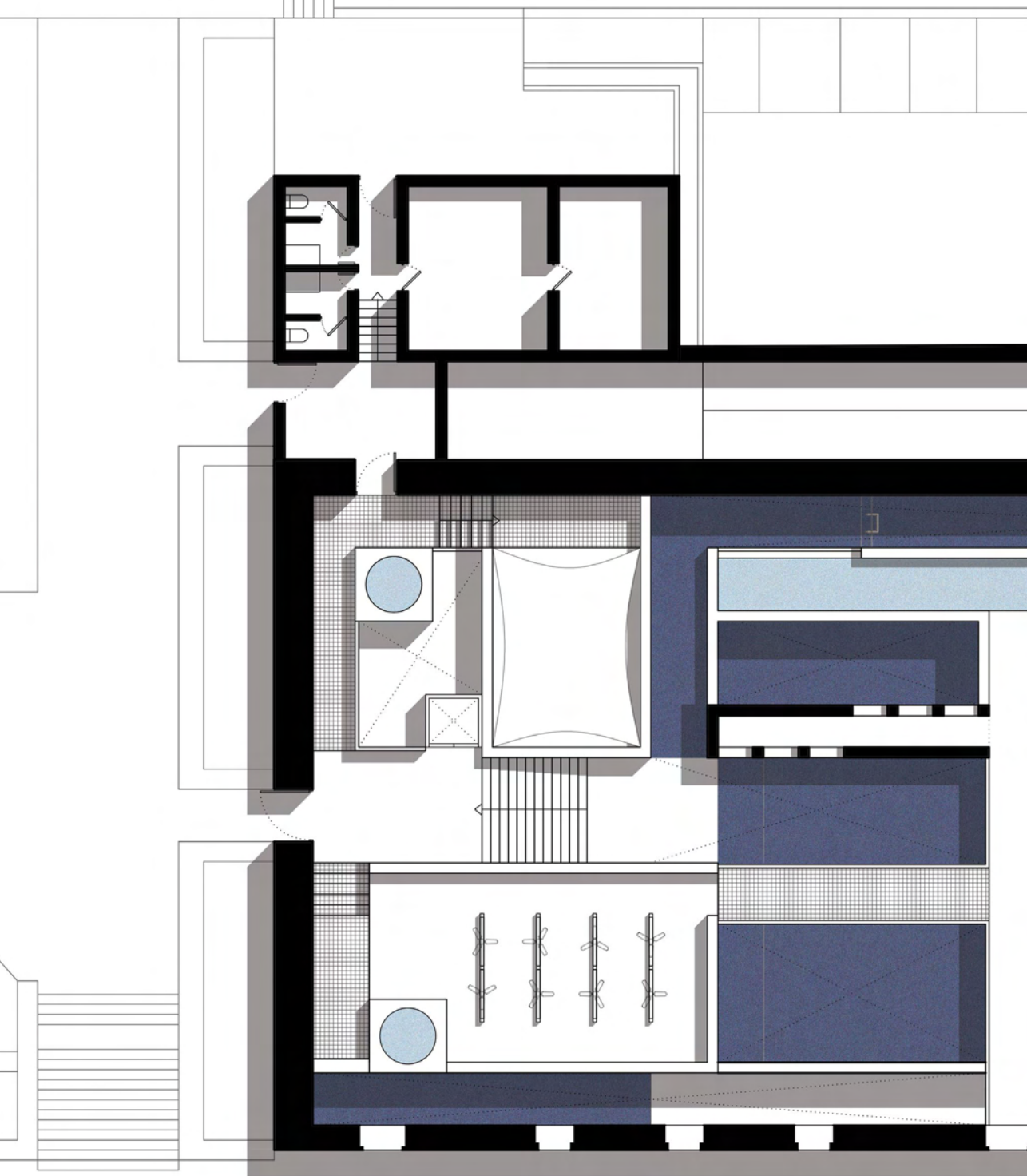
Σιωπή. Μοναξιά. Ακίνησία. Ασφάλεια. Αγκαλιά.

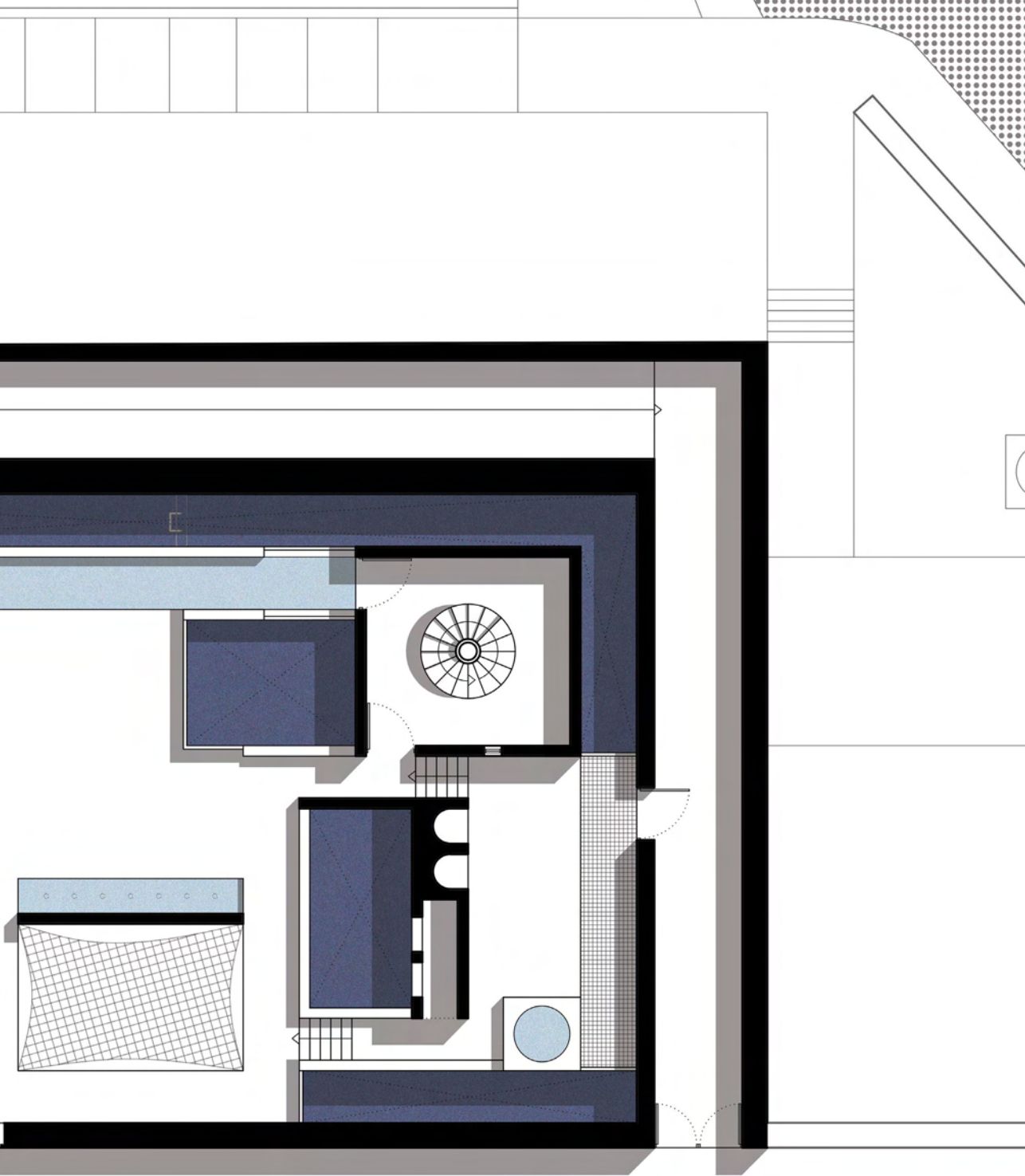

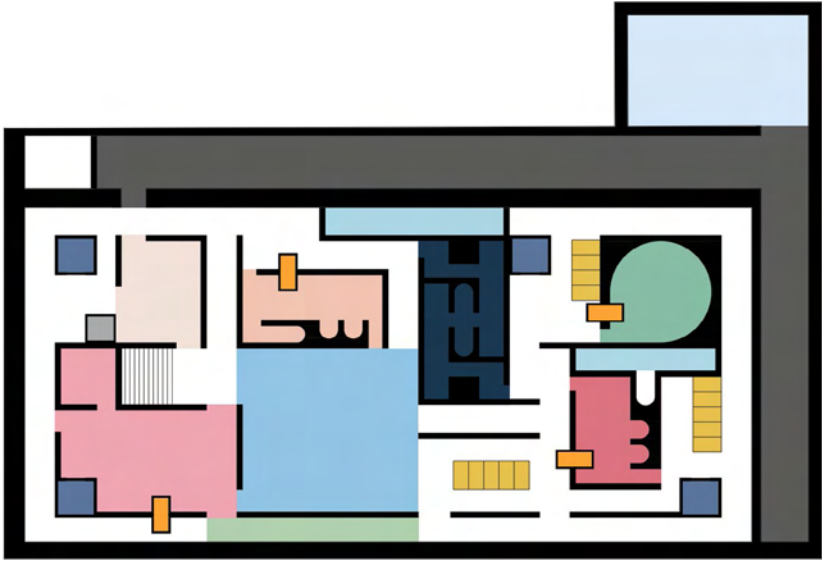

κάτοψη υπογείου

κάτοψη ισογείου

ΟΙ ΧΡΗΣΕΙΣ

■ η ράμπα

■ το μηχανοστάσιο

■ το μπάνιο

■ η υποδοχή

■ ο ανελκυστήρας

■ τα αποδυτήρια

■ το εξομολογητήριο

■ η πισίνα

■ ο διάδρομος του χαδιού

■ η ξεκούραση

■ το σκοτεινό δωμάτιο

■ το κανάλι

■ το χαμάμ

■ το ζεστό

■ το χλιαρό

■ το ουζερί

■ η πηγή

■ το συμπόσιο

■ το παρατηρητήριο

■ η αιώρηση

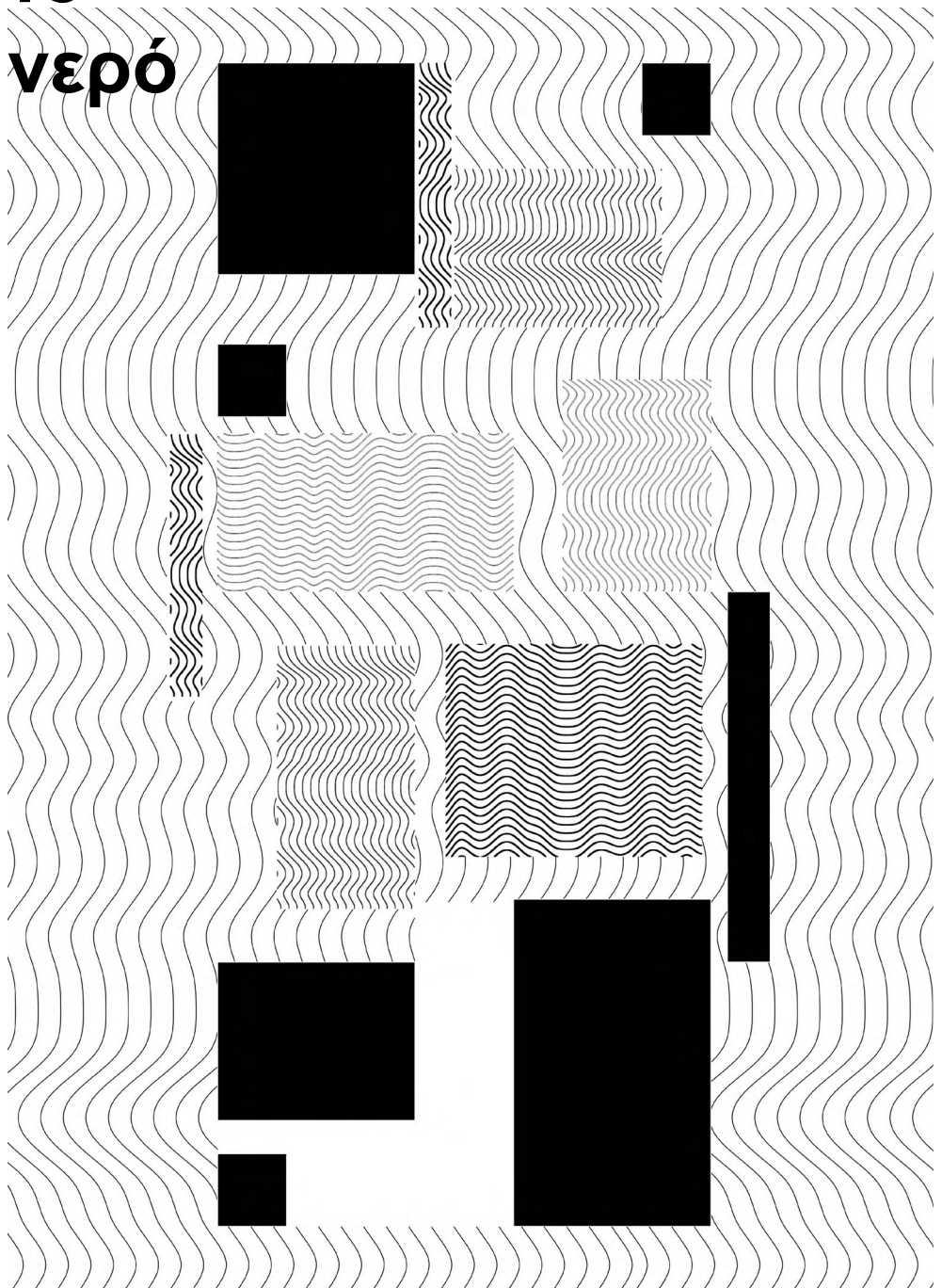
■ οι αστικές ντουζιέρες

■ η στοά παρατήρησης

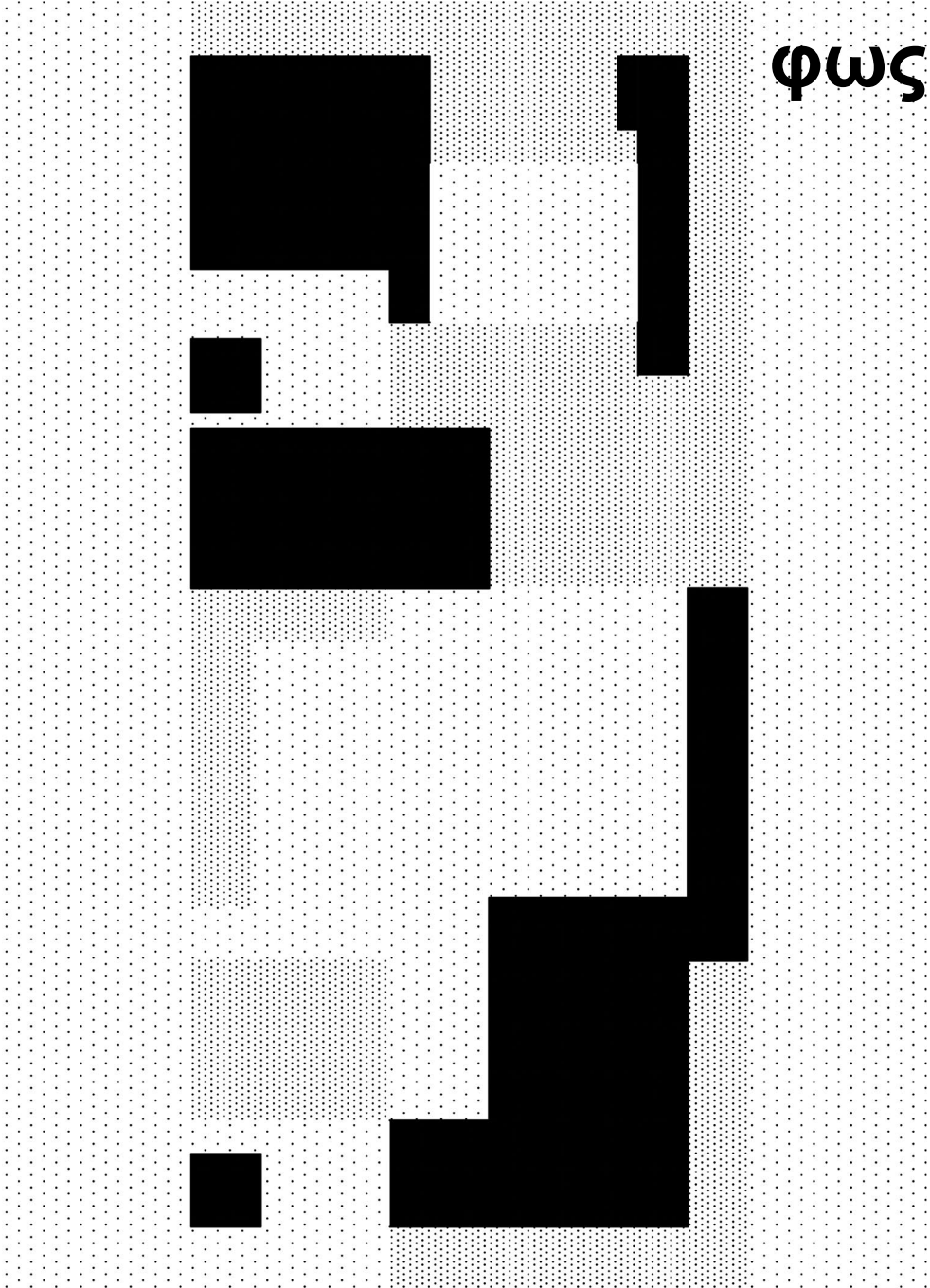
■ οι ανεμιστήρες

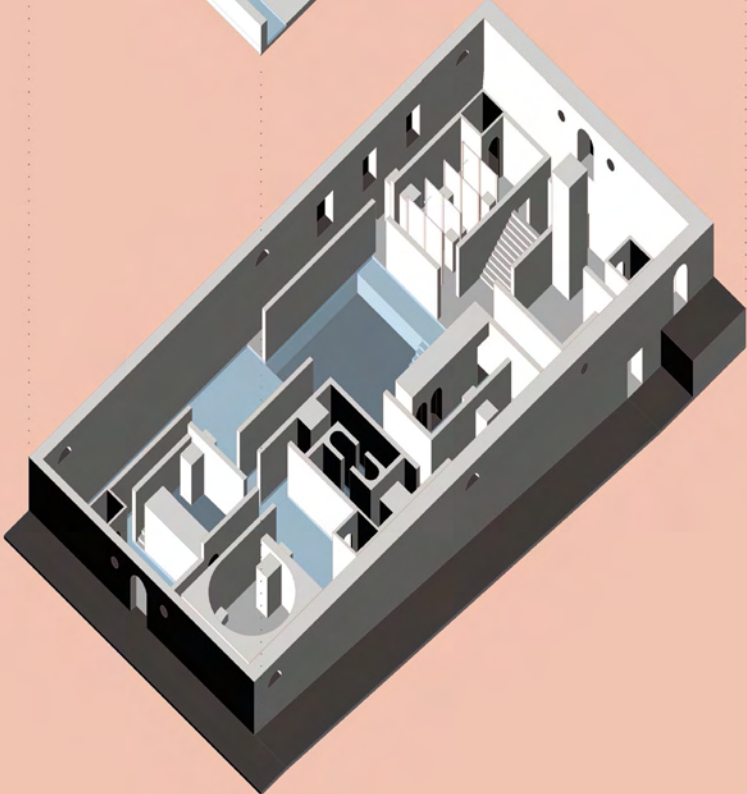
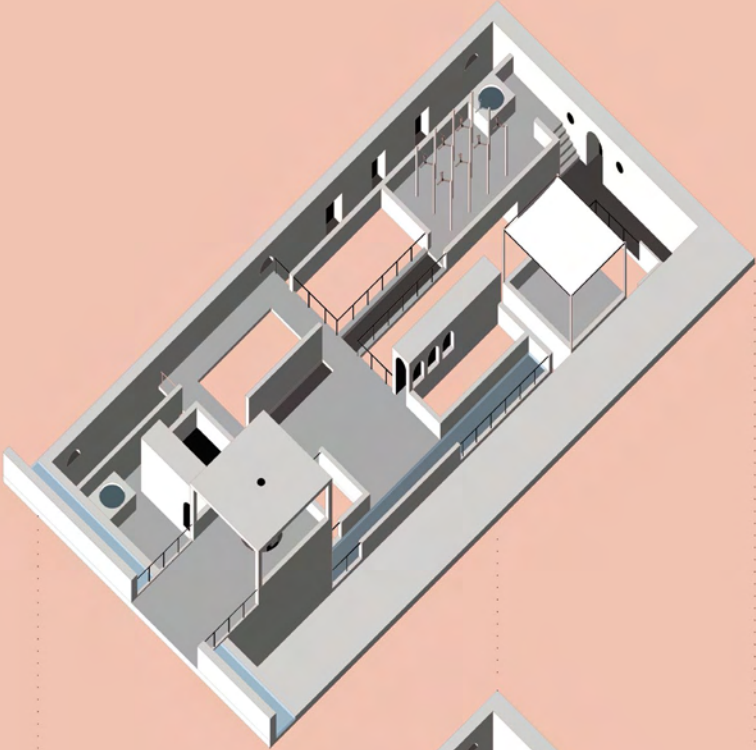
■ η γέφυρα της
ηδονοβλεψίας

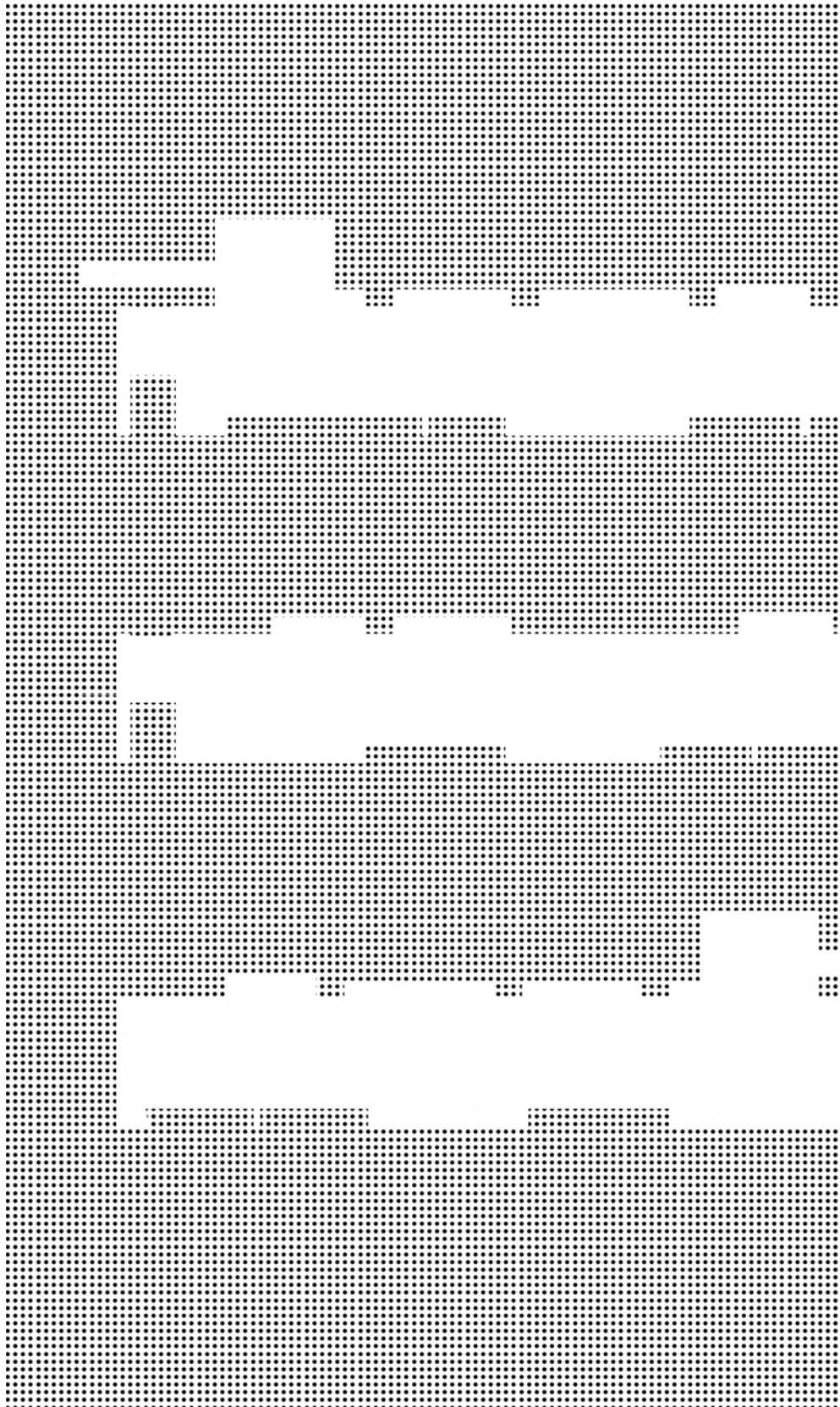
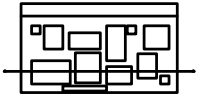
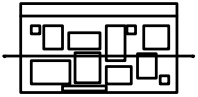
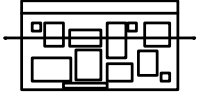
ΤΟ νερό

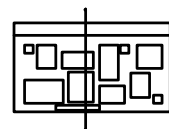
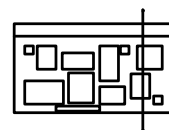
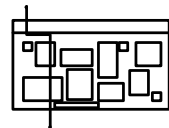
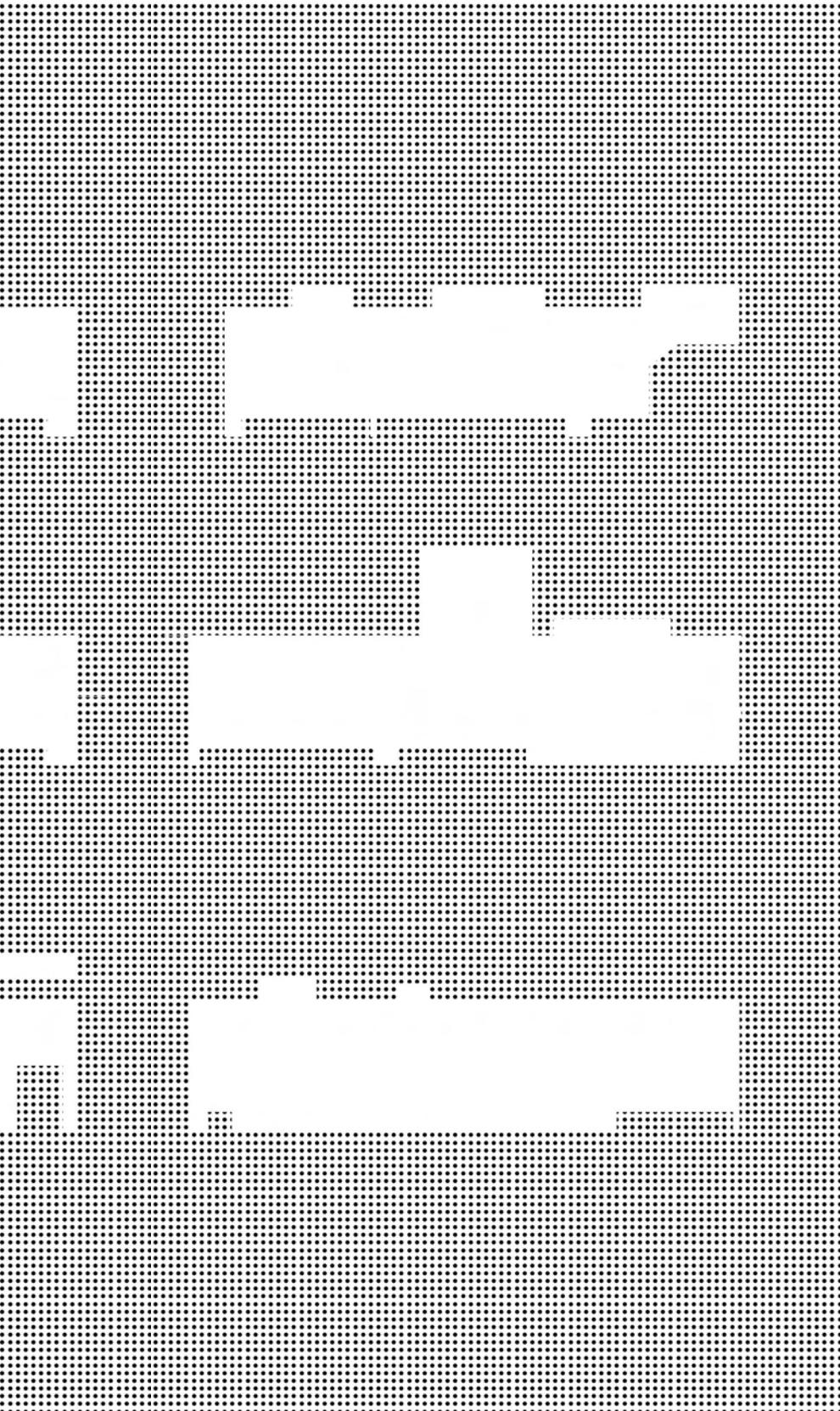

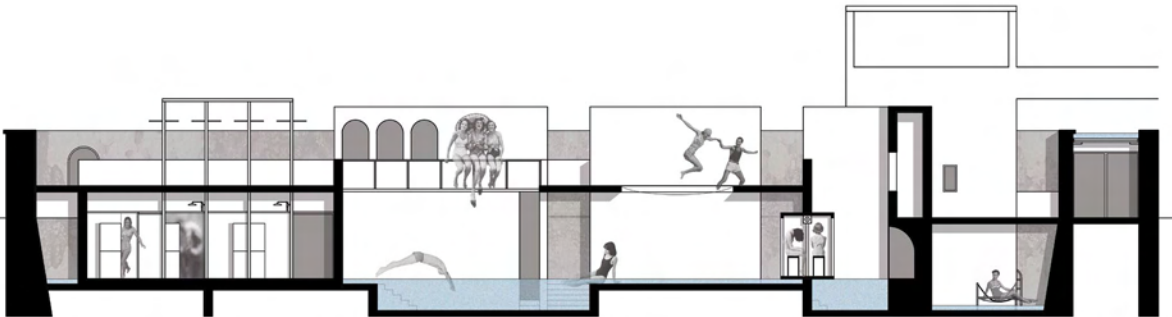
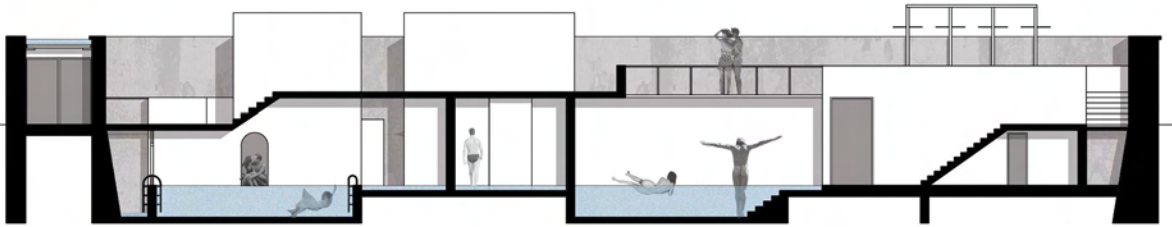
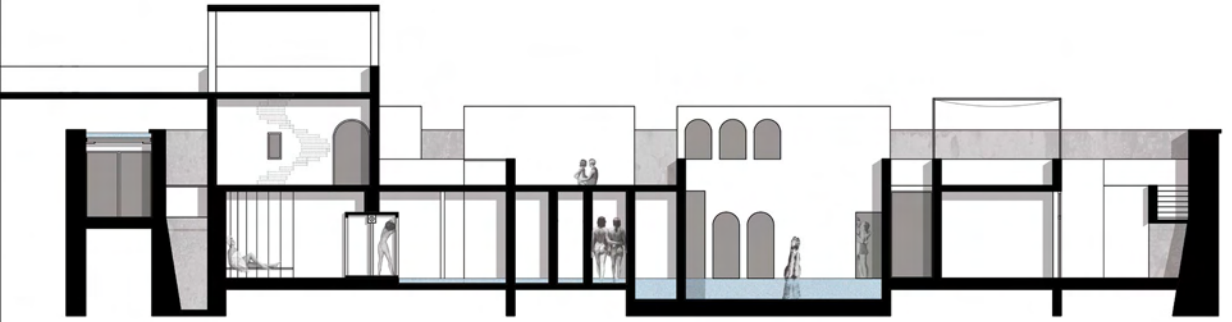
TO
ΦΩΣ

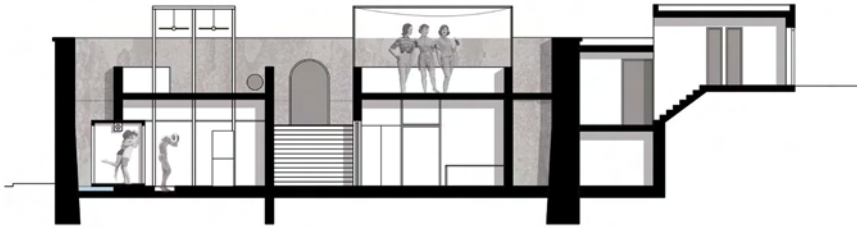

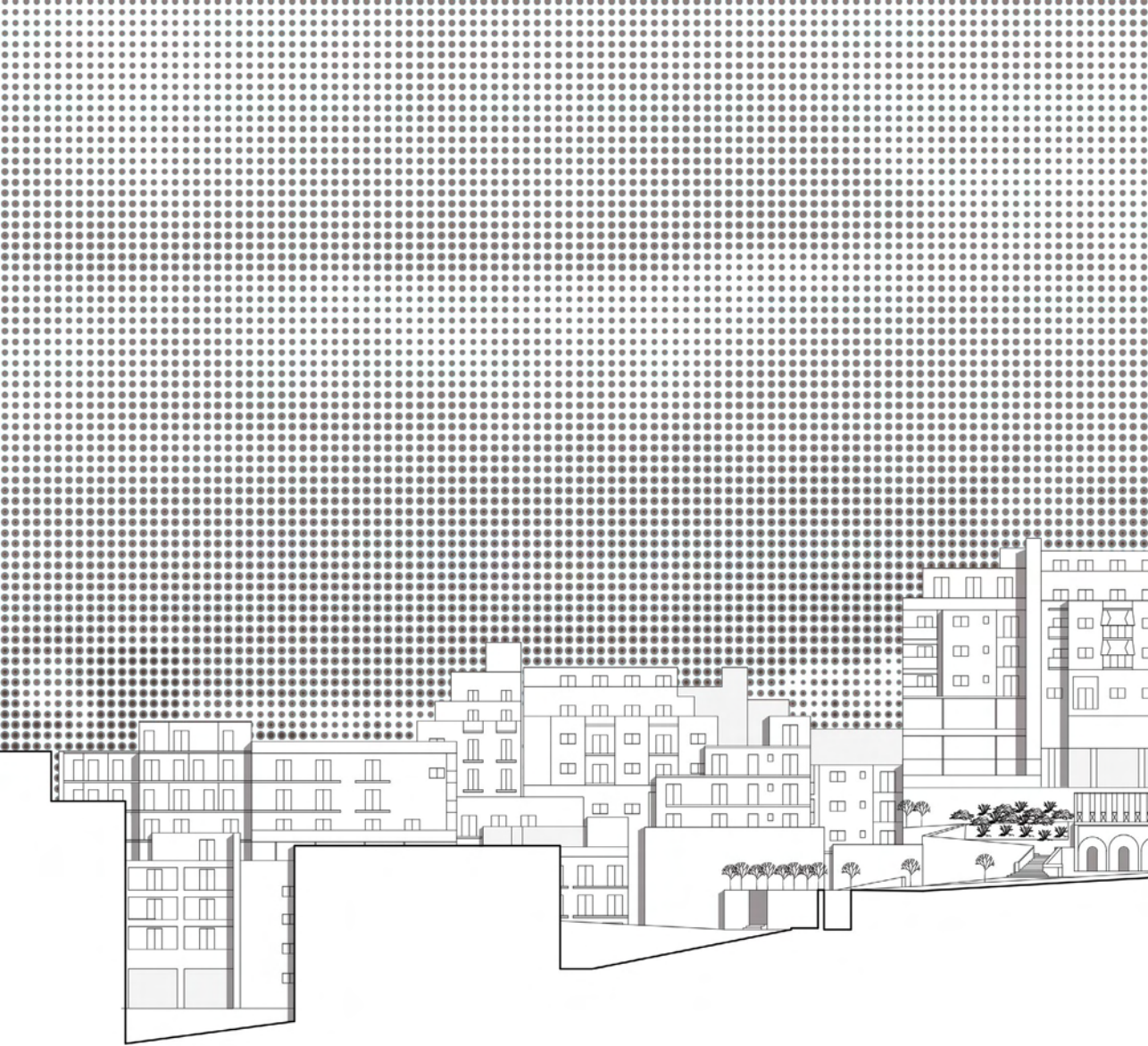

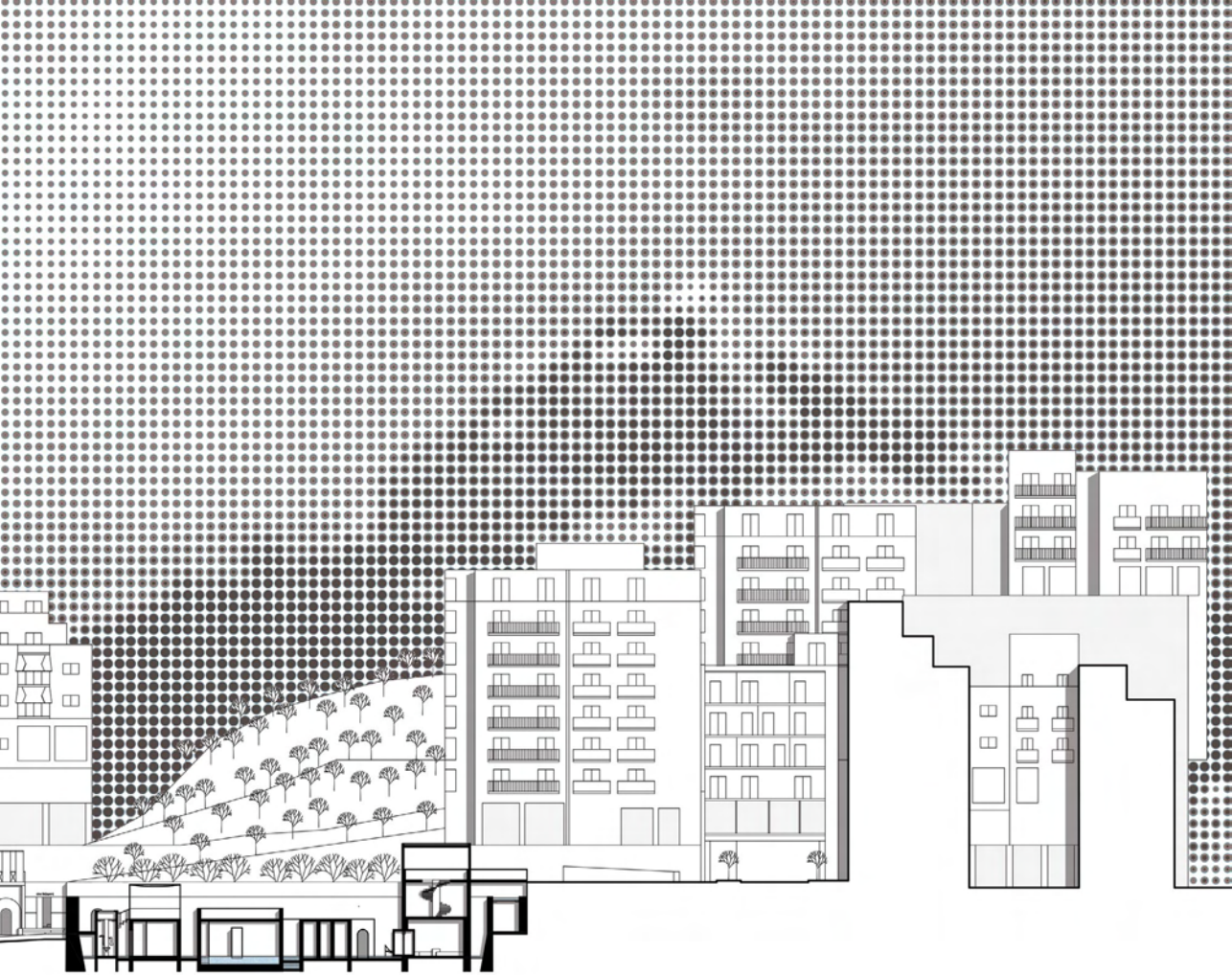

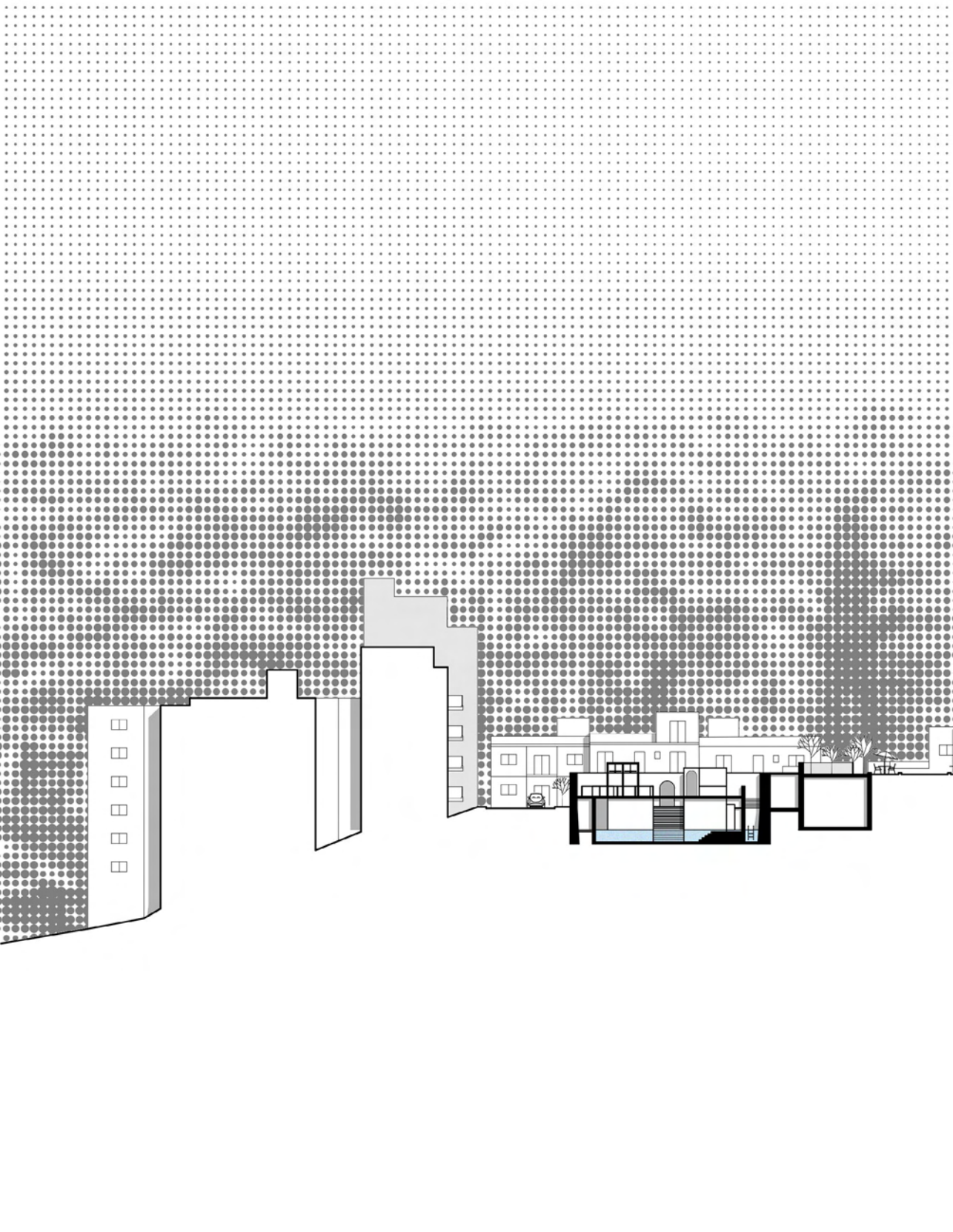

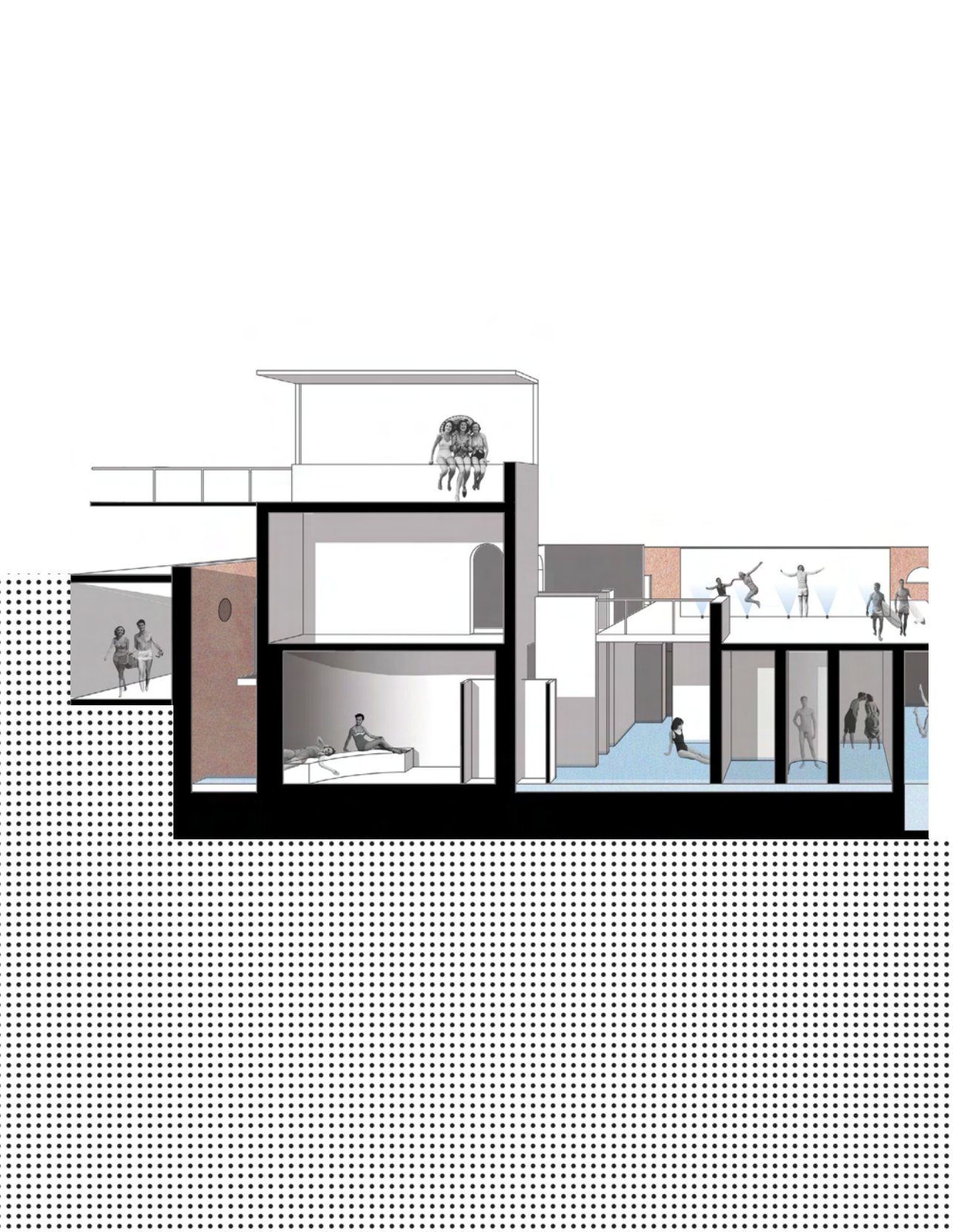

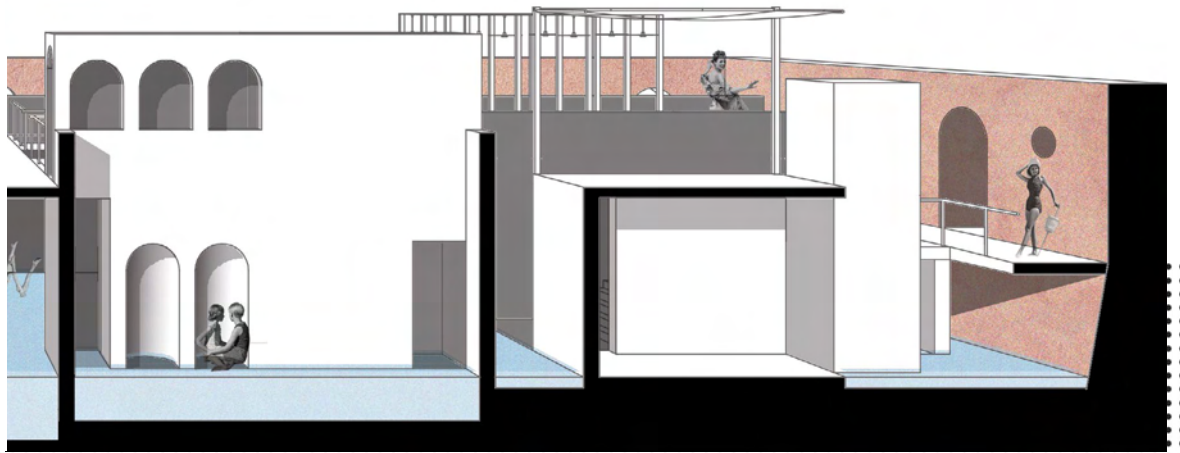

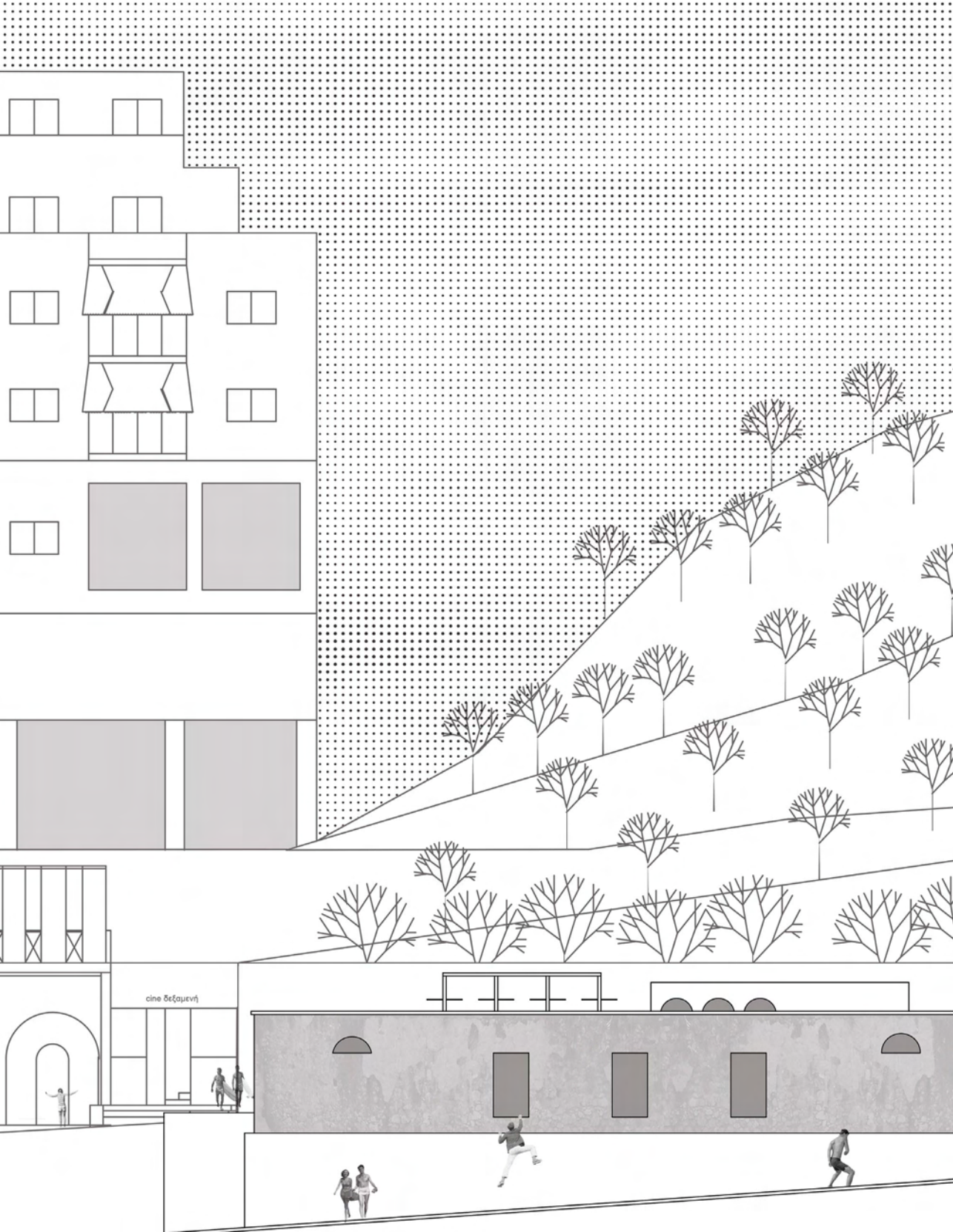

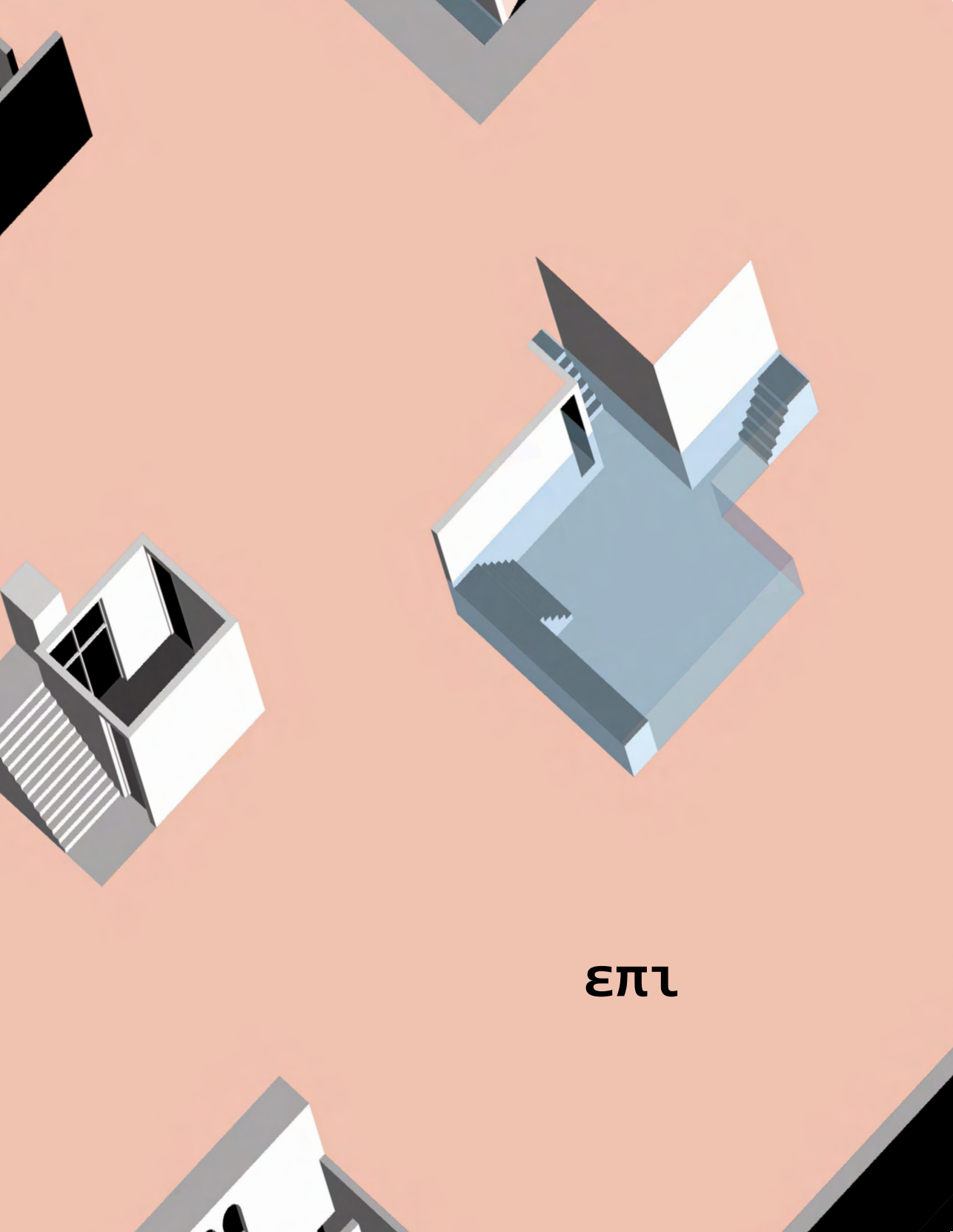

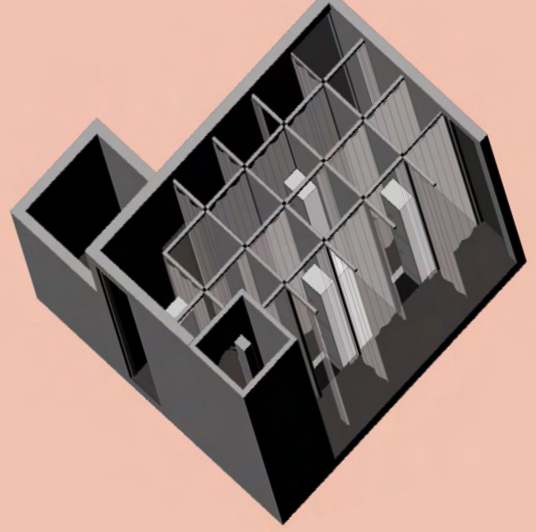

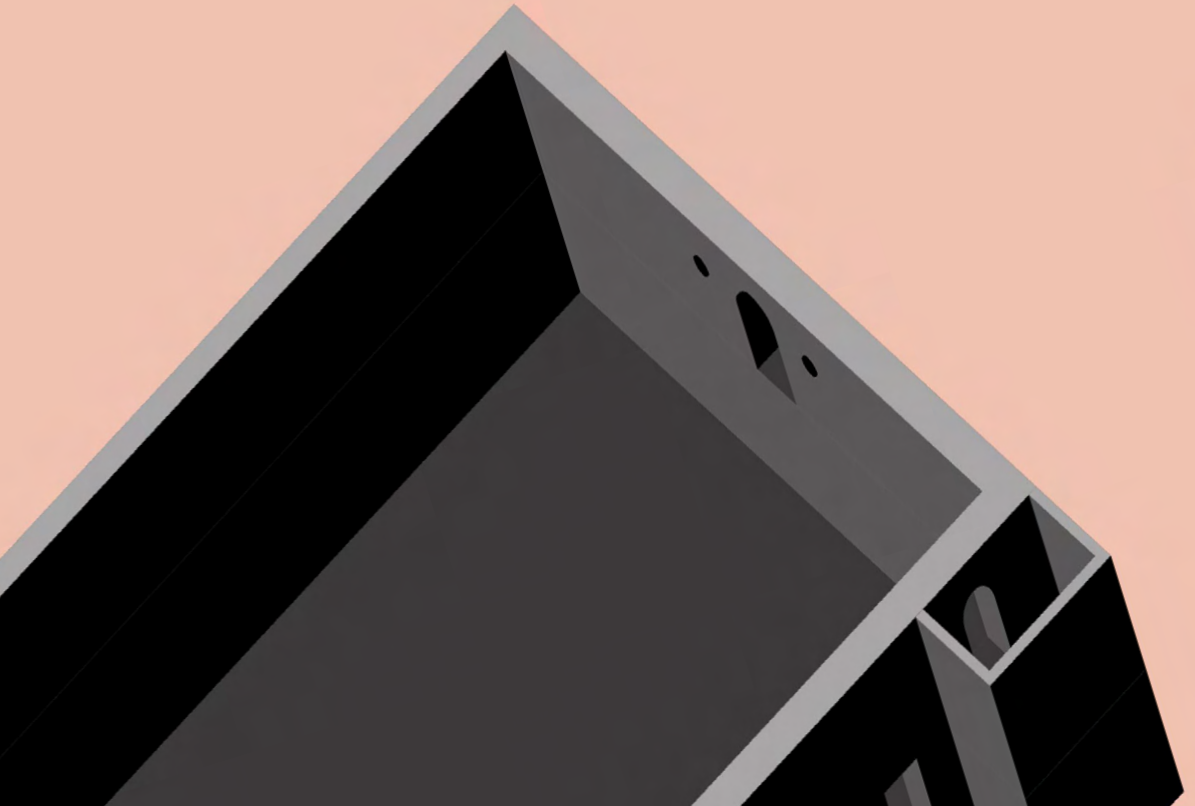

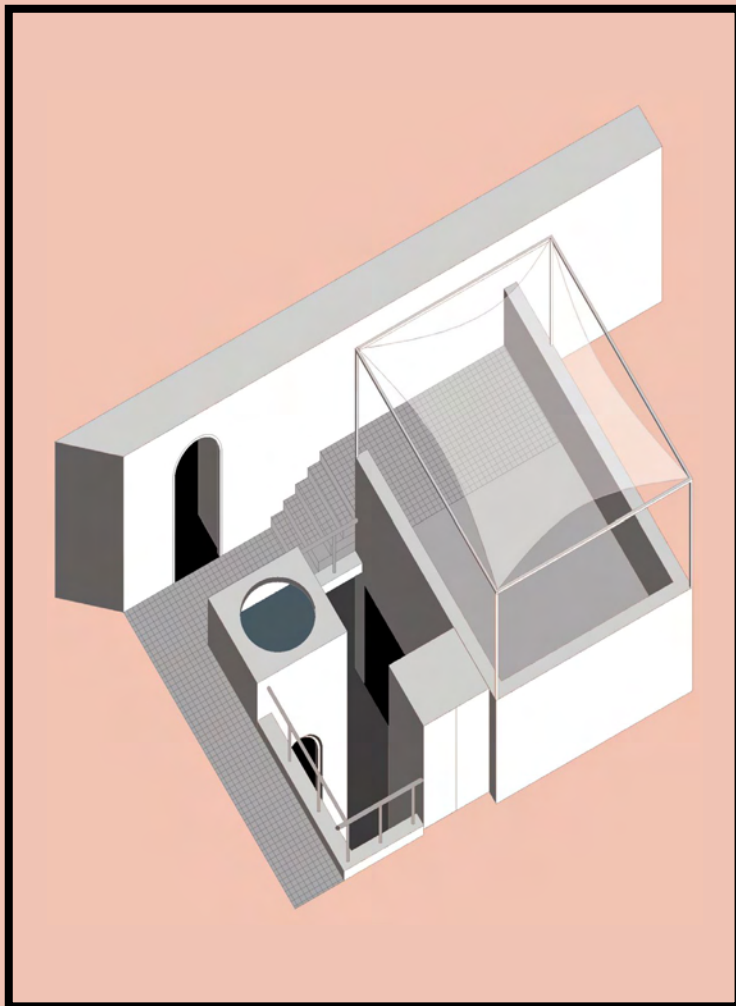
ΕΠΛ

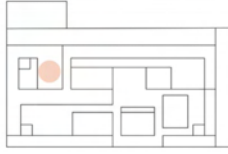
μέρους

ΤΟ ΣΥ ΜΠΌ ΣΙΟ

Μυρίζω. Πεινάω. Τρώω. Μιλάω.

Το φαγητό αποτελεί την εισαγωγή και το τέλος της απολαύσεως, γι' αυτό και βρίσκεται στην πόρτα. Αποτελεί τμήμα της πλατείας, είναι η ζώνη στην είσοδο που μοιράζεται το κτίριο με το ουζερί, από το οποίο και εξυπηρετείται. Το νερό ενισχύει την όρεξη. Πάγκοι με εδέσματα στεγάζονται κάτω από μια μεγάλη τέντα και ικανοποιούν τις γαστρικές απολαύσεις. Το στέγαστρο αυτό είναι μεταλλικό και φτάνει στα 3.3m.

«Εδώ όμως, άρχιζε το μεγάλο γλέντι με το φαγοπότι, με τους απαραίτητους γελαντζή – ντολμάδες, με τους ίδιους απαραίτητους κεφτέδες, με τους παστουρμάδες, με τις σαλάτες, το κάρδαμο κλπ. και τέλος με τα γλυκά: το γλυκό σουτζούκι της Κύμης, το πεστίλι (ξανθό και μαύρο, της Ανατολής) κλπ. μ' επιστέγασμα τα ξερά φουντούκια, τ' αμύγδαλα, τα κουκουνάρια και την άρδευση με την βραστή λεμονάδα και τα εσπεριδοειδή. Η πανδαισία συμπληρωνόταν με το σουσαμίνιο χαλβά, που τον αγοράζαμε απ' την Ανά του λουτρού και με κανέναν καφέ που μας έψηνε η ίδια.

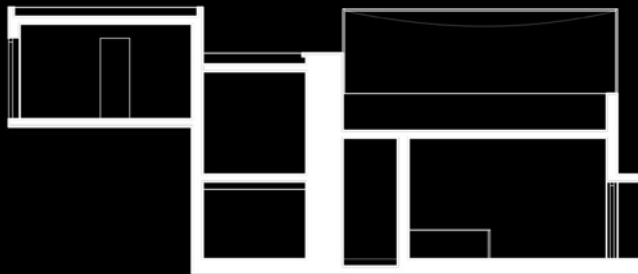
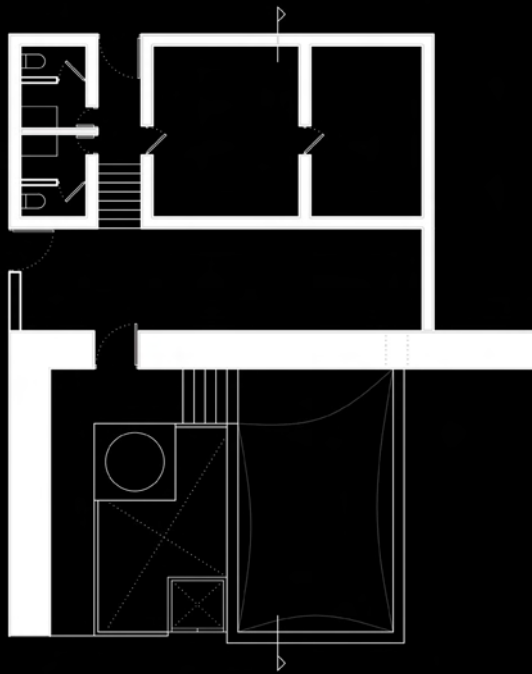
...ο λουτρός ήταν ολόκληρος κόσμος. Όσα και να πεις γι' αυτόν κάτι θα σου φύγει.»

Σπαθάρης, Το Χαμάμ. Πόλη 1920 - Αθήνα 1920, αλλά και 1980!, άρθρο στο περιοδικό Υδραυλικός.

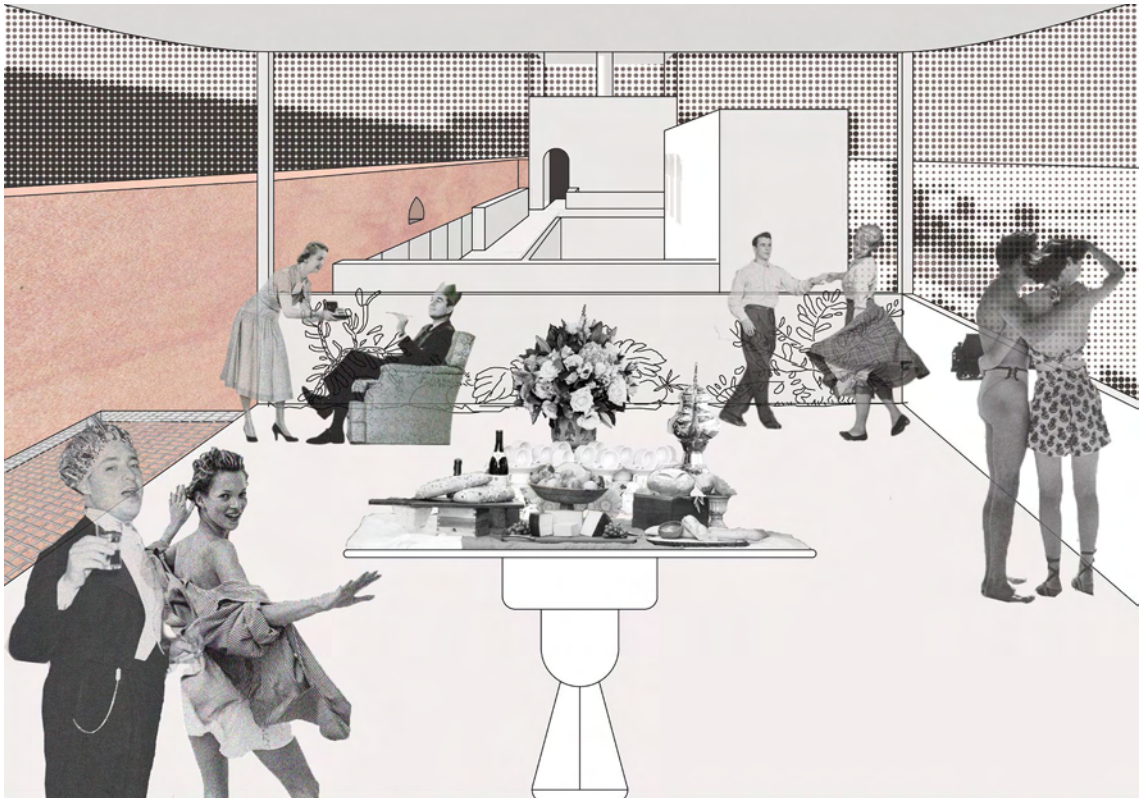
«Ο δούκας παρέθεσε δείπνο στους πρεσβευτές του πλούσιου δούκα της Βαβαρίας και του κόμη της Βυρτεμβέργης κι έβγαλε στο τραπέζι πέντε διαφορετικά πιάτα κρέας μαζί, ώστε να γλεντήσουν στο μπάνιο»

Βιγκαρελλό Ζωρζ, Το καθαρό και το θρόμικο: Η σωματική υγιεινή από τον Μεσαίωνα ως σήμερα, σ.39.

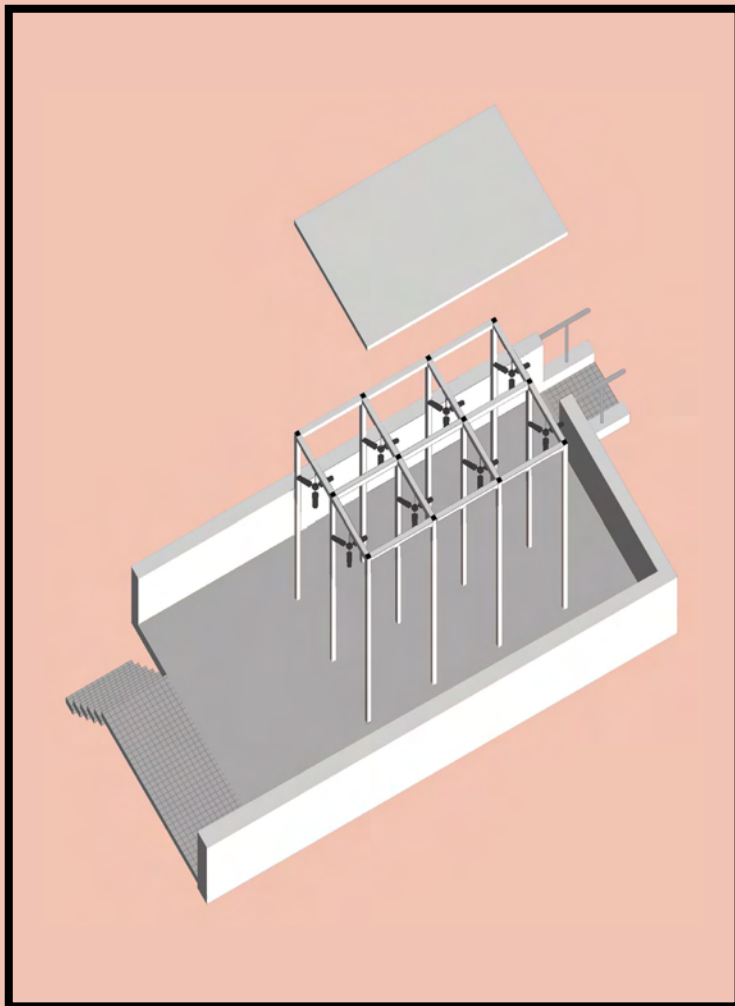

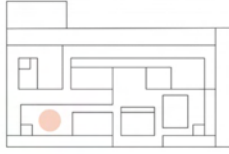

οι
α
νε
μι
στή
ρες

Αέρας. Τα ρούχα μου χορεύουν.
Μαλλιά στο πρόσωπο. Δεν βλέπω.

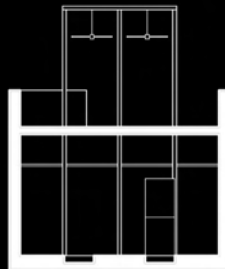
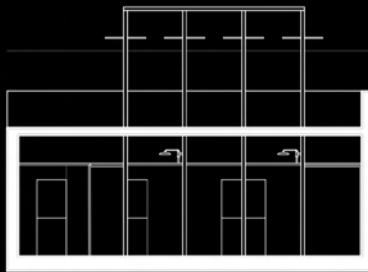
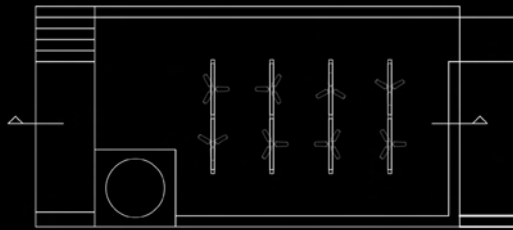

Αποτελεί μεταλλική κατασκευή που αποτελείται από κολωνάκια και δοκάρια διατομής 5x5mm και ύψος 3.3m, από τα οποία κρέμονται οι μεταλλικοί ανεμιστήρες που δροσίζουν τον περαστικό.

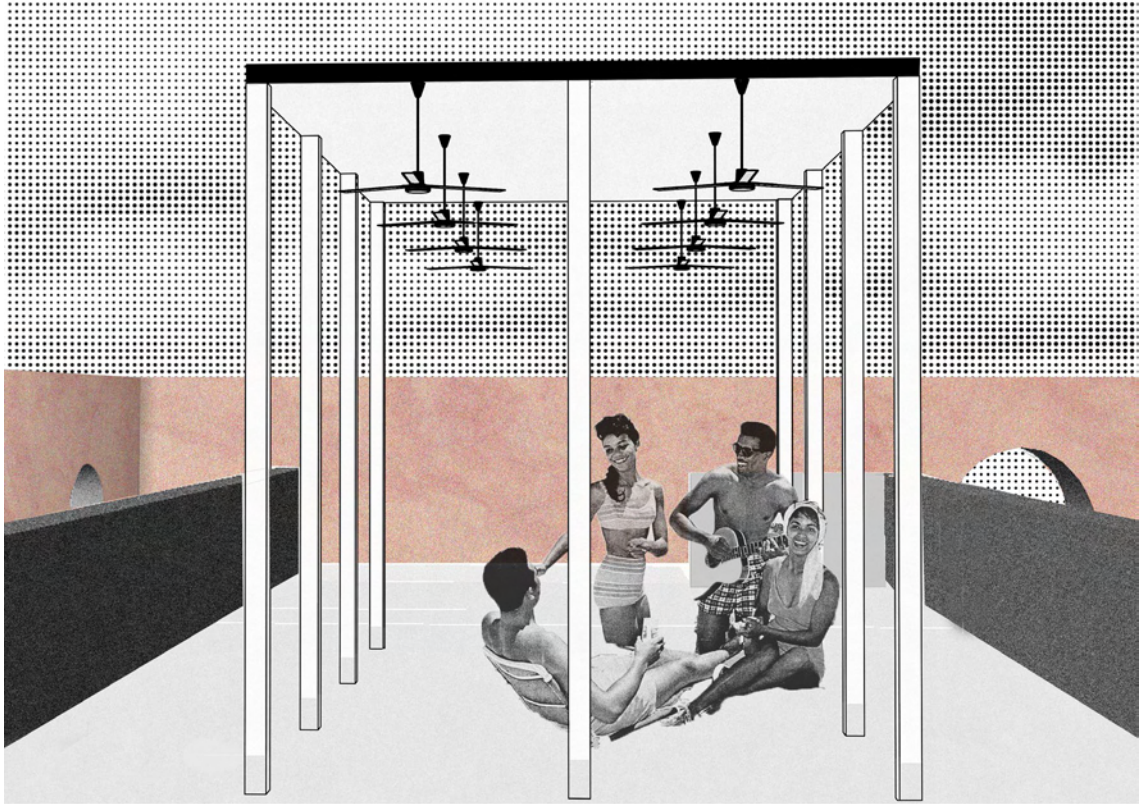
«Μην εμπιστεύεσαι τον άνεμο που σου χαϊδεύει τα μαλλιά, που μπαίνει στ' ανοιχτό πουκάμισό σου, και τρίβεται ερωτικά στο στήθος σου»

Αργύρης Χιόνης, 'Ο άνεμος'.

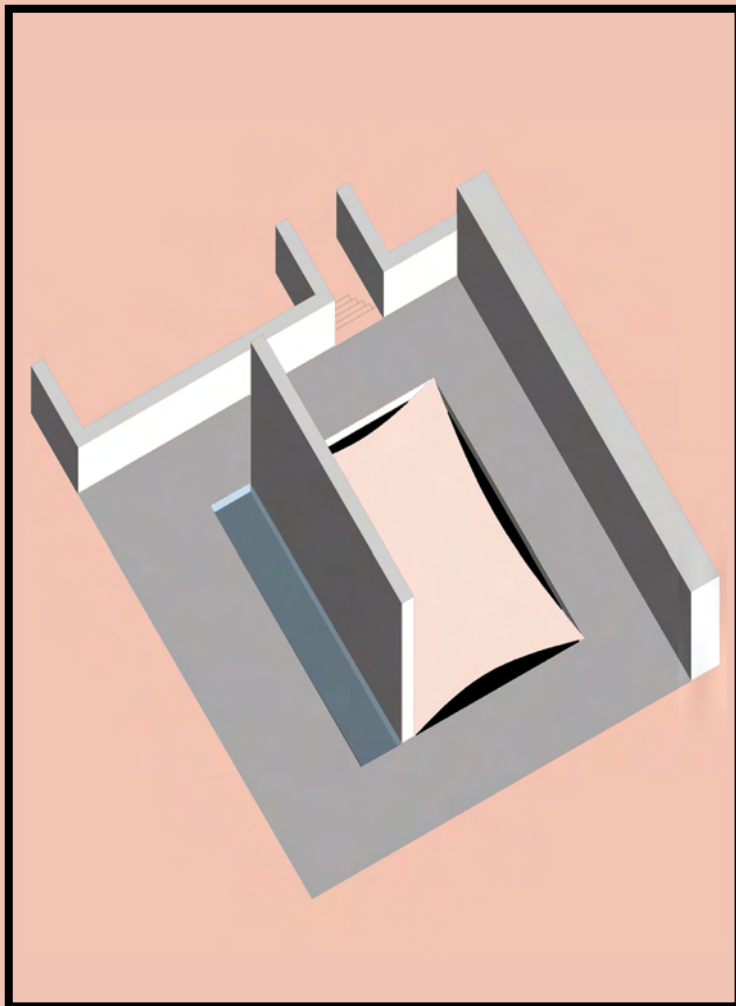

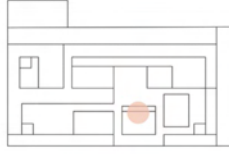

ΤΟ ΠΑΙ ΧΝΪ ΔΙ

Είμαι ασταθής. Πατάω στο κενό. Πετάω. Πέφτω πάνω σε κάποιον.
Βρέχομαι. Πατάω στο νερό. Το δέρμα μου δεν καίει άλλο. Σε πισσιλάω.

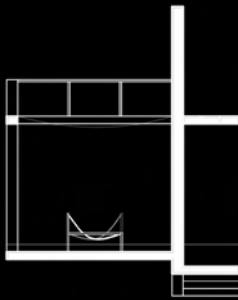
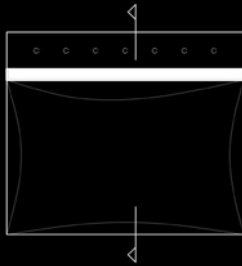
Η αιώρηση

Μία από τις «τρύπες» της οροφής καλύπτονται από ένα δίχτυ διαστάσεων 4x6.5m, στο οποίο μπορεί κανείς να ανέβει από το επίπεδο της πλατείας. Το δίχτυ συνεχίζει την κατάσταση του αέρα στους ψηλούς χώρους του κτιρίου έχοντας δύο προεκτάσεις. Προσδίδει αστάθεια στο βήμα φέρνοντας τα σώματα κοντά χωρίς να έχουν έλεγχο της βαρύτητάς τους λόγω της αίσθησης της αιώρησης. Επίσης, τους δίνει την ευκαιρία όσο είναι «στον αέρα» να δουν μέσα από το πλέγμα τα γυμνά σώματα που περιφέρονται ή ξεκουράζονται από κάτω.

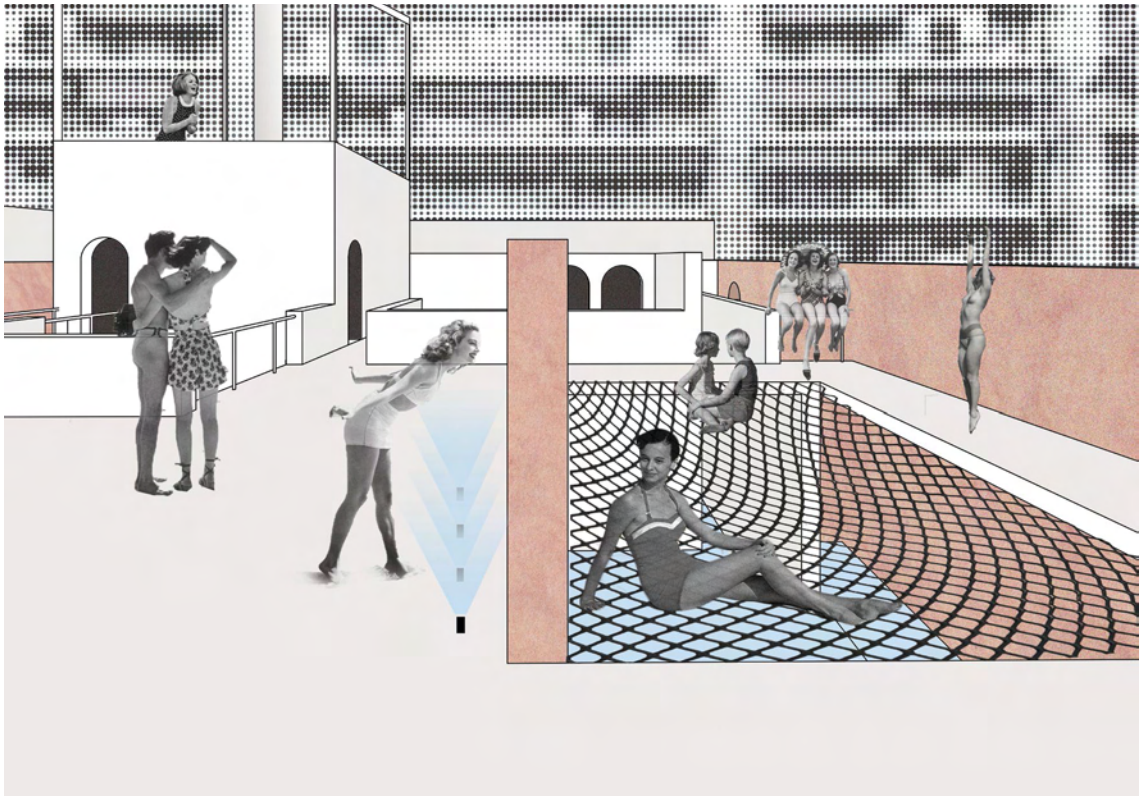
Οι αστικές ντουζιέρες

Το μέρος όπου μπορεί κάποιος να δροσιστεί πάνω στην ίδια την πλατεία πέρα από το εμφανές μακροσκελές κανάλι, υπάρχουν sprinklers που πετούν νερό από την πλάκα, και αποτελούν συνέχεια της «παιδικής χαράς» πάνω στο κτίριο.

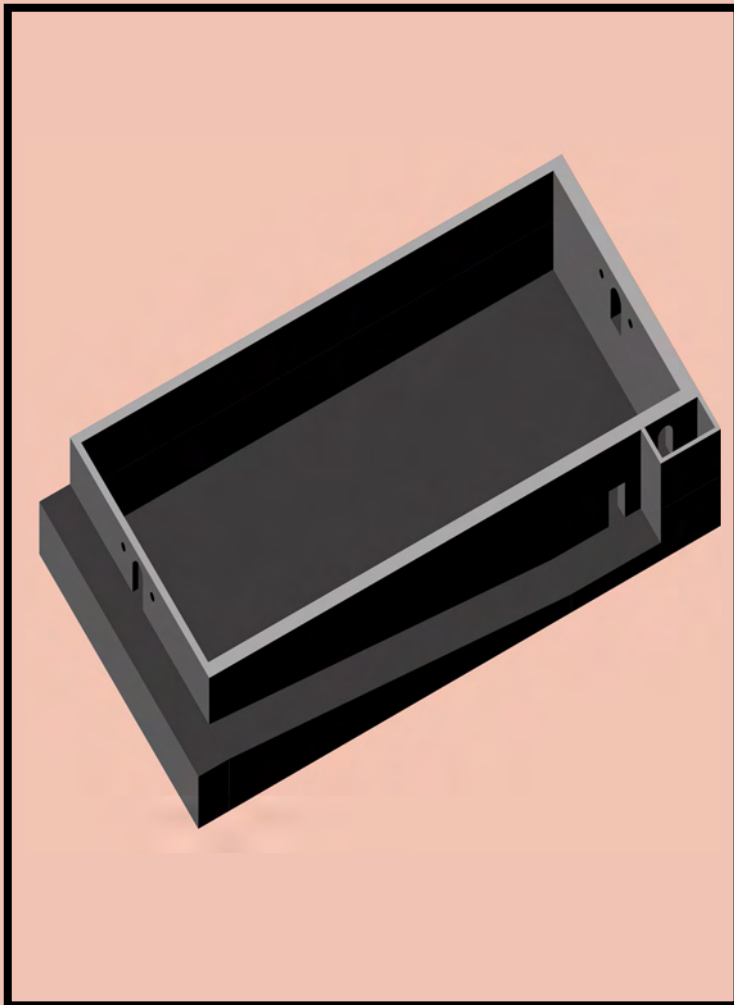

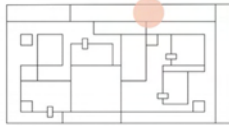

η ρά μπα

Περιπλανιέμαι. Δεν βλέπω. Ακουμπώ. Σαγηνεύομαι.
Παραχωρώ τον έλεγχο.

Η ράμπα έρχεται μετά την είσοδο από την οδό Γλύκωνος, και βυθίζεται τον επισκέπτη στο σκοτάδι. Είναι 27.9m, και έχει 8.75% κλίση. Αποτελεί μέρος ενός μακροσκελούς διαδρόμου ο οποίος ξεκινά μετά την είσοδο. Η γυάλινη οροφή του, γεμάτη με νερό, κάνει αντικατοπτρισμούς που φωτίζουν τον σκοτεινό κατά τα άλλα διάδρομο. Προχωρώντας, υπάρχει μια είσοδος στα αριστερά που οδηγεί στην πλατεία, και στην συνέχεια το φως μένει πίσω και δίνει την θέση του στις σκιές και τις σκέψεις.

«Η πόλη είναι μια βουερή θάλασσα, πολλές φορές την νύχτα είναι σαν να ακούμε το βουητό που πιάνει η άμπωτις και η παλίρροια.»

Μπασελάρ Γκαστόν, Η ποιητική του χώρου, σ. 56.

Η ράμπα σηματοδοτεί την αλλαγή της διάθεσης, την αποσύνδεση από την μια κατάσταση και την εισαγωγή σε μια διαφορετική. Από εκείνη ξεκινά το ταξίδι της ανακάλυψης. Αποτελεί μια δραστική αλλαγή που επηρεάζει την ψυχοσύνθεση με το απόλυτο σκοτάδι.

Φαντάζομαι το κτίριο σε μια γαλήνη. Προσπαθώ να κάνω το κτίριο ένα ήρεμο μέρος. Κάτι πραγματικά δύσκολο σε αυτόν τον θορυβώδη κόσμο.

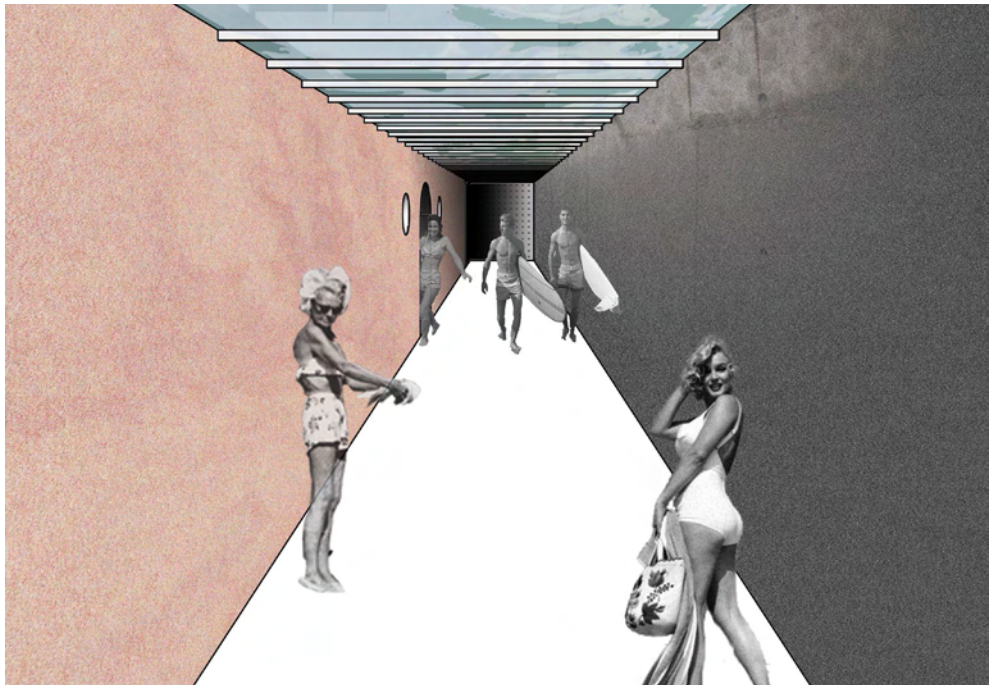
«Υπάρχει επίσης η πιο ευγενική τέχνη της σαγήνης, του να κάνει τους ανθρώπους να αφήνονται, να σεργιανίζουν, και αυτό βρίσκεται μέσα στις δυνάμεις ενός αρχιτέκτονα.»

Zumthor Peter, Atmosphères.

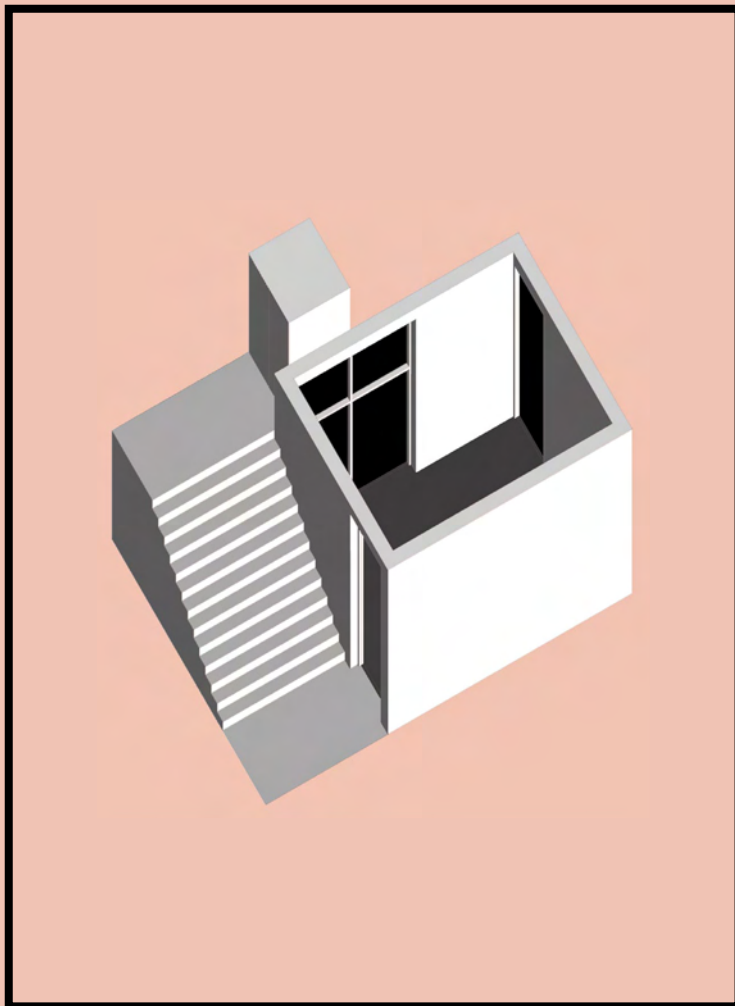

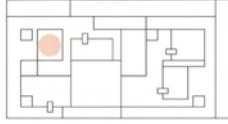

η υπο δο χή

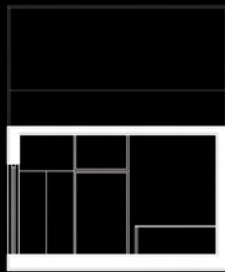
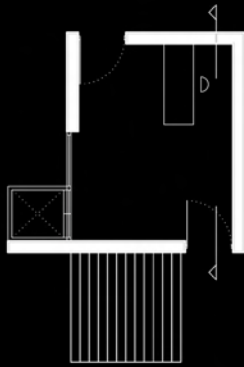
Σε είδα στην είσοδο.

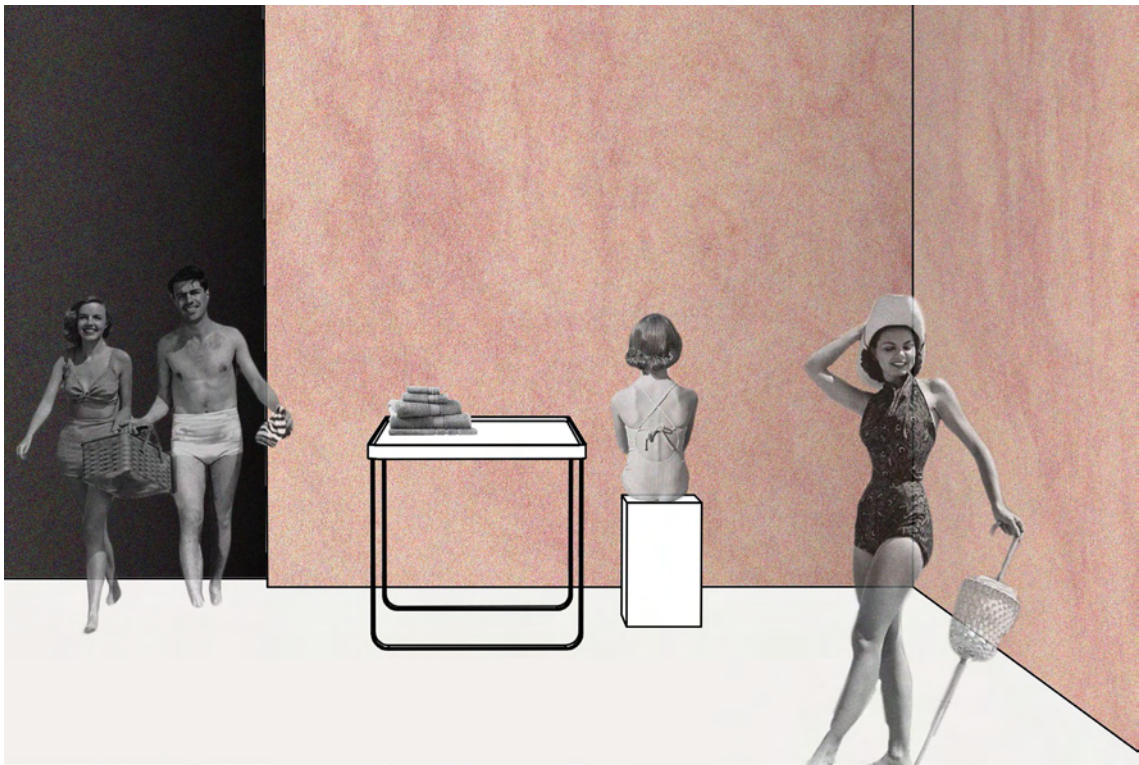
Η εισαγωγή.

Στο «δοχείο» της υποδοχής είναι ένας χώρος 28m² που «ρουφάει» τον επισκέπτη, καθώς σε αυτό το δωμάτιο καταλήγουν όλες οι εισοδοί: η σκοτεινή ράμπα και η φωτεινή σκάλα που από το επίπεδο της πλατείας διοχετεύουν τους ανθρώπους στα βαθύτερα του κτιρίου. Εδώ, ο επισκέπτης θα γνωριστεί με τον χώρο των λουτρών, θα συνομιλήσει με τον υπεύθυνο και θα δεχτεί οδηγίες ως προς την επόμενη του κίνηση. Θα παρατηρήσει τους άλλους επισκέπτες και θα ρωτήσει διευκρινίσεις. Από κει και πέρα είναι μόνος.

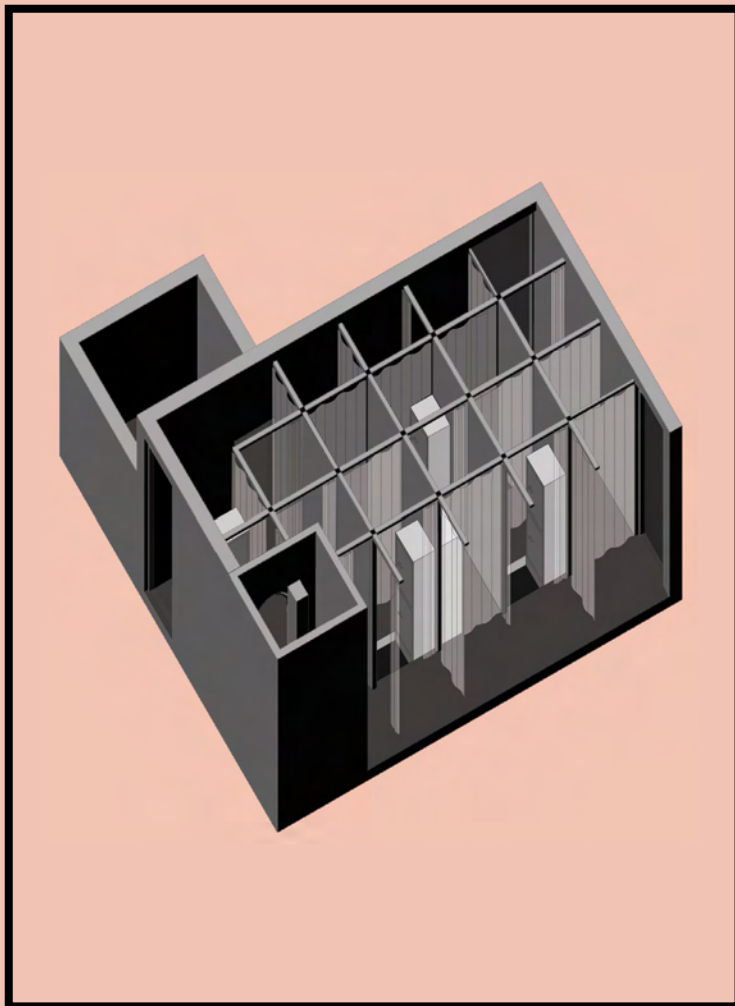

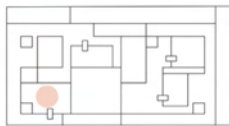

ΤΟ ΑΠΟ ΔΥ ΤΗ ΡΙΟ

Μπλέκομαι στην κουρτίνα. Βλέπω μια σκιά. Η σκιά γίνεται σώμα.
Χορεύω με τις κουρτίνες. Ακούω το ντους. Ατμοί.

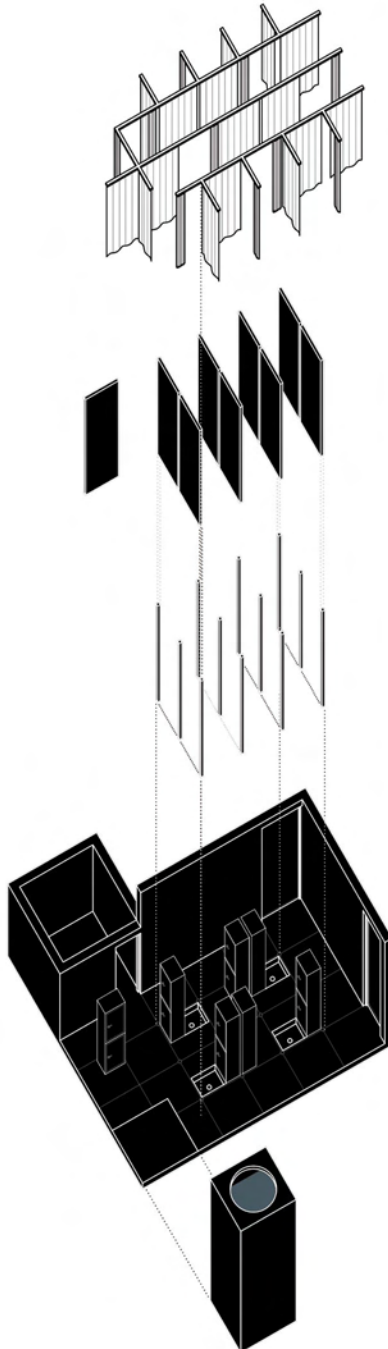
Γδύνομαι. Το ξεγύμνωμα ως βασικό κομμάτι της εισόδου σ' έναν άλλο κόσμο.

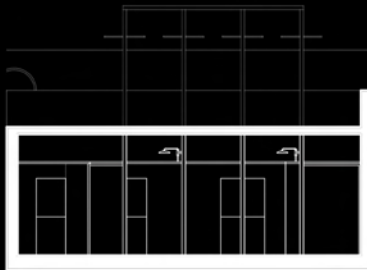
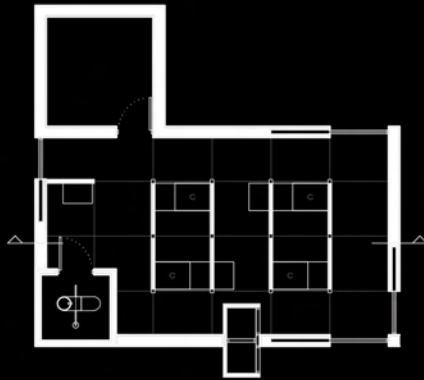
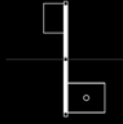
Το δωμάτιο των αποδυτηρίων καταλαμβάνει 60 m², και συνδέεται με έναν μικρό χαμηλό χώρο αποθήκευσης και προσωπικού πίσω από την κεντρική σκάλα.

Διαβάθμιση κλειστού και ανοιχτού: από την απλή κουρτίνα σε ένα σύμπλεγμα locker, ντους, κουρτίνας και τοίχου διαστάσεων 1.5x1.5m. Οι κουρτίνες αποτελούνται από ημιδιάφανο ύφασμα που δίνει έναυσμα σ' ένα «θέατρο των σκιών». Τα lockers είναι φτιαγμένα από κρύο αλουμίνιο που αντιστέκεται στο νερό σε περίπτωση που βρίσκονται στο ίδιο σύστημα με το ντους. Ο χώρος διαβαθμίζεται για τους διαφορετικούς επισκέπτες απαντώντας στις ανάγκες τους αλλά και στις διαθέσεις τους να απελευθερωθούν.

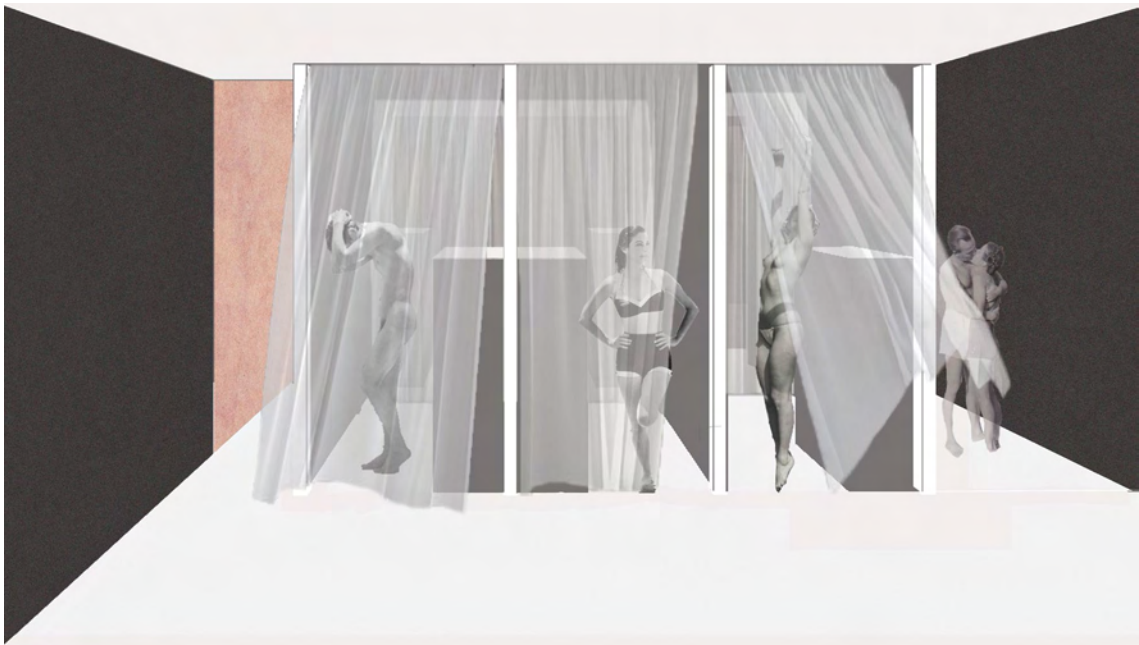
«Μέσα στα αποδυτήρια, τα οποία είναι βυθισμένα στο σκοτάδι, γυαλιστερό ξύλο, το μονοπάτι συνεχίζει μέσα από το άνοιγμα πόρτας σε σχέση με την είσοδο, μια βαριά, μαύρη δερμάτινη κουρτίνα που διαχωρίζει και ενώνει τους χώρους. Από αυτή τη στιγμή, η διαδικασία του γδυσίματος έχει γίνει μια θεατρική εμπειρία, σαν κάποιος να ανέβηκε πάνω στη σκηνή.»

Hauser Sigrid, Zumthor Peter και Binet Helene, *Peter Zumthor--Therme Vals*, σ. 35.

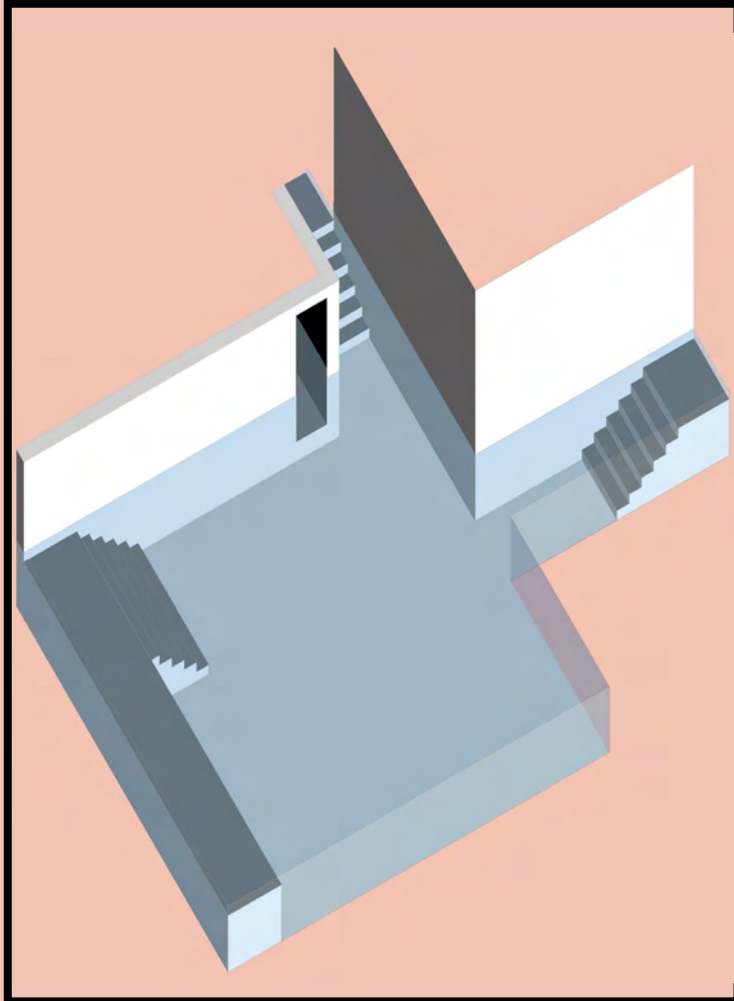

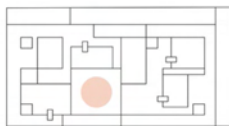

η πι σί να

Πισίνα! Το μπλε... Βυθίζομαι. Κολυμπάω. Υπάρχουν κι άλλοι.
Παρατηρώ. Σώματα. Βουτιά.

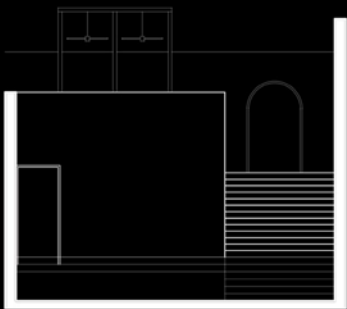
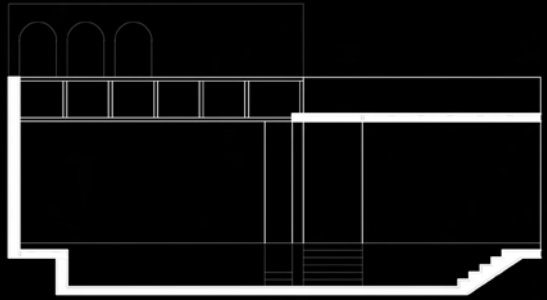
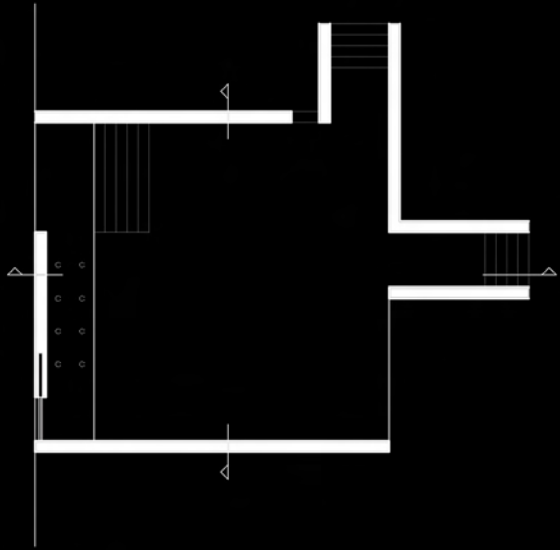

Αποτελεί το κέντρο των λουόμενων, μια πισίνα βάθους 1.20m υπαίθρια., με θερμοκρασία κανονική στους 32 βαθμούς Κελσίου και καταλαμβάνει 86m². Είναι η πρώτη επαφή με το βαθύ νερό. Ο επισκέπτης μπαίνει στην πισίνα περνώντας από μια εξέδρα με ντους/sprinklers που θα τον εισάγουν στην υδάτινη αίσθηση. Εδώ, οι λουόμενοι μπορούν να κολυμπήσουν, να συναναστραφούν, να χορτάσουν την αφθονία του νερού. Από πάνω της, η γέφυρα της ηδονοβλεψίας, που επιτρέπει στους περαστικούς της πλατείας την θέαση.

Αντίδοτο για το άγχος: το τεράστιο προσφέρει ηρεμία.

«Αν ήμουν ψυχίατρος, θα συμβούλευα τον ασθενή που υποφέρει από άγχος, από την εμφάνιση κιόλας της κρίσης, να διαβάσει το ποίημα του Μποντλέρ, να προφέρει σιγά σιγά την δεσπόζουσα λέξη, αυτή τη λέξη τεράστιο που προσφέρει ηρεμία κι ενότητα, αυτή τη λέξη που ανοίγει έναν χώρο, που ανοίγει τον απέραντο χώρο. Η λέξη αυτή, μας μαθαίνει να αναπνέουμε με τον αέρα που καταλαγιάζει στον ορίζοντα, μακριά από τους τοίχους των χιμαιρικών φυλακών που μας αγχώνουν. Από φωνητική άποψη, η λέξη τεράστιος δεν αναφέρεται απλώς στη διάσταση. Δέχεται σαν μια γλυκιά ουσία τις βαλσαμικές δυνάμεις της απέραντης ηρεμίας. Μέσα απ' αυτήν, αναπνέουμε κοσμικά, πέρα από τα ανθρώπινα άγχη.»

ΤΟ λου τρό

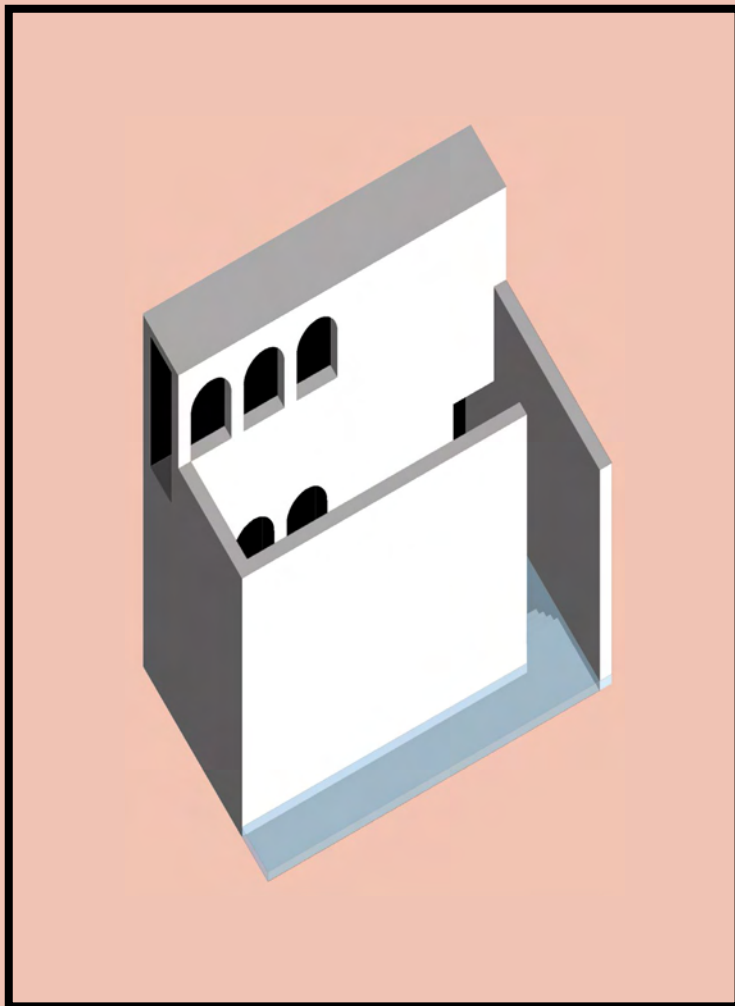
Το πλάσμα μέσα στο λουτρό είναι μισό στο νερό και μισό έξω. Το νερό ως στοιχείο ενοποίησης με το φυσικό υπόβαθρο του ανθρώπου.

Η καθημερινή συνήθεια του πλυσίματος που περιορίζεται στο ιδιωτικό δωμάτιο ξαφνικά γίνεται δημόσια. Οι λουόμενοι βρίσκονται μέσα σε νερό βάθους 0.8m περιστοιχισμένοι από τοίχους αλλά όχι οροφή, κοιτάζοντας τον ουρανό. Παρότι ελεύθερα στην θέαση από υψηλότερα επίπεδα, διαθέτουν εσοχές για όποιον θέλει να καθίσει ή να κρυφτεί, που χωρούν μέχρι δυο άτομα. Τον χειμώνα, τα δοχεία των λουτρών λόγω της θερμοκρασίας τους αχνίζουν, φανερώνοντας την ζωή μέσα στο κτίριο.

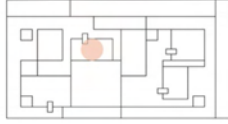
«Η ατμόσφαιρα του λουτρού αυτού εδημιούργει ένα σύνολο αφάνταστου μυστηρίου. Ενόμιζες, ότι ήρχιζε να εξυφάνεται κάποιο παραμύθι, μέσα εις το οποίο εξούσες ο ίδιος, ως ακροατής, ως παραμυθιάς και συγχρόνως ως πρόσωπον δρων εις την πλοκήν του παραμυθιού αυτού. Εις την απόκοσμον αυτήν εντύπωσιν συντέλει και η αλλοίωσις της ίδιας σου φωνής μέσα εις την απηχητικήν των θόλων βοήν και εις την σύγχυσιν με τας φωνάς των άλλων. Εάν θα ετύχαινε να ακουσθή κάποτε το απόβραδον εκεί μέσα, από άγνωστον προέλευσιν, και κανένα βαθύ τρέμουλον μαντολίνου, βεβαίως θα ενόμιζε κανείς τότε, ότι ολοζώντανος ηρπάγη και μετήχθη εις μαγικούς του αλύτου μυστηρίου θαλάμους.»

Καμπούρογλου Δημήτρης, Απομνημονεύματα μιας μακράς ζωής (1852-1932), σσ.45-48.

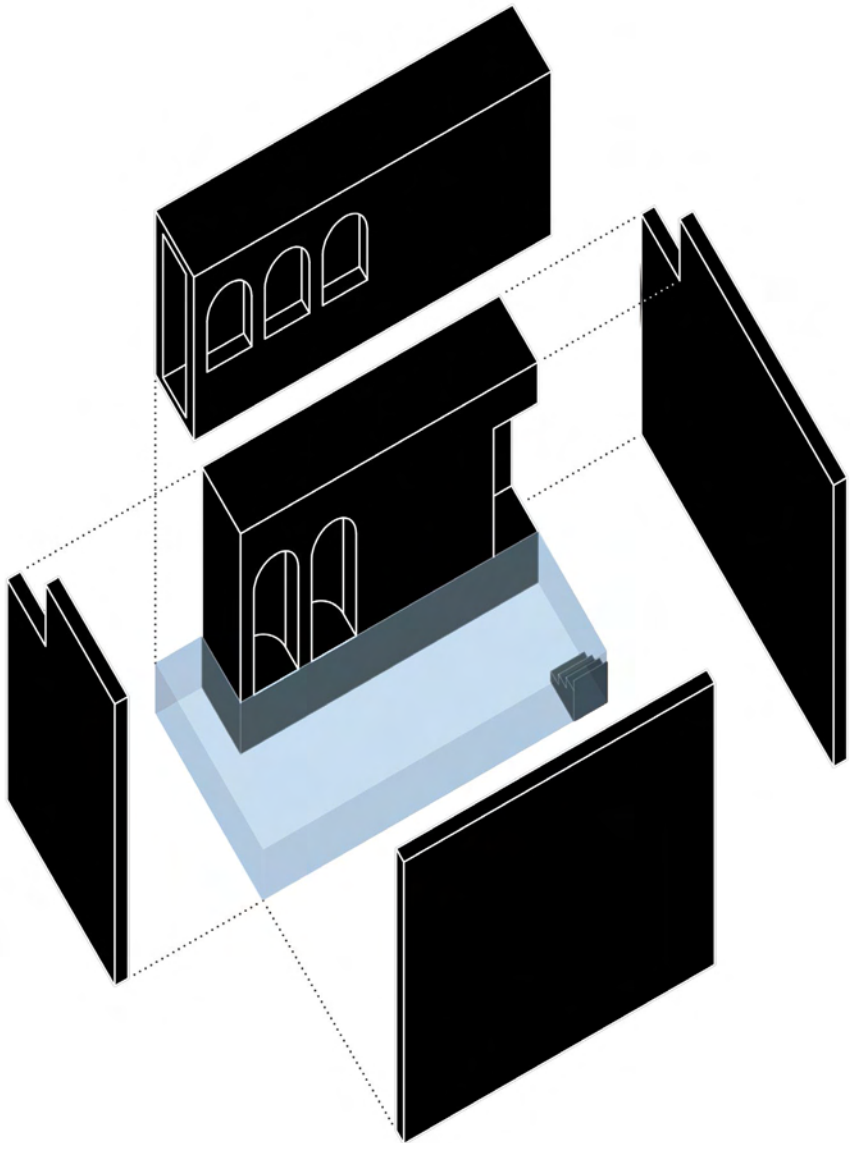
ΤΟ χλι α ρό

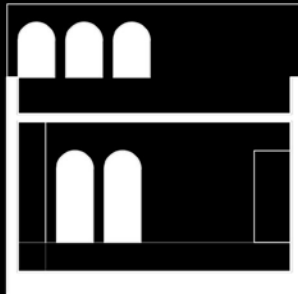
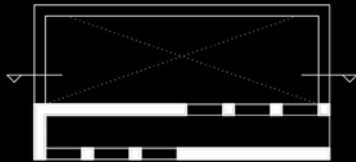
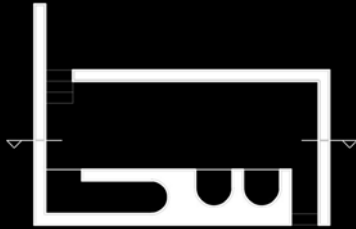

Η στάθμη ανεβαίνει. Το νερό ξεχειλίζει. Πλένοματ.
Σε ακουμπάω. Πάμε στο σκοτάδι.

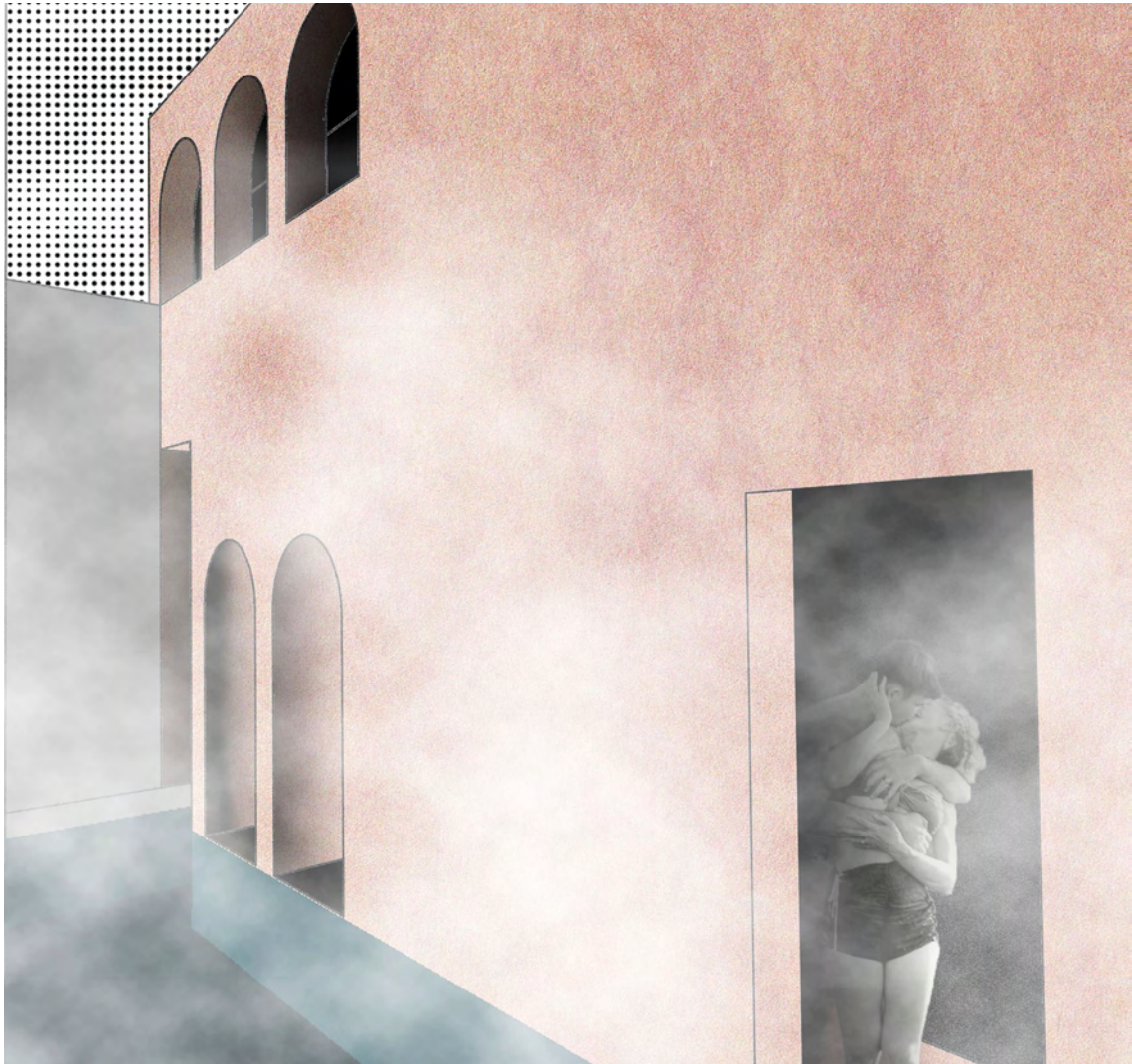

Το χλιαρό διαμέρισμα του λουτρού βρίσκεται στους 32 βαθμούς Κελσίου, και αποτελεί την μετάβαση σε πιο ζεστές θερμοκρασίες. Έχει διαστάσεις 8x4m, και χωρητικότητα περίπου 12 ατόμων. Είναι το πρώτο λουτρικό δοχείο και αφορά την εξοικείωση και την καθαριότητα. Το σώμα προσαρμόζεται στην θερμοκρασία και στην επαφή με τα άλλα σώματα μέσω του ενοποιητικού στοιχείου του νερού. Παρατηρεί και διεγείρεται.

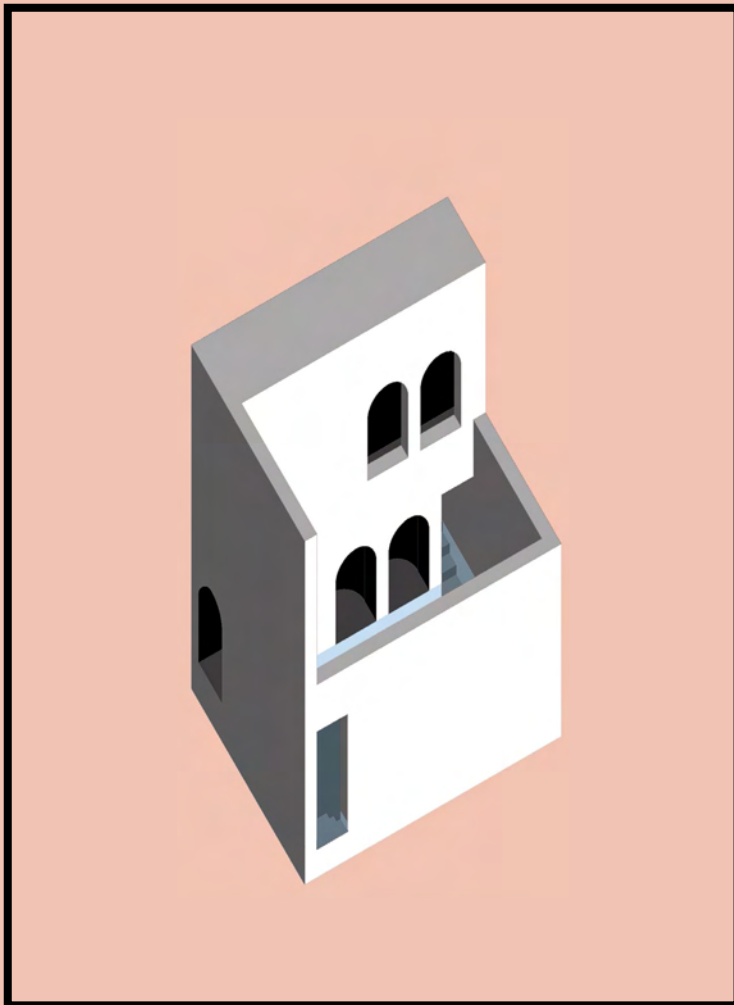

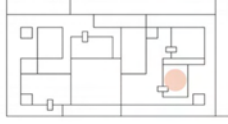

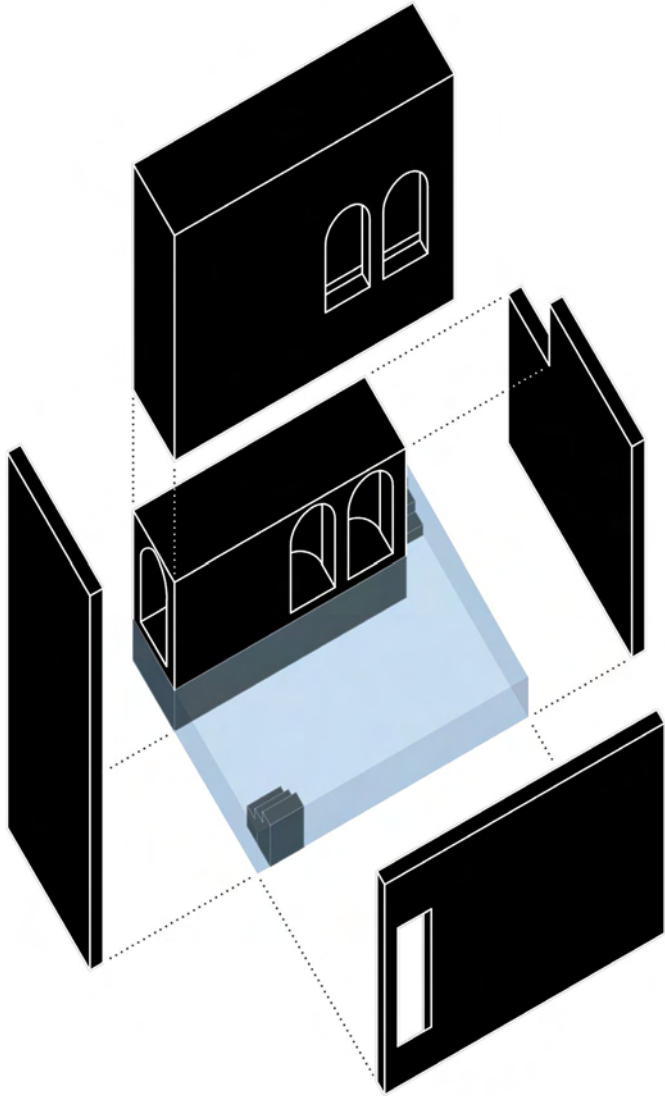
ΤΟ Ζε στό

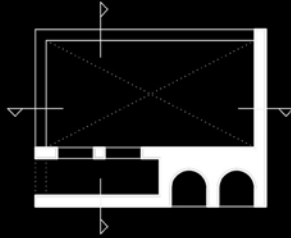
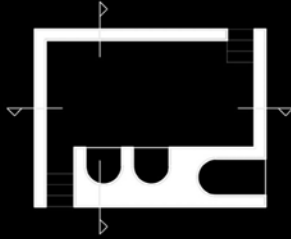

Φλέγομαι. Οι πόρτοι ανοίγουν. Κοιτάνε από το μπαλκόνι.

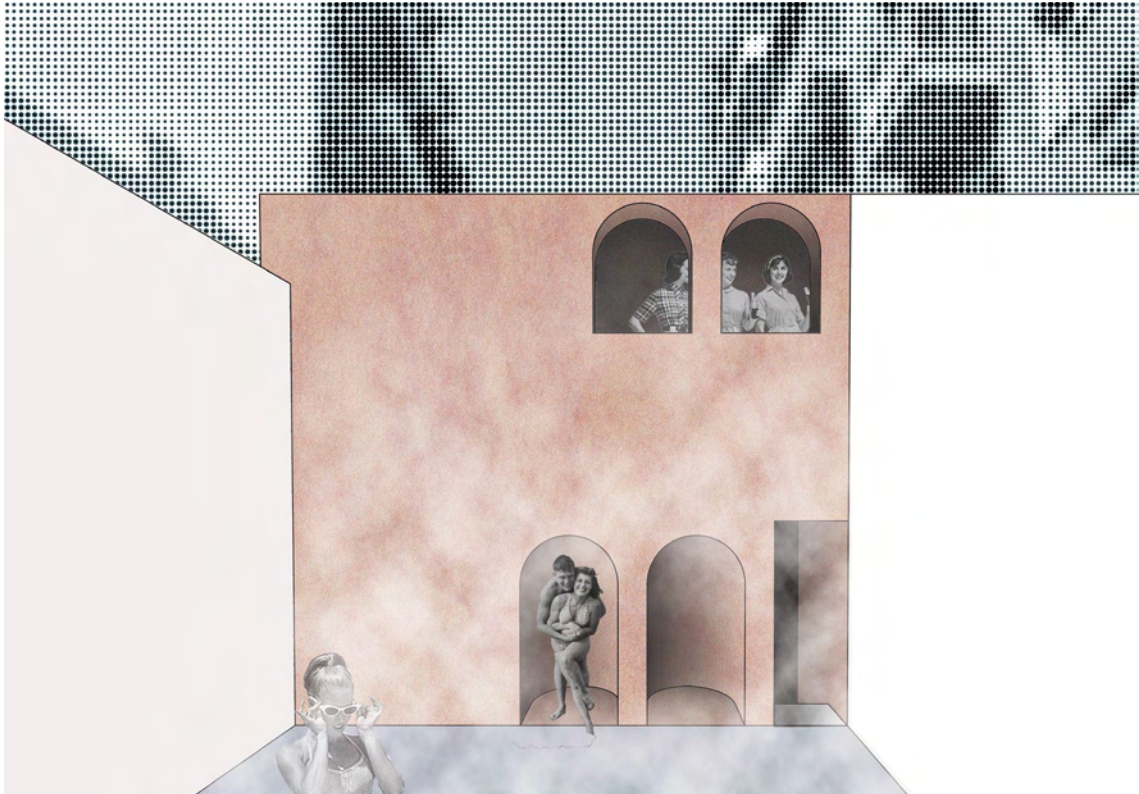

Το ζεστό λουτρό αποτελεί το δεύτερο λουτρικό δοχείο του κτιρίου. Η θερμοκρασία του βρίσκεται στους 40 βαθμούς κελσίου. Έχει διαστάσεις 4.8x6.2m, και χωρητικότητα περίπου 15 ατόμων. Η παρουσία της ζεστασιάς προσδίδει την χαλάρωση στο σώμα που έχει ήδη εξοικειωθεί με τις θερμοκρασίες του κτιρίου, αφορώντας όχι τόσο την κάθαρση όσο την ξεκούραση. Το πέρασμα της χαμηλής πόρτας στο σημείο βοηθά την θερμότητα να διατηρείται στον χώρο. Ο θερμός χώρος φαίνεται να εντείνει τα συναισθήματα, να αυξάνει την οικειότητα και να ενισχύει την διάθεση.

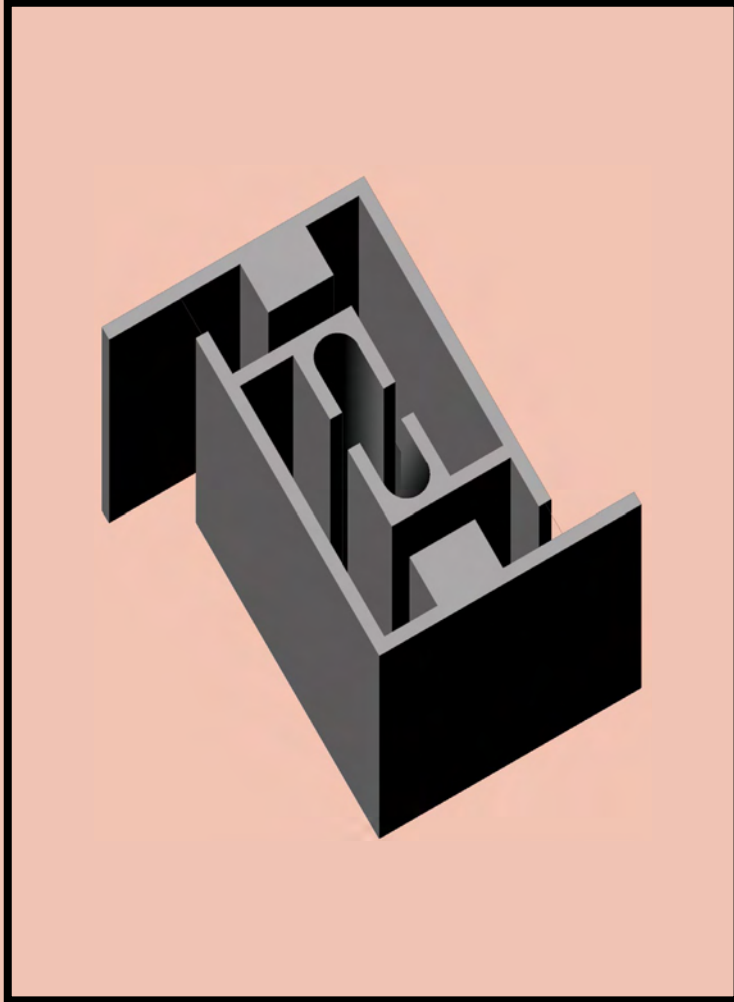

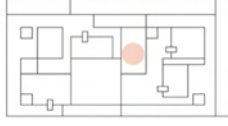

**ΤΟ
ΣΚΟ
ΤΕΙ
ΝΌ**

**δω
μά
ΤΙΟ**

Μια άρνηση του χώρου, μια απουσία. Η απουσία της ταυτότητας.
Το άγνωστο. Ο λαβύρινθος. Μαγικός χώρος.

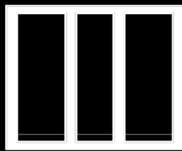
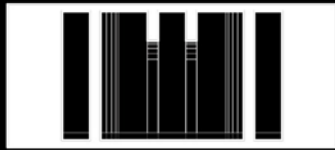
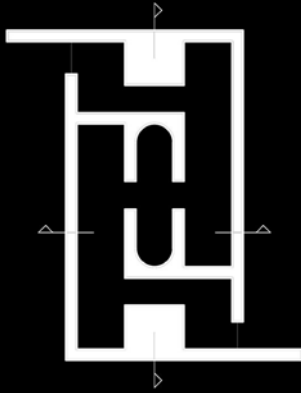

Στο δωμάτιο αυτό βρίσκεται το σκοτεινό της σεξουαλικής απόλαυσης που δεν μπορεί να περιοριστεί χωρικά. Εδώ, ο επισκέπτης βυθίζεται στο απόλυτο σκοτάδι, και αφήνεται στον λαβύρινθο, οδηγούμενος από όλες τις υπόλοιπές του αισθήσεις. Το δωμάτιο έχει διαστάσεις 4.8x9m, και το δάπεδο του νερού συνεχίζει μέσα σε αυτό, διεγείροντας την αίσθηση της ακοής και της αφής. Οι γυμνοί τοίχοι επιστρέφουν τον ήχο της θαλπωρής και το αυτί διαγράφει στο μυαλό την πορεία μέσα στο σκοτάδι.

«Η ομορφιά είναι ψυχρή, σκοτεινή και διακριτική. Όπου εισχωρεί το φως, σβήνει η μαγεία.» Τανιζάκι Τζουνίτσιρο, *Το εγκώμιο της σκιάς*, σ.110.

Η φαντασία οργιάζει, περιμένει την στιγμή που θα βρεθώ μέσα στο αδιέξοδο. Ακουμπώ ένα σώμα, το γυμνό του δέρμα εντείνει την απουσία του ελέγχου μέσα στο σκοτάδι. Πνίγομαι μέσα στην στιγμή της αισθητηριακής μου ευχαρίστησης.

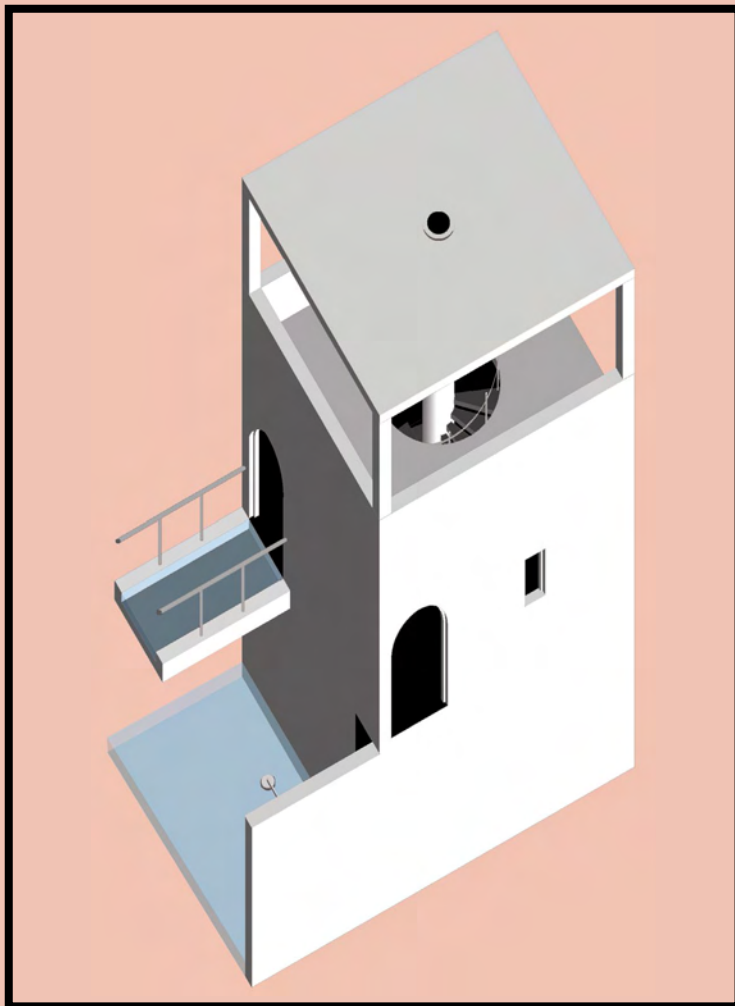

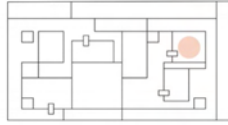

ΤΟ χα μάμ

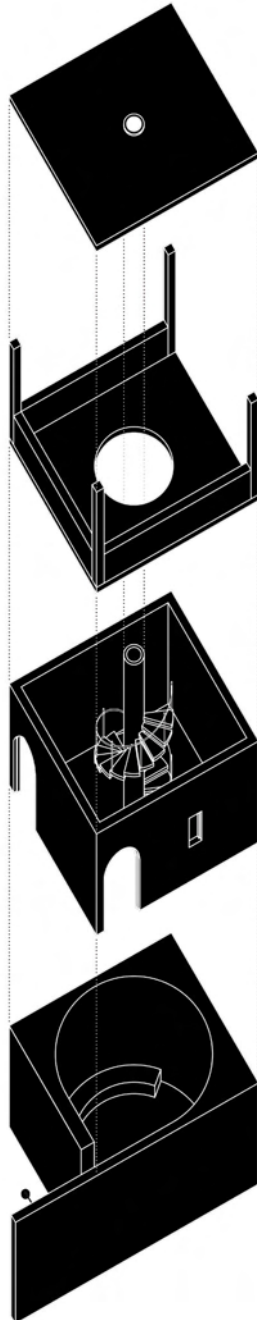
Ζεσταίνομαι. Πνίγομαι. Σώματα χορεύουν στους ατμούς.
Μυρίζω. Βλέπω το φως.

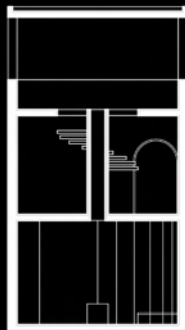
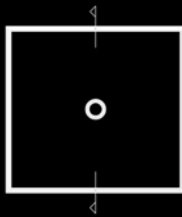
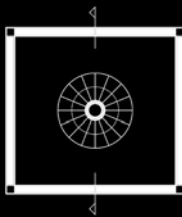
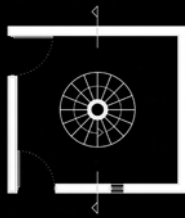
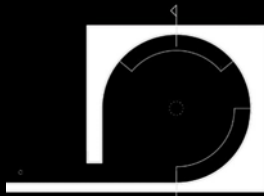

Το χαμάμ αποτελεί έναν χώρο με κυρτό τοίχο, διαμέτρου 5.4m και 31m² (ανά όροφο). Η θερμοκρασία του ορίζεται στους 50 βαθμούς Κελσίου. Είναι ένα θερμό διαμέρισμα βαθιά συσχετισμένο με την χαλάρωση, στο οποίο τελείται η διαδικασία της εφίδρωσης. Οι πόροι ανοίγουν, το δέρμα χαλαρώνει και εξαπολύει πρωτόγονες οσμές. Στον χώρο υπάρχουν δροσεροί πάγκοι από μάρμαρο για ξεκούραση και δροσιά, ενώ παρέχεται και η υπηρεσία του μασάζ.

Μοναδική πηγή φυσικού φωτισμού είναι μια στενή οπή στην οροφή, διαμέτρου 0.5m. Η χαραμάδα τρυπάει τα σύννεφα των ατμών και λούζει τους λουόμενους κρατώντας τους σε εγρήγορση. Από αυτήν ξεκινά ένας σωλήνας ο οποίος συνεχίζει μέχρι το κορυφαίο σημείο του δοχείου του χαμάμ. Γύρω απ' αυτόν πλέκεται η σκάλα στον αμέσως επάνω όροφο, που ξεκινά απ' το επίπεδο της πλατείας του κτιρίου και καταλήγει στο παρατηρητήριο, που βρίσκεται στο πιο ψηλό επίπεδο και συνδέεται με την πλαϊνή πλατεία. Στο πρώτο επίπεδο, που ξετυλίγεται η σκάλα, το δωμάτιο έχει δυο πόρτες, η πρώτη καταλήγει σε στερεό έδαφος ενώ η δεύτερη σε ένα μακροσκελές κανάλι που βρίσκεται στην πλατεία και δροσίζει τους περαστικούς. Ο επισκέπτης καλείται να επιλέξει έναν απ' τους δυο δρόμους, ενώ υπάρχει χώρος στο δωμάτιο για να αφήσει τα παπούτσια του αν προτιμήσει την υδάτινη έξοδο.

Έξω από το χαμάμ βρίσκεται μια ντουζιέρα με κρύο νερό, που δίνει ανακούφιση στον λουόμενο σβήνοντας την αίσθηση της θερμότητας από το δέρμα.

«Οι οδηγίες του Βιτρουβίου κάλεσαν για ένα ημισφαιρικό σχέδιο κάτοψης, η ακτινοβολούμενη θερμότητα της κεντρικής πηγής θερμότητας θα προκαλούσε σταδιακά στους ανθρώπους που κάθονταν σε έναν κύκλο γύρω τους να αρχίζουν να ιδρώνουν. Υπάρχει ένα άνοιγμα στην οροφή.»

Hauser Sigrid, Zumthor Peter και Binet Helene, *Peter Zumthor--Therme Vals*, σ. 77.

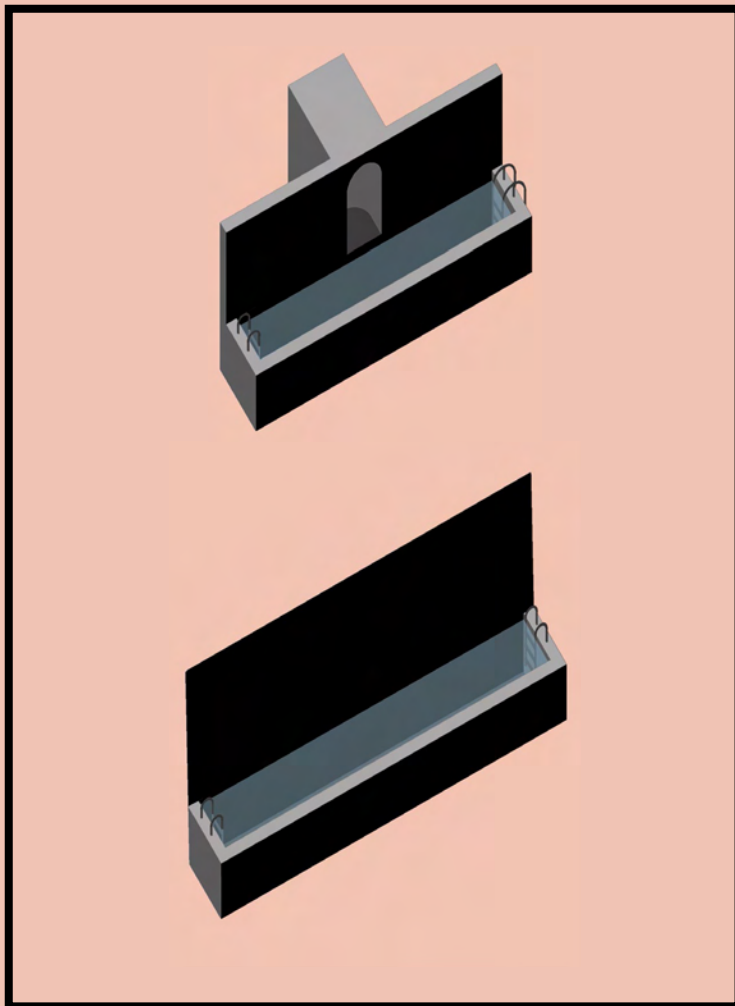
«Η οσμή είναι μία από τις πρώτες και πιο βασικές μεθόδους επικοινωνίας... Υπηρετώντας διαφορετικές λειτουργίες όχι μόνο διαφοροποιεί τα άτομα αλλά καθιστά δυνατή την αναγνώριση της συναισθηματικής κατάστασης άλλων οργανισμών.

...Η θερμότητα του σώματος είναι άκρως προσωπική και συνδέεται στο μυαλό μας με την οικειότητα και τις εμπειρίες της παιδικής ηλικίας.»

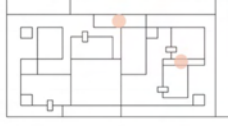
Hall Edward, *The hidden dimension*, σ. 46.

ΤΟ ΚΑ ΝΆ ΛΙ

Είμαι ώρα κάτω από το νερό.

Κολυμβητικό πλοκάμι. Ένα σκοτεινό, βαθύ μαύρο ποτάμι.

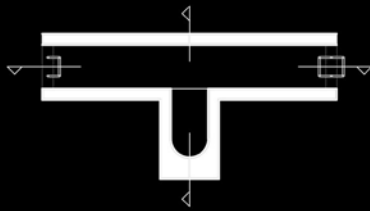
Τα κανάλια αποτελούν στενές ζώνες οικειότητας. Το πλάτος τους είναι κάτι λιγότερο από 1.2m, και το βάθος τους είναι στα 1.2m επίσης. Χρησιμοποιούνται για μακροβούτια και βαθύ κολύμπι, με εξαίρεση εκείνο της πλατείας που προσφέρει απλό τσαλαβούτημα, με 0.2m βάθος. Οι λουόμενοι πρέπει να μπουν σε σειρά για να βουτήξουν, και ηρεμούν μέσα στην στενότητα του χώρου.

«Η διαλεκτική του μέσα και του έξω αποκτάει όλη της την δύναμη με την συγκέντρωση στον πιο περιορισμένο εσωτερικό χώρο.

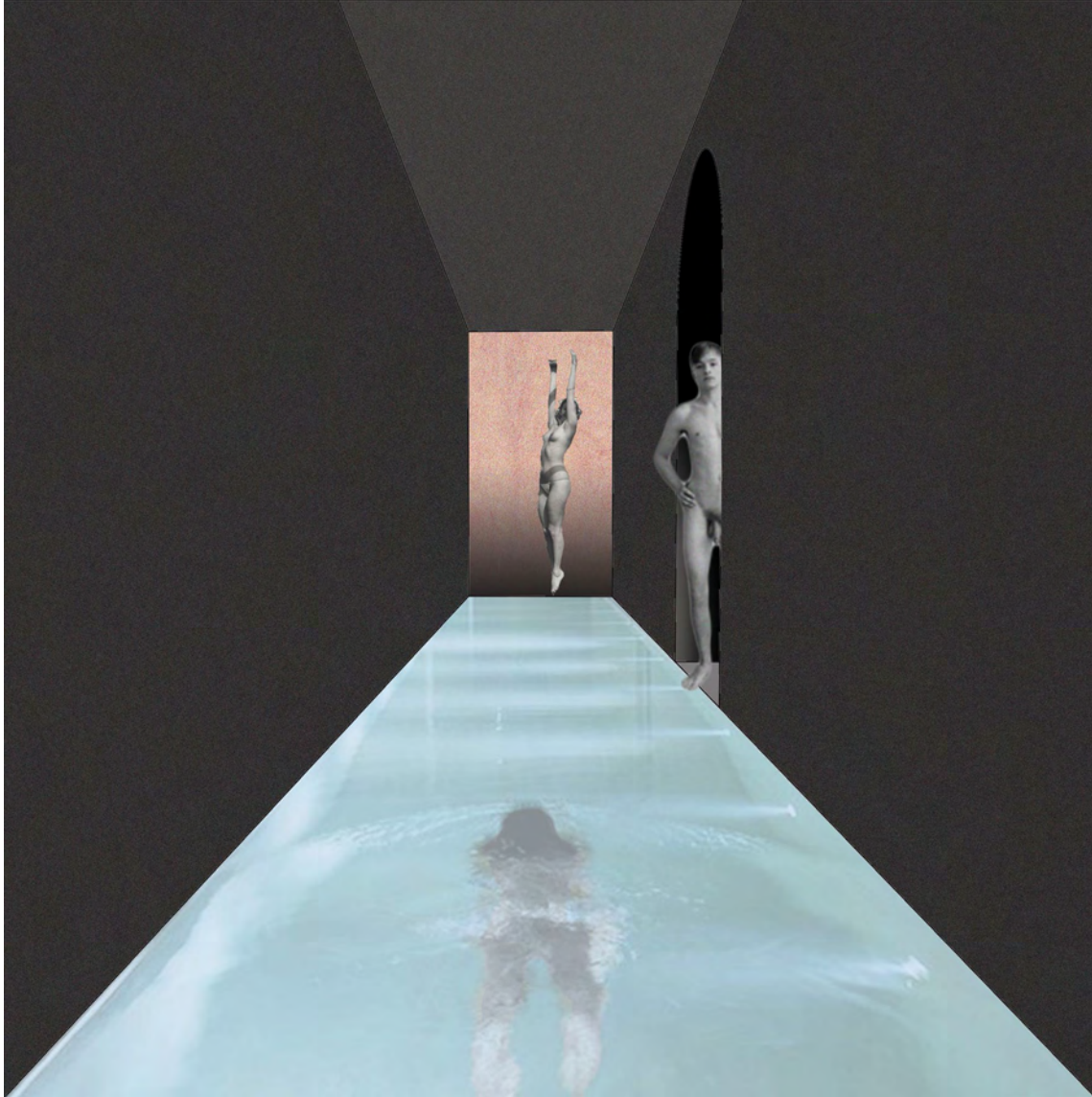
Όπως αναφέρει ο Rilke, στα τετράδια, σελ.106 : 'Και σχεδόν δεν υπάρχει χώρος εδώ. Και καθησυχάζεις τον εαυτό σου με την σκέψη ότι είναι αδύνατο κάτι πολύ μεγάλο να σε κρατήσει σ' αυτή τη στενότητα.»

Μπασελάρ Γκαστόν, *Η ποιητική του χώρου*, σ. 253.

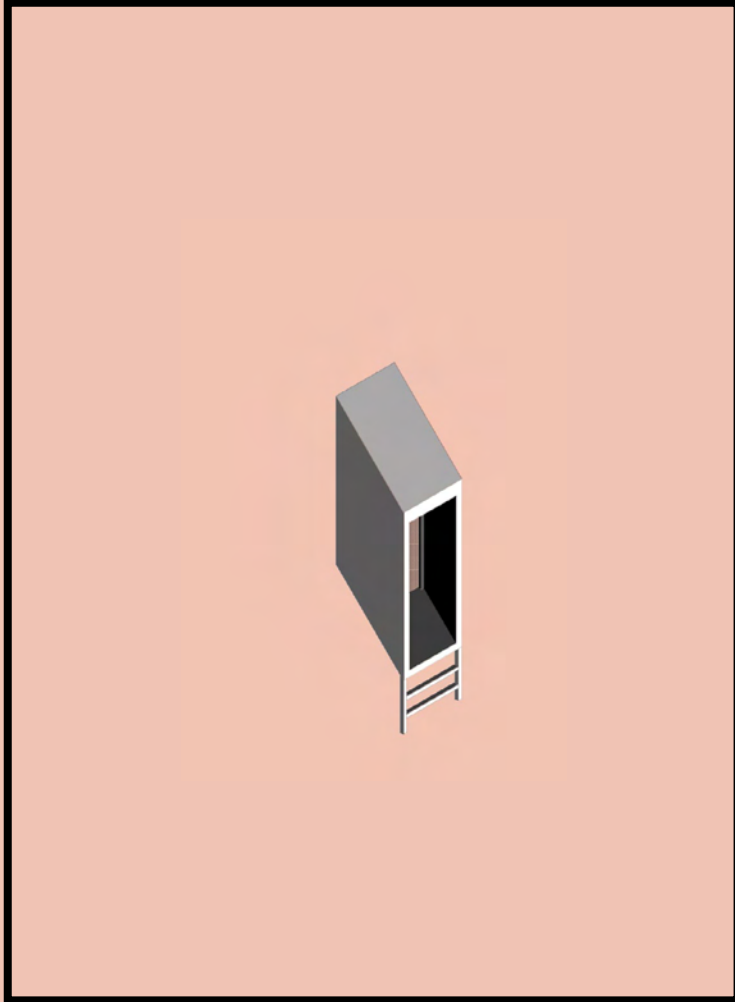

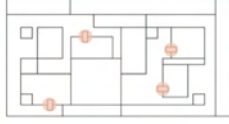

ΤΟ ε ξο μο λο γη τή ρι ο

Συζητάω. Αποφορτίζομαι. Εκμυστηρεύομαι. Θέλω να αποκαλυφθώ.
Δεν είμαι ο ίδιος εγώ που άνοιξα την πόρτα.

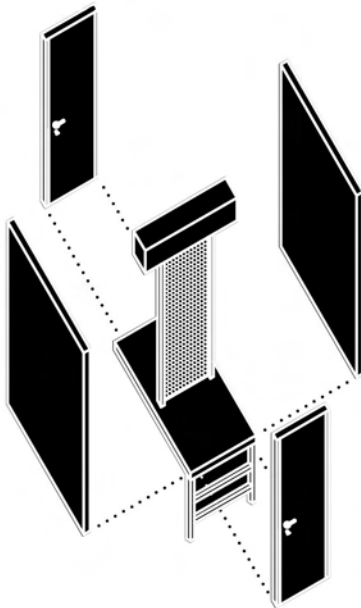

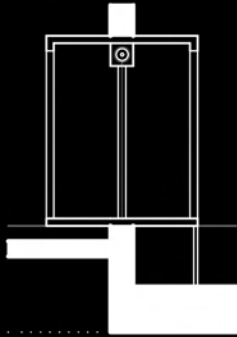
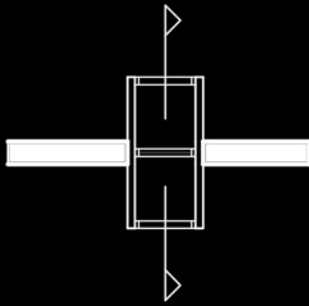
Το δωμάτιο αυτό δημιουργήθηκε με αναφορά στους αντίστοιχους χώρους και την πνευματική διαδικασία της εκκλησίας. Έχει διαστάσεις 2x1m, ύψος 2.5m και χωρητικότητα δύο ατόμων.

Ο σκελετός του είναι μεταλλικός και επενδυμένος από ξύλο, με ισχυρή μόνωση που απομονώνει τον επισκέπτη. Το μέταλλο χρησιμοποιείται για μεγαλύτερη ανθεκτικότητα στο νερό καθώς το κουβούκλιο έρχεται σε άμεση επαφή με αυτό. Το ξύλο από την άλλη, δημιουργεί μια αίσθηση ζεστασιάς και οικειότητας που δελεάζει όποιον βρίσκεται μέσα να ανοιχτεί. Παρότι δίνει την εντύπωση της πλωτής κατασκευής, αγγιστρώνεται πάνω στον τοίχο για μεγαλύτερη σταθερότητα. Εσωτερικά χωρίζεται σε δυο χώρους μέσω ενός ισχνού ψάθινου πλέγματος που μπορεί να μαζευτεί προς τα πάνω και να καταστήσει τον χώρο ενιαίο.

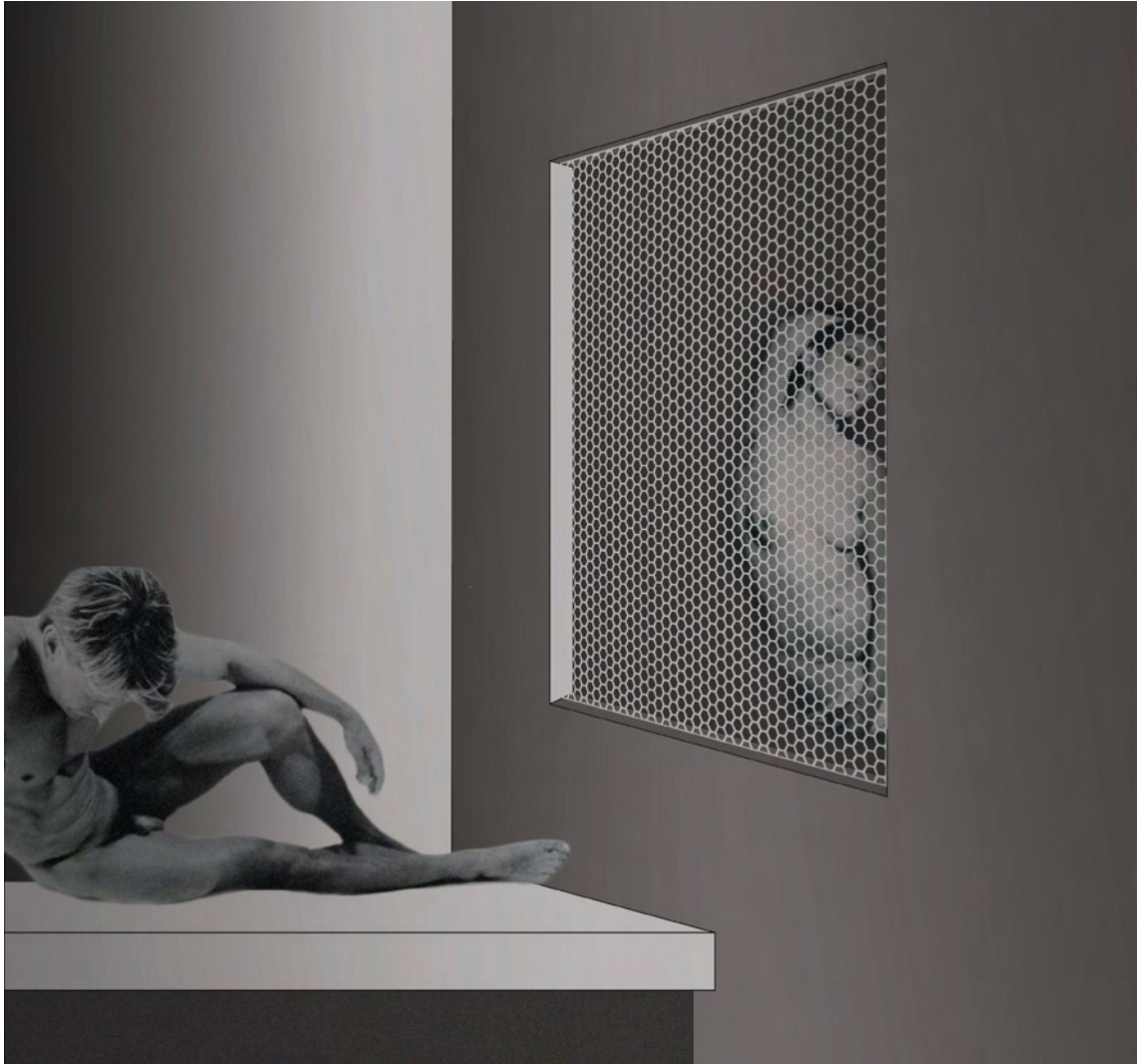
Το εξομολογητήριο αποτελεί μια «ντουλάπα» αποφόρτισης, σε γεωμετρία ομόλογη με αυτή του μυστικού. Ένα κρυφό σεντούκι στο οποίο ο επισκέπτης μπορεί να μπει από δυο διαφορετικές μεριές και διαφορετικούς χώρους έτσι ώστε να μην έχει επαφή με εκείνον που θα μπει απ' την άλλη. Εκεί, θα αποσυμφορηθεί από τα βάρη του με διαφορετικούς τρόπους. Είτε θα συζητήσει κρατώντας την ανωνυμία του πίσω από το πλέγμα, είτε θα το σηκώσει και θα έρθει σε άμεση επαφή με το σώμα που βρίσκεται στο άλλο μισό του δωματίου.

«Τα πολύπλοκα έπιπλα που φέρνει στο φως ο τεχνίτης μαρτυρούν αισθητά την ανάγκη που έχει ο άνθρωπος για τα μυστικά, μαρτυρούν μια νοημοσύνη κρυψώνας.» Μπασελάρ Γκαστόν, *Η ποιητική του χώρου*, σ. 109

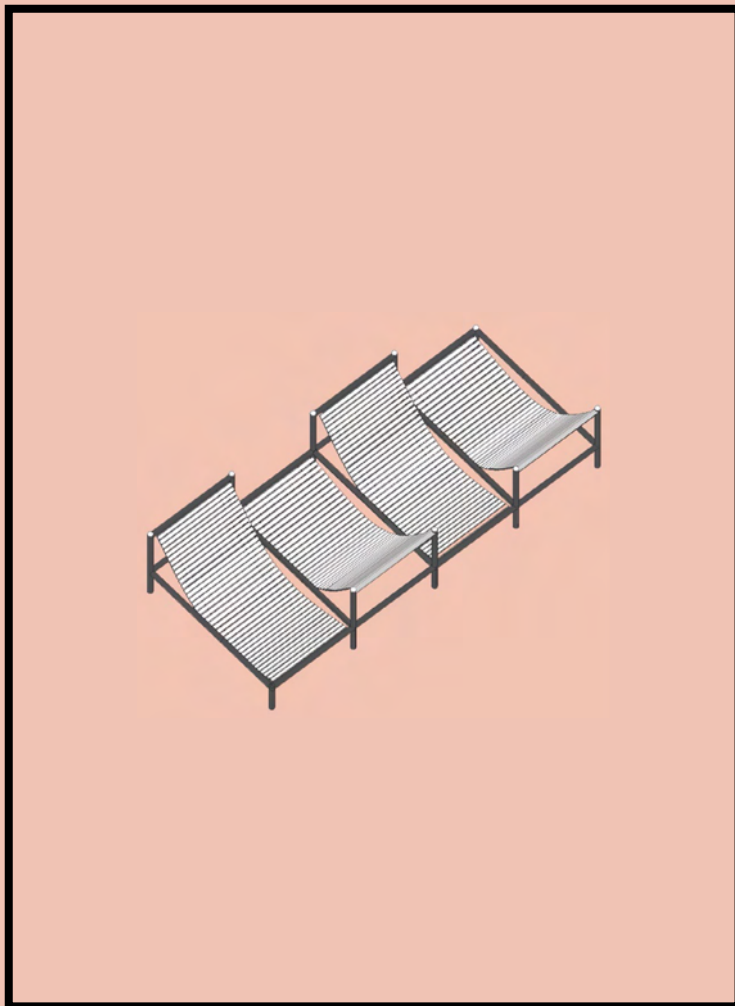

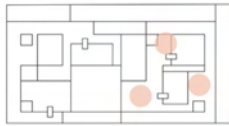

η ξε κού ρα ση

Σε είδα. Η θέση δίπλα σου είναι άδεια.
Κάθομαι. Σε κοιτάω.

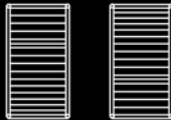
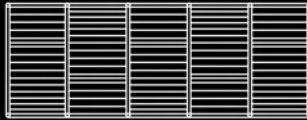

Οι χώροι ξεκούρασης απαρτίζονται από καθίσματα – ξαπλώστρες από ξύλο και μέταλλο, διαστάσεων 0.80x1.50m που τοποθετούνται δίπλα και αντίστροφα η μια από την άλλη, έτσι ώστε οι λουόμενοι όταν κάθονται σ' αυτές να αντικρίζουν όποιον έχουν απέναντι.

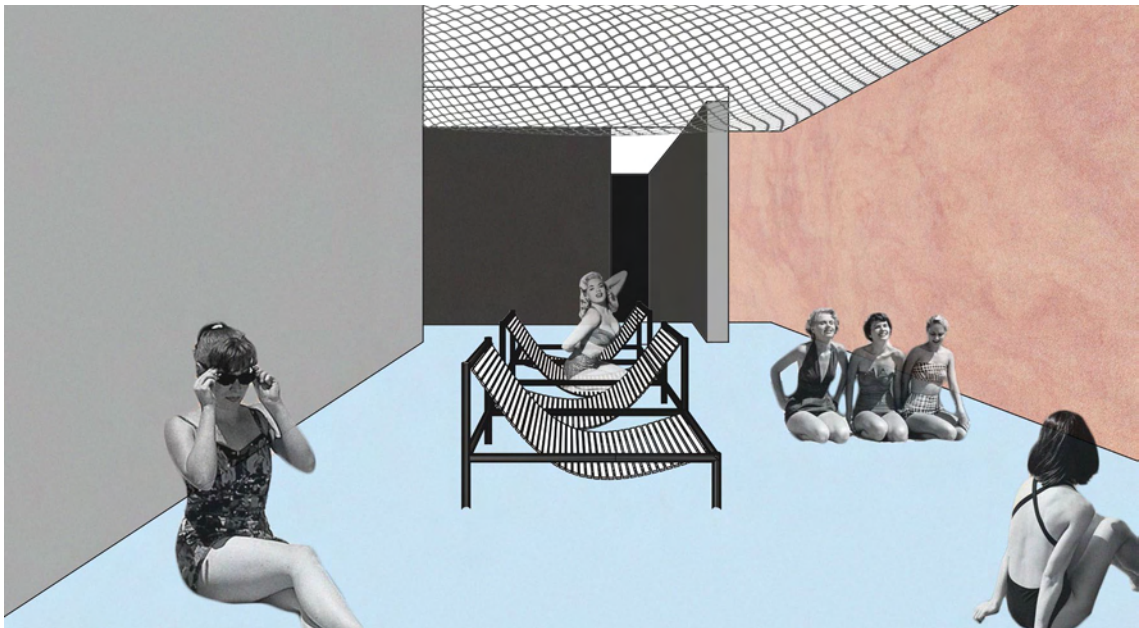
«Έπειτα από την διαδικασία του λουτρού ο υπεύθυνος του αποδυτηρίου δεχόταν το λουόμενο είτε στο χώρο της εισόδου, είτε σε ένα από τα μικρά δωμάτια ανάπαυσης δίπλα σε αυτόν, με την ευχή για «καλή υγεία» και του υποδείκνυε να ξαπλώσει. Στη συνέχεια ο καφετζής του προσέφερε αναψυκτικά, καφέ ή πορτοκαλάδα – επρόκειτο για το διάστημα χαλάρωσης έπειτα από την εξουθένωση που το σώμα είχε υποστεί, και διαρκούσε μέχρι να έρθει η ώρα για τους επόμενους πελάτες του χαμάμ.»

Κανετάκη Ελένη, *Οθωμανικά Λουτρά στον Ελλαδικό χώρο*, σ.52.

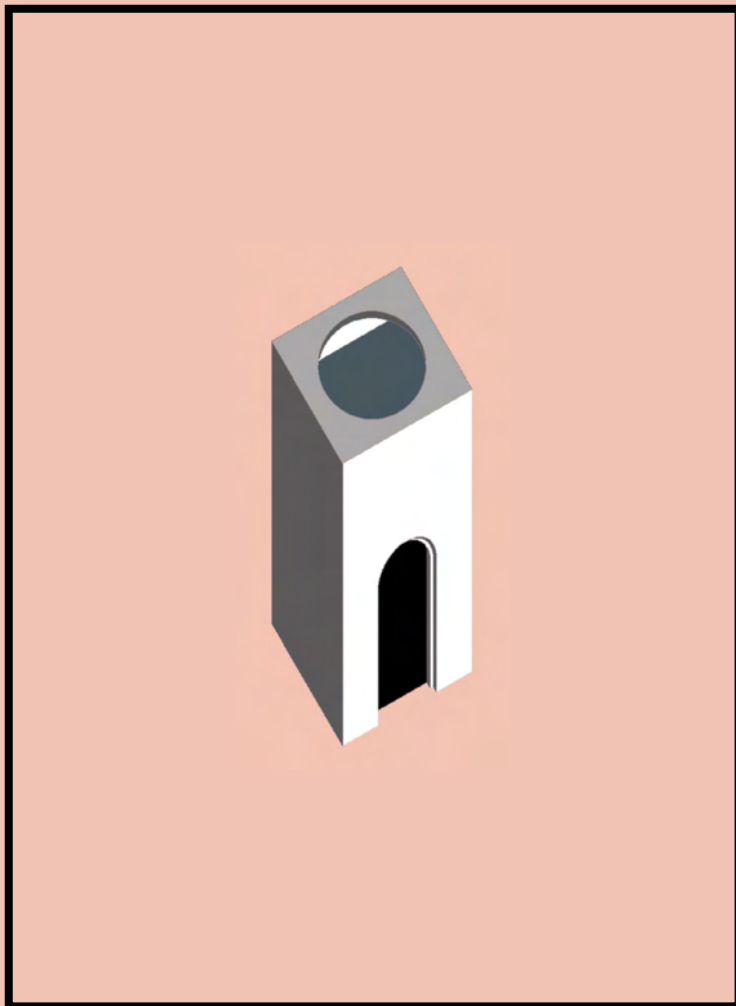

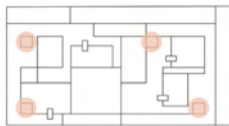

ΤΟ ΜΠΑΪ ΝΙΟ

Βαδίζω. Το νερό κυματίζει στους τοίχους.
Κάθομαι. Ακούω την σιωπή.

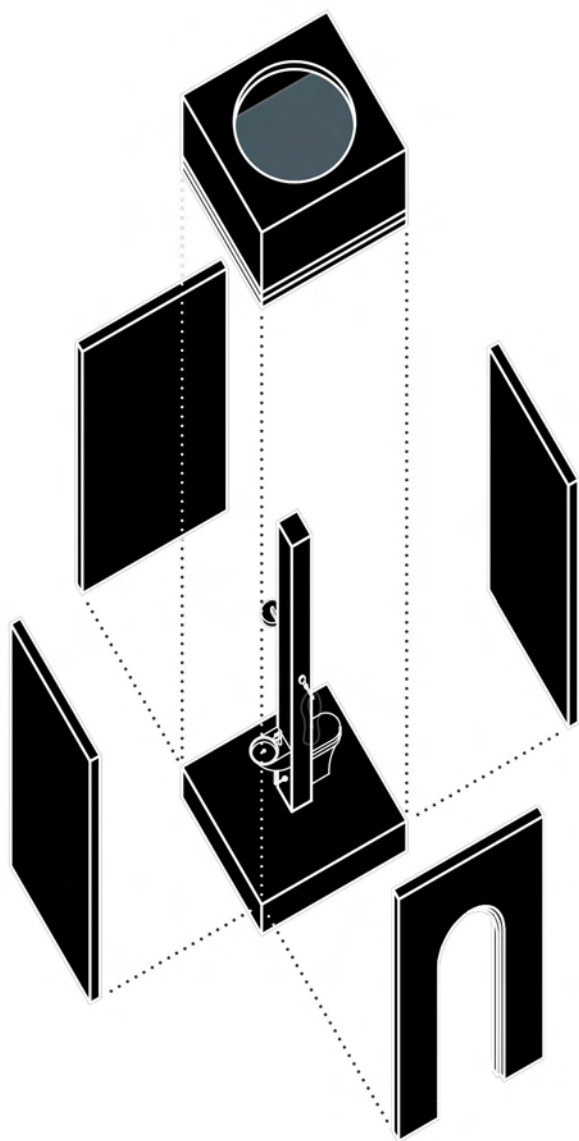
Τα μπάνια είναι 4 δοχεία 1.5x1.5m διανεμημένα στον υπόγειο χώρο του κτιρίου, ανεξάρτητες μονάδες που εξυπηρετούν τον επισκέπτη θυμίζοντας τα εξωτερικά μπάνια στα σπίτια μιας παλαιότερης εποχής (ή εκείνα της ιαπωνικής αρχιτεκτονικής). Αποτελούνται από μια σταυρική διάταξη του νιπτήρα, της τουαλέτας, ενός ντους και της πετσέτας, εξυπηρετώντας τις διαφορετικές ανάγκες του λουόμενου. Στην οροφή τους βρίσκεται νερό, που λειτουργεί ως πηγή για το επίπεδο της πλατείας, αλλά και ως παιχνιδίζον φωτισμός για το εσωτερικό του ίδιου του μπάνιου.

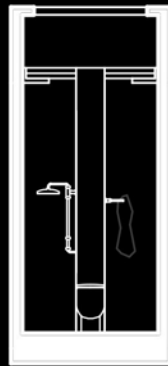
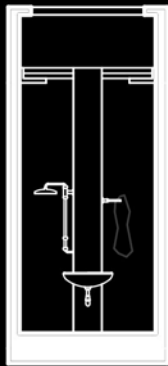
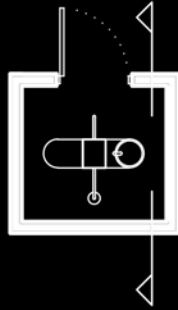
«...Το δωμάτιο υποδοχής βέβαια είναι και αυτό πολύ όμορφο αλλά η γιαπωνέζικη τουαλέτα είναι μια πραγματική πνευματική ανάπαυση. Βρίσκεται πάντα χωριστά από το κύριο οίκημα στο τέλος ενός διαδρόμου μες στη σκιά πυκνής βλάστησης και μυρωδιές από φυλλώματα και βρύα, κι η αίσθηση του να κάθεται μέσα σε αυτή την αχνή ακτίνα φωτός, τυλιγμένος στο ημίφως της αντανάκλασης...

Επαναλαμβάνομαι μα θα το ξαναπώ πως είναι όρος αναγκαίος κάποιος βαθμός ημίφως, απόλυτη καθαριότητα και ησυχία, τέτοια που μπορεί ν' ακούγεται το βούισμα του κουνουπιού. Από μια τέτοια τουαλέτα μ' αρέσει ν' ακούω τον ήχο μιας σιγανής βροχής.

Στ' αλήθεια ή τουαλέτα είναι το καλύτερο μέρος για αφουγκραστεί κανείς το θόρυβο των εντόμων τη φωνή των πουλιών, να δει σωστά το φεγγάρι τη νύχτα.»

Τανιζάκι Τζουνίτσιρο, *Το εγκώμιο της σκιάς*, σσ.

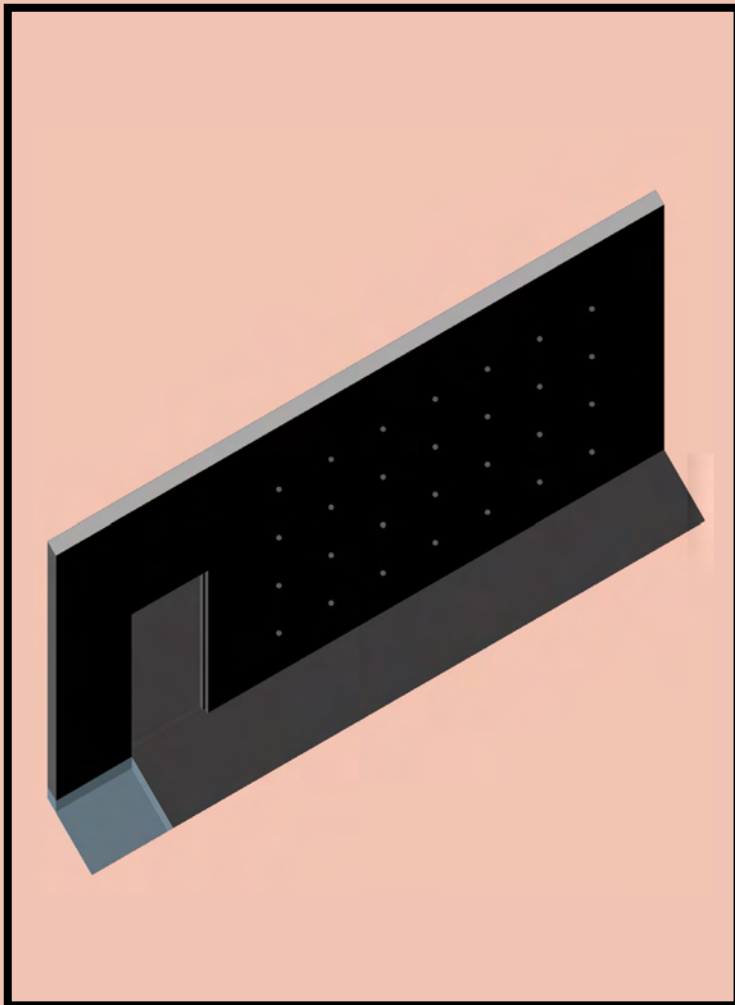

ο
διά
δρο
μος

ΤΟΥ
χα
δι
ού

Στάζω. Πατάω το πόδι μου σε δάπεδο. Ο τοίχος με φυσάει.
Γαργαλιέμαι. Το νερό χάνεται.

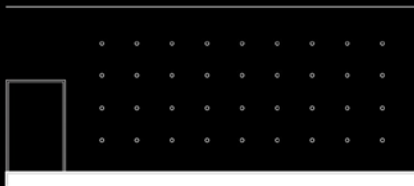

Ο διάδρομος αυτός βρίσκεται στον περιμετρικό διάδρομο ροής κίνησης ανάμεσα στα δοχεία και το πρωταρχικό κέλυφος. Πρόκειται για έναν τοίχο με ύψος 4.5m, μήκος 11.25m και οπές που βγάζουν αέρα, έναν αέρα που χαϊδεύει το κορμί στεγνώνοντάς το. Απαραίτητο στοιχείο ως κατάληξη μετά από το υδάτινο ταξίδι έτσι ώστε να φτάνει ο επισκέπτης στεγνός ξανά στο «δοχείο» των αποδυτηρίων.

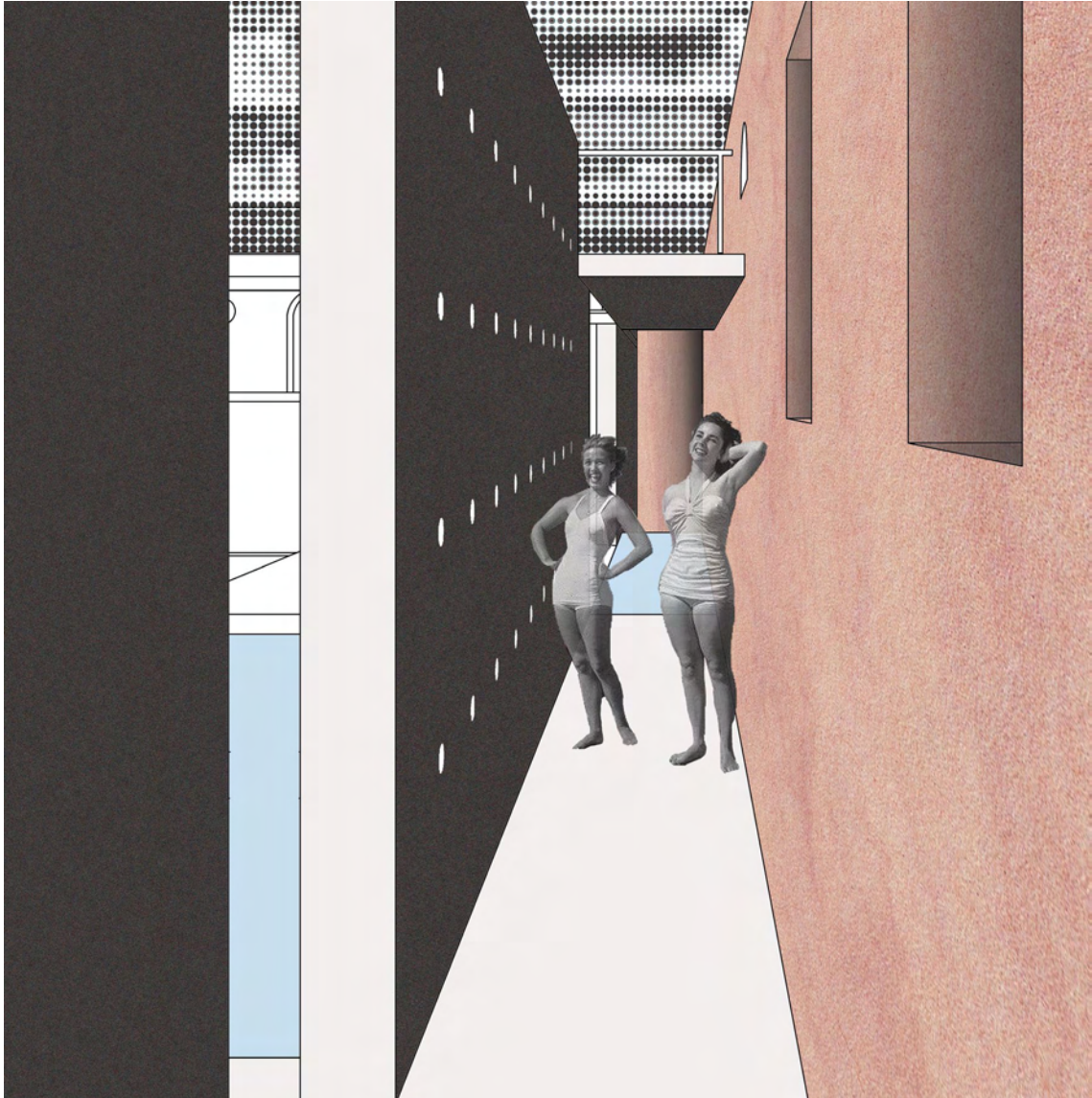
«Ύστερα από τον καθαρισμό, ο λουόμενος επέστρεψε στην καμπίνα του (τους θαλαμίσκους του αποδυτηρίου) για να ολοκληρώσει τον εξαγνισμό και να συμπληρώσει τις φροντίδες υγιεινής. Με την παρότρυνση του βοηθού, ο λουόμενος έβγαζε το λινό ύφασμα που φορούσε, έπαιρνε τα δυο πεσκίρια που του προσφέρονταν και τυλιγόταν με αυτά. Ο υπεύθυνος τον οδηγούσε στον χώρο όπου βρίσκονταν τα ασπρόρουχα – πετσέτες, τον στέγνωνε, τυλίγοντάς τον σε καθαρές στεγνές πετσέτες και τύλιγε γύρω από το κεφάλι του ένα απορροφητικό ύφασμα σε μορφή τουρμπάν.»

Κανετάκη Ελένη, Οθωμανικά Λουτρά στον Ελλαδικό χώρο, σ.52.

Τα υλικά ενός κτιρίου αποτελούν από τα βασικότερα μέρη της εμπειρίας μέσα σε αυτό, καθώς σχετίζονται με όλους τους αισθητηριακούς υποδοχείς του σώματος. Αντανακλούν φως, ακουμπούν το δέρμα, δημιουργούν ηχώ, δίνουν γεύση στον αέρα, εξαπολύουν μυρωδιές που αγγίζουν την μνήμη. Αυτά τα υλικά πρέπει να είναι ενορχηστρωμένα σωστά, για να δώσουν την συμφωνία που θα εγείρει όλες τις αισθήσεις με τρόπο που θα φέρει το ανθρώπινο σώμα πιο κοντά στην ηδονή. Οι συνδυασμοί είναι άπειροι, οι πιθανότητες περισσότερες. Ο τρόπος που το ένα συνομιλεί με το άλλο αντιπροσωπεύει έναν συνδυασμό που με δυσκολία μπορεί να επαναληφθεί ακριβώς και κάνει τον χώρο ξεχωριστό. Κάτι σαν τα χαρακτηριστικά στο σώμα ενός ανθρώπου, όσο και αν μοιάζουν με αυτά κάποιου άλλου, οι μικρές διαφορές τους καθιστούν τον ίδιο μοναδικό.

Βρίσκομαι σε ένα πέτρινο δοχείο.

Το ήδη υπάρχον κέλυφος της δεξαμενής αποτελείται από πέτρινους τοίχους που επικαλύφθηκαν τα προηγούμενα χρόνια με σοβά, ο οποίος και λαξεύεται ανά σημεία για να αναδειχθεί το φυσικό πέτρινο υλικό που κρύβεται από πίσω. Το αποτέλεσμα είναι να παραμείνει σε σημεία φθαρμένος, δείχνοντας το βάρος του χρόνου που τον ακολουθεί μέχρι το σήμερα, και να ξεχωρίσει από την νέα προσθήκη.

Η πέτρα αποτελεί ένα φυσικό υλικό που αγκαλιάζει το νέο, το μπετόν. Στους τοίχους του νέου κτιρίου εφαρμόζεται κονίαμα επάλειψης αντί για βάψιμο, υλικό που τους προσδίδει ιδιαίτερη υφή, και παράλληλα είναι κατάλληλο για υγρούς χώρους όπως ο συγκεκριμένος.

Όντας σε μια απόσταση από το παλιό κέλυφος, το κτίριο ακουμπά σε σημεία με μεταλλικές συνδέσεις, όπως γέφυρες και σκάλες από μεταλλικές σχάρες δαπέδου. Τον ελαφρύ αυτό σκελετό που περιβάλλει και αποσυμφορεί τον μπετονένιο, συμπληρώνουν κολωνάκια που λειτουργούν ως σκελετοί για το συμπίεσιο και τους ανεμιστήρες. Εξίσου μεταλλικά στοιχεία αποτελούν τα κιγκλιδώματα στο επίπεδο της πλατείας, τα οποία μεταλλάσσονται σε μπετονένια, όπου αποτελούν συνέχεια τοίχων του υπογείου.

«Ο Φρανκ Λόιντ Ράιτ, ένας καλλιτέχνης με τη χρήση της υφής, χρησιμοποίησε το πιο σκληρό από τα τούβλα, στη συνέχεια τα διαχώρισε με λείο, επιχρυσωμένο κονίαμα που τοποθέτησε μέσα από την επιφάνεια μια πλήρη μισή ίντσα. Περιπατώντας κάτω από αυτές τις αίθουσες ο επισκέπτης είναι σχεδόν υποχρεωμένος να

τρέξει τα δάχτυλά του κατά μήκος των αυλακώσεων. Αλλά ο Ράιτ δεν είχε την πρόθεση να κάνει τους ανθρώπους να τρέξουν τα δάχτυλά τους κατά μήκος των αυλακώσεων. Το τούβλο είναι τόσο τραχύ ώστε αν υπακούσει κανείς αυτήν την παρόρμηση θα διακινδύνευε να χάσει ένα δάχτυλο. Με αυτή τη συσκευή ο Wright ενισχύει την εμπειρία του χώρου με την προσωπική συμμετοχή των ατόμων με τις επιφάνειες του κτιρίου.»

Hall Edward, *The hidden dimension*, σσ. 51 -52.

Ο επισκέπτης πατώντας το πόδι του στο δάπεδο, αγγίζοντας τον τοίχο, κατανοεί το βάρος του ίδιου αλλά και του κτιρίου, της υλικότητας και της απόστασής του από εκείνο. Επιχωμάτωση του ήδη υπάρχοντος δαπέδου ανυψώνει το πάτωμα στα 1.20m σε σημεία υποστηρίζοντας τους κυρίως χώρους του κτιρίου. Το δάπεδο αυτό είναι επενδυμένο με βότσαλο στα σημεία που γεμίζει με νερό, καθώς η μεγαλύτερη επιφάνειά του είναι πίσινα. Αυτή η βοτσαλωτή επίστρωση έχει αποτέλεσμα αντιολισθητικό που χρησιμεύει κυρίως στα επίπεδα χωρίς βάθος που λειτουργούν ως υδάτινοι διάδρομοι. Ο επισκέπτης αισθάνεται ασφάλεια πάνω στην λεία επιφάνεια που του δίνει σταθερότητα να προχωρήσει και να κινηθεί μέσα στο κτίριο ελεύθερα. Επίσης, αυτού του είδους η επίστρωση έχει μεγαλύτερη ανθεκτικότητα στην άλγη και τους λεκέδες στα τοιχώματα. Το δάπεδο στα σημεία που δεν βρέχεται όπως σ' εκείνο της πλατείας, αλλά και τα στεγνά δωμάτια του λουτρού, είναι από πατητή τιμεντοκονία, δίνοντας την αίσθηση της συνέχειας με τον μπετονένιο τοίχο.

Το ξύλο χρησιμοποιείται σε σημεία πιο οικεία στο σώμα του επισκέπτη. Ένα θερμό υλικό αντιστοιχεί σε μέρη όπως αυτό της ξεκούρασης αλλά και της αποφόρτισης, της ντουλάπας της εξομολόγησης αλλά και της εφίδρωσης του χαμάμ. Το ξύλο είναι ένα φυσικό υλικό που συνομιλεί με την πέτρα που το περιβάλλει, αλλά και το μπετόν το οποίο ακουμπά. Το ξύλο προσφέρει ζεστασιά και αποπνέει εμπιστοσύνη στον επισκέπτη να αφηθεί στον χώρο.

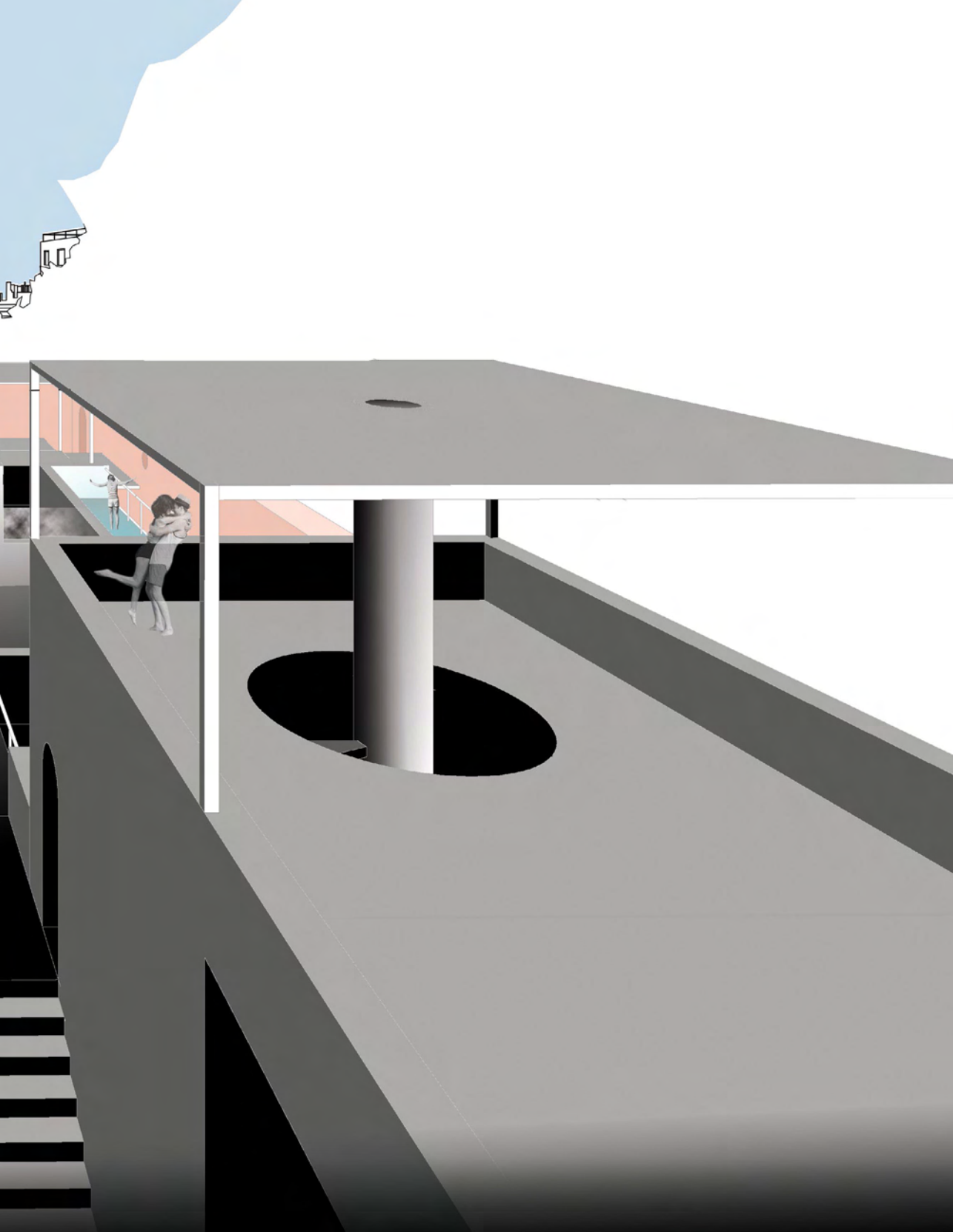
Το βασικό υλικό αυτού του κτηρίου είναι το νερό. Είναι το υλικό που χαρίζει την αντανάκλαση, την διαφάνεια, τον ήχο, το βάθος και το ύψος. Είναι το υλικό που μεταμορφώνει όλα τα υπόλοιπα, τα επεκτείνει, τα κρύβει τα φωτίζει και τα διαβρώνει. Δείχνει τον χρόνο, την φθορά και την χρήση. Αλλάζει την συμπεριφορά όλων των υπόλοιπων στοιχείων γύρω του, κατακλύζει την λεκάνη και εξαπλώνεται ενώνοντας υλικά και χώρους σε ένα συγκροτημένο σώμα.

«Και αυτό θα ονόμαζα το πρώτο και το μεγαλύτερο μυστικό της αρχιτεκτονικής, το γεγονός πως συλλέγει διαφορετικά πράγματα στον κόσμο, διαφορετικά υλικά, και τα συνδυάζει για να δημιουργήσει χώρο σαν κι αυτόν. Για μένα αυτό για το οποίο μιλάμε είναι σαν την ανατομία. Στην πραγματικότητα, εννοώ την λέξη σώμα, σχεδόν κυριολεκτικά. Είναι σαν τα δικά μας σώματα με την ανατομία τους και τα πράγματα που δεν βλέπουμε και το δέρμα που μας καλύπτει – αυτό σημαίνει αρχιτεκτονική για εμένα και έτσι προσπαθώ να την σκέφτομαι. Ως σωματική μάζα, μια μεμβράνη, ένα ύφασμα, έναν τύπο καλύμματος, ένα πανί, βελούδο, μετάξι, γύρω μου. Το σώμα! όχι την ιδέα του σώματος - το ίδιο το σώμα! Το σώμα που μπορεί να με αγγίξει.»

Zumthor Peter, *Atmosphères*.

βι βλιο γρα φία

Ξενόγλωσση

Bataille, G. and Dalwood, M. (1986). *Erotism: Death and Sensuality*. 1st ed. San Francisco: City Lights Books.

Bosco, H. (1979). *L'antiquaire*. Paris: Gallimard.

Caters, A. and Ferré, R. (2016). *1.000 m² de deseo*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona.

Cullen, G. (1971). *The concise townscape*. New York: Architectural Press.

Hall, E. (1966). *The hidden dimension*. Anchor Books.

Hauser, S., Zumthor, P. and Binet, H. (2007). *Peter Zumthor--Therme Vals*. Zürich: Scheidegger & Spiess.

Hays, K. (2010). *Architecture's desire*. Cambridge, MA: MIT Press.

Marcault, J. and Brosse, T. (1939). *L'Éducation de demain, etc*. Paris.

Leigh, S. (1999). *The aqueduct of Hadrian and the water supply of Roman Athens*. Ann Arbor: UMI.

Pallasmaa, J. (2014). *The eyes of the skin*. Chichester: Wiley.

Tschumi, B. (1977). The pleasure of Architecture. *Architectural Design*, 47(3), pp.214-248.

Zumthor, P. (2008). *Atmosphères*. Basel: Birkhäuser.

ελληνική

Βάρναλης, Κ. (1983). *Άνθρωποι: Ζωντανοί - Αληθινοί*. Αθήνα: Εκδ. Κέδρος.

Βιγκαρελλό, Ζ. (2000). *Το καθαρό και το θρόμικο: Η σωματική υγιεινή από τον Μεσαίωνα ως σήμερα*. μτφρ. Μαρκέτος, Σ. 1^η έκδοση. Αθήνα: Εκδ. Αλεξάνδρεια.

Καμπούρογλου Γ.Δ. (1934). *Απομνημονεύματα μιας μακράς ζωής (1852-1932)*. Αθήνα: Εκδ. Εστία.

Κανετάκη, Ε. (2004). *Οθωμανικά Λουτρά στον Ελλαδικό χώρο*. 1η έκδοση. Αθήνα: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας.

Κάραλη, Λ. (2015). *Μελέτη αποκατάστασης της Αδριάνειας και Νεότερης Δεξαμενής με τον περιβάλλοντα χώρο τους*. Μsc. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Κονδύλης, Π. (2013). *Η ηδονή, η ισχύς, η ουτοπία*. 2^η έκδοση. Αθήνα: Εκδ. Στιγμή, pp.11 - 48.

Μπασελάρ, Γ. (2014). *Η ποιητική του χώρου*. μτφρ. Βέλτσου, Ε. Εκδ. Χατζηνικολή.

Μπατάιγ, Ζ. (2009). *Η ιστορία του ματιού*. μτφρ. Δημητριάδης, Δ. Εκδ. Άγρα.

Μορ, Τ. (2003). *Ουτοπία*. μτφρ. Βαρσάκη, Ν. Εκδ. Ιάμβλιχος.

Ντε Σάντ, Μ. (1979). *Η φιλοσοφία στο μουντουάρ*. μτφρ. Καλλιπολίτης, Β.1st ed. Αθήνα: Εκδ. Εξάντας.

Σπαθάρης, Χ. (1981). Το Χαμάμ. Πόλη 1920 - Αθήνα 1920, αλλά και 1980!. *Υδραυλικός*.

Τανιζάκι, Τ. (1995). *Το εγκώμιο της σκιάς*. μτφρ. Ευαγγελίδης, Π. Αθήνα: Εκδ. Άγρα.

Φουκώ, Μ. (1978). *Ιστορία της σεξουαλικότητας: η δίψα της γνώσης*. μτφρ. Ροζάκη, Γ. Αθήνα: Εκδ. Κέδρος.

Ζουρίδης, Γ., Λουκάκη, Χ. και Σαδίκη, Ε. (2011). *Ο κύκλος του νερού στην Αττική γη*.

διαδικτυακές πηγές

Μπέλλα, Μ.. (2016). *Τα "νερά" της Αθήνας*. [online] Available at: http://criticeduc.blogspot.gr/2016/06/blog-post_12.html

Κυριαζής, Δ. (2017). *Η πολύπλοκη σχέση των Αθηναίων με το νερό: Δημόσιες θρύσες, υδραγωγεία κ.λπ.*. [online] LiFO. Available at: http://www.lifo.gr/print/urban_life/164732

Χιώτης, Σ. and Νεστορίδη, Ε. (2013). *Υπόγειες διαδρομές στην Αθήνα: Αδριάνειο Υδραγωγείο (στα ίχνη...)*. [online] Urbanspeleology.blogspot.gr. Available at: <http://urbanspeleology.blogspot.gr/2013/06/blog-post.html>

φωτογραφικό υλικό (από αριστερά)

1. Λουτρά Furnas, Αζόρες
2. Λουτρό των αέρηδων, Αθήνα
3. Saliris resort, Έγκερ
4. Λουτρό των Αέρηδων, Αθήνα
5. Λουτρό των Αέρηδων
6. Szechenyi Baths, Βουδαπέστη
7. Caldeira Velha, Αζόρες
8. Λουτρό των Αέρηδων, Αθήνα
9. Palatinus Strand Baths, Βουδαπέστη
10. Deak Ferenc, Βουδαπέστη
11. Λουτρό των Αέρηδων, Αθήνα
12. Saliris resort, Έγκερ
13. Saliris resort, Έγκερ
14. Εξοχικό μπάνιο, Βέλο Κορινθίας
15. Λουτρό των Αέρηδων, Αθήνα
16. Ασκληπιείο, Κως
17. Palatinus Strand Baths, Βουδαπέστη
18. Εκκλησία Αγίου Πέτρου, Βατικανό
19. Saliris resort, Έγκερ

